

**KLAIPĖDOS UNIVERSITETO SVEIKATOS MOKSLŲ FAKULTETO
SPORTO, REKREACIJOS IR TURIZMO KATEDRA**

**JAUNIMO DALYVAVIMAS ĮGYVENDINANT
DARNAUS TURIZMO PRINCIPUS**

Rekreacijos ir turizmo vadybos programos magistro baigiamasis darbas

Autorius

DMSRT19, stud. Simona Mikalajūnaitė

Vadovas

Prof. dr. Diana Šaparnienė

Klaipėda, 2021

MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO LYDRAŠTIS

Simona Mikalajūnaitė

(bakalauro / magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

Jaunimo dalyvavimas įgyvendinant darnaus turizmo principus

(bakalauro / magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

Patvirtinu, kad bakalauro / magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis bakalauro / magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas Klaipėdos universitete ir kitose aukštosiose mokyklose.

Simona Mikalajūnaitė

(bakalauro / magistro baigiamojo darbo autoriaus ir parašas)

Sutinku, kad bakalauro / magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 m. Klaipėdos universiteto studijų procese.

Simona Mikalajūnaitė

(bakalauro / magistro baigiamojo darbo autoriaus ir parašas)

Bakalauro / magistro baigiamąjį darbą ginti

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....

Prof. dr. Diana Šaparnienė

(data)

(bakalauro / magistro baigiamojo darbo vadovo vardas, pavardė ir parašas)

Baigiamasis darbas įregistruotas katedroje (centre)

2021-05-31

(data)

Vilija Lazarevičiūtė

(katedros sekretorės vardas, pavardė ir parašas)

Bakalauro / magistro baigiamąjį darbą ginti

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

2021-05-31

prof. dr. Asta Šarkauskienė

(data)

(katedros / centro vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

Recenzentu (-ais) skiriu

.....

(įrašyti recenzento (ų) vardą, pavardę)

2021-05-31

prof. dr. Asta Šarkauskienė

(data)

(katedros / centro vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

SANTRAUKA

Mikalajūnaitė S. Jaunimo dalyvavimas įgyvendinant darnaus turizmo principus. Rekreacijos ir turizmo vadybos magistro studijų programos baigiamasis darbas. Darbo vadovė prof. dr. D. Šaparnienė, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2021. – 73 p.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamas jaunimo dalyvavimas įgyvendinant darnaus turizmo principus. Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacija ir Jungtinės Tautos išskiria jaunimą kaip pagrindinę jėgą, skatinančią darnų turizmą. Vis tik mokslo tyrimai (Moscardo ir kt., 2010; Shafieisabet, Haratifard 2020 ir kt., 2021, ir kt.) rodo, kad jaunimo dalyvavimas įgyvendinant darnaus turizmo principus iki šiol stokoja didesnio dėmesio, ypač stokojama tyrimų, atskleidžiančių darnaus turizmo suvokimo bei darnaus turizmo raiškos jaunimo tarpe ypatumus.

Darbo tikslas - ištirti jaunimo dalyvavimą įgyvendinant darnaus turizmo principus bei suformuoti galimas jaunimo dalyvavimo plėtojant darnųjį turizmą po Covid-19 pandemijos stiprinimo kryptis.

Mokslinės literatūros, dokumentų analizės metodais išnagrinėtos darnumo, darnaus vystymosi, darnaus turizmo sampratos, išskirti darnaus turizmo principai, bruožai, dimensijos, rodikliai, darnumo vertinimo kriterijai, jaunimo įtraukimo į darnumą galimybių apžvalga. Atlikta strateginių dokumentų analizė, skirta išsiaiškinti darniojo turizmo plėtros kryptis, tikslus ir peržiūrėti vykdomus žingsnius darniojo turizmo vystyme. Magistro baigiamajame darbe pateikiamas atliktas kiekybinis ir kokybinis tyrimai. Anketinės apklausos metodu atskleistas jaunimo darnaus turizmo sąvokos suvokimas, išvelgti jaunimo keliavimo ypatumai ir darnaus turizmo principų taikymas keliaujant, požiūris į darnaus turizmo iššūkius ir plėtros veiksnius po Covid-19 pandemijos. Kokybinis tyrimas interviu metodu skirtas atskleisti galimas jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus stiprinimo kryptis.

Tyrimas parodė, kad jaunimas yra nepakankamai susipažinęs su darnaus turizmo sąvoka, tik 24,7% respondentų 16-25 amžiaus grupėje teigė, kad darnaus turizmo sąvoka jiems yra puikiai suprantama, todėl yra poreikis ieškoti būdų ir galimybių plėtojant darnaus turizmo sampratą suvokimą jaunimo tarpe. Jaunimo dalyvavimas įgyvendinant darnaus turizmo principus atskleistas per įvairius turizmo konteksto aspektus (transporto, apgyvendinimo pasirinkimas, darni elgsena keliaujant, nuostatas darniojo turizmo atžvilgiu ir pan. principus). Jaunimas tiek kasdieniniame gyvenime (perkant maisto produktus, naudojant buitinius įrenginius, vandenį), tiek keliaudamas yra orientuotas į darnią elgseną, tačiau įvardija informacijos apie darnųjį turizmą stoką kaip esminę problemą siekiant dar aktyvesnio darnumo principų įgyvendinimo. Magistro darbe suformuotos galimos jaunimo dalyvavimo plėtojant darnųjį turizmą stiprinimo kryptys.

Raktažodžiai: darnumas, darnus turizmas, jaunimas, dalyvavimas.

SUMMARY

Mikalajūnaitė S. Youth participation in the implementation of the principles of sustainable tourism. Thesis of the Master's study program in Recreation and Tourism Management. Work supervisor prof. dr. D. Šaparnienė, Klaipėda university: Klaipėda, 2021. – 73 p.

The main focus of these master's thesis is youth participation in sustainable tourism. UNWTO and United Nations highlights that youth is the main power which can promote sustainable tourism. Majority of scientific publications (Moscardo and others, 2010; Shafieisabet, Haratifard 2020, etc.) proves that youth participation in sustainable tourism is still low, especially there is not enough research provided to show sustainable tourism perception and features of sustainable tourism in action among youth.

Aim of this thesis is to examine youth participation in promotion of sustainable tourism and to form possible sustainable tourism directions of improvement to develop and promote sustainable tourism among youth.

Methods of scientific literature and document analysis helped to clear the concept of sustainability, sustainable development, define sustainable tourism conception. Disclosed sustainable tourism main principles, features, dimensions, indicators, and criteria. Also, review of the possibilities of involving young people in sustainability have been examined. An analysis of strategic documents has been carried out to find out the direction of sustainable tourism development, to be precise and to act as a step in the development of sustainable tourism. The master's thesis presents the performed quantitative and qualitative research. Using survey questionnaire youth participation in sustainable tourism and understanding of the concept of sustainable tourism was disclosed, also it showed the preferences of youth travel and application of sustainable tourism principles while traveling. A qualitative study using interview method was designed to reveal the possible directions of youth participation in the implementation of the principles of strengthening sustainable tourism.

The survey showed that young people are not sufficiently familiar with the concept of sustainable tourism, only 24.7% of respondents in the 16-25 age group said that the concept of sustainable tourism is well understandable by them, so there is a need to find ways and opportunities to develop sustainable tourism. Youth participation in the implementation of the principles of sustainable tourism is revealed through various aspects of the tourism context (transport, choice of accommodation, sustainable travel behavior, provisions for sustainable tourism, etc.). Young people are oriented towards sustainable behaviour both in their daily lives (buying food, using household appliances, water) and when traveling, but they identify the lack of information about sustainable tourism as a key problem in achieving even more active implementation of the principles of

sustainability. The master's thesis forms possible directions for strengthening the participation of young people in the development of sustainable tourism.

Keywords: sustainability, sustainable tourism, youth, participation.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 pav. Jaunimo dalyvavimo darnaus turizmo plėtroje modelis, 17 p.
- 2 pav. Darnaus turizmo dimensijos, 23 p.
- 3 pav. Turizmo dimensijos ir principai, 26 p.
- 4 pav. DVT tikslų įgyvendinimo Lietuvoje, 33 p.
- 5 pav. Respondentų sociodemografinės charakteristikos, 37-38 p.
- 6 pav. Darnaus turizmo sampratos suvokimas, 42 p.
- 7 pav. Darnaus turizmo samprata pagal lytį ir amžių ir pajamas, 43 p.
- 8 pav. Darnaus turizmo dimensijos pagal respondentų suvokiamą darnaus turizmo sampratą, 44 p.
- 9 pav. Jaunimo darnios elgsenos raiška, 47 p.
- 10 pav. Jaunimo nuostatos darnaus turizmo plėtros atžvilgiu, 48 p.
- 11 pav. Darnaus turizmo iššūkiai jaunimo požiūriu, 48 p.
- 12 pav. Keliauti skatinantys veiksniai, 50 p.
- 13 pav. Dažniausiai keliavimui naudojamas transportas, 51 p.
- 14 pav. Dažniausiai naudojamas transportas keliavimui į darbą, mokyklą ar universitetą, 52 p.
- 15 pav. Darnaus sertifikuoto apgyvendinimo pasirinkimas visada ir niekada, pagal amžių, 53 p.
- 16 pav. Apgyvendinimo preferencijos keliaujant, 54 p.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

- 1 lentelė. Dalyvavimo spektras, 13 p.
- 2 lentelė Visuomenės dalyvavimo spektras, 14 p.
- 3 lentelė. Darniojo turizmo dimensijos ir principai pagal skirtingus šaltinius, 26-28 p.
- 4 lentelė. Informantų charakteristika ir interviu atlikimo data, trukmė, 38 p.
- 5 lentelė. Kokybinio tyrimo instrumentas, 40 p.
- 6 lentelė. Darnaus turizmo ypatumai ir jų sąsajos: koreliacinės analizės rezultatai, 45 p.
- 7 lentelė. Apgyvendinimas vietovėje, kuri sertifikuota žaliai, pagal lytį, 52 p.
- 8 lentelė. Apgyvendinimo preferencijos: koreliacinės analizės rezultatai, 54 p.
- 9 lentelė. Informantų nuomonės raiška jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus turizmo politikoje ir motyvavime. Kategorija: Informacijos apie darnaus turizmo sąvoką raiška, 56p.
- 10 lentelė. Informantų nuomonės raiška jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus turizmo politikoje ir motyvavime. Kategorija: Turizmo politika, 57 p.
- 11 lentelė. Informantų nuomonės raiška jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus turizmo politikoje ir motyvavime. Kategorija: Švietimas, 58 p.
- 12 lentelė. Informantų nuomonės raiška jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus turizmo politikoje ir motyvavime. Kategorija: Motyvavimas dalyvauti įgyvendinant darniojo turizmo principus, 59 p.

TURINYS

IVADAS	8
I. JAUNIMO DALYVAVIMO DARNAUS TURIZMO PLĖTROS KONTEKSTE	
TEORINĖ ANALIZĖ	12
1.1. Jaunimo dalyvavimas kaip darnaus turizmo plėtros prielaida	12
1.1.1. Dalyvavimo koncepcija ir modeliai.....	12
1.1.2. Jaunimo dalyvavimo samprata ir būdai	16
1.1.3. Jaunimo dalyvavimo plėtojant darnųjį turizmą poreikis	19
1.2. Darnaus turizmo sampratos konceptualizacija	21
1.2.1. Darnaus turizmo dimensijos ir principai	23
1.2.2. Darnaus turizmo strategijos	29
II. JAUNIMO DALYVAVIMO ĮGYVENDINANT DARNAUS TURIZMO PRINCIPUS	
TYRIMO METODOLOGIJA	36
2.1. Tyrimo strategija ir metodai	36
2.1.1. Tyrimo imties charakteristikos	37
2.1.2. Tyrimo duomenų analizės metodai	39
2.1.3. Tyrimo instrumentų pagrindimas	39
2.1.4. Tyrimo procesas/eiga.....	41
2.1.5. Tyrimo etika	41
III. JAUNIMO DALYVAVIMO ĮGYVENDINANT DARNAUS TURIZMO PRINCIPUS	
TYRIMO REZULTATAI	42
3.1. Jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus raiška: kiekybinio tyrimo rezultatų analizė.....	42
3.2. Jaunimo darni elgsena kaip esminis darnaus turizmo plėtros veiksnys.....	46
3.2.1. Jaunimo darnios elgsenos raiška.....	46
3.2.2. Jaunimo nuostatos darnaus turizmo plėtros atžvilgiu.....	47
3.2.3. Darnaus turizmo iššūkiai: jaunimo nuomonės raiška	49
3.3. Jaunimo darnaus keliavimo ypatumai.....	50
3.3.1. Darniam keliavimui turintys įtakos veiksniai.....	50
3.3.2. Transporto pasirinkimas	51
3.3.3. Apgyvendinimas.....	52
3.4. Jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus situacija ir stiprinimo galimybės: kokybinio tyrimo rezultatų analizė	55
3.5. Jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus stiprinimo kryptys.....	60
DISKUSIJA	62
REKOMENDACIJOS	67
LITERATŪRA	69
PRIEDAI	74

ĮVADAS

Temos aktualumas. Turizmas laikomas vienu didžiausių ekonomikos sektorių pasaulyje ir prisideda prie daugelio šalių bendrojo vidaus produkto. Ypač besivystančios šalys turizmą laiko galimybe, lemiančia spartų ekonomikos augimą. Tačiau netinkamas turizmo politikos įgyvendinimas sukelia daug pavojų, tokių kaip per didelis gamtos išteklių eksploatavimas ar socialinių, finansinių, žmogiškųjų ir kultūrinių išteklių naudojimas, kurių dalis yra neatsinaujinantys. Taip pat netinkamai vykdoma turizmo veikla daro žalą gamtai ir kultūros paveldui, gali bloginti gyvenamosios aplinkos kokybę, skatinti tradicinės kultūros nykimą ir didinti socialinę nelygybę (JT, 2015).

COVID-19 pandemija suponavo poreikį transformuoti turizmą, orientuojantis į darnumo aspektus turizmo plėtroje. Jaunimo dalyvavimo svarba atstatant turizmą po pandemijos ir įgyvendinant darnumo principus turizmo plėtros procesuose pažymima vietos, nacionaliniuose ir tarptautiniuose strateginiuose dokumentuose (Governance for Youth, Trust and Intergenerational Justice; Jungtinių tautų (toliau – JT) darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 m.; Nacionalinė darnaus vystymosi strategija). Jungtinių tautų aplinkos programa (toliau – JTAP), Jungtinių Tautų Pasaulio Turizmo Organizacija (toliau – PTO) ir kitos organizacijos, aptarinėja žingsnius ir veiksmus, kurių reikia imtis, kad turizmas po pandemijos taptų darnesnis.

Pastaraisiais metais darnusis¹ turizmas tampa vis aktualesnis visuomenei, todėl bandoma sumažinti turizmo neigiamą įtaką aplinkai (išmetamas CO₂ dujų kiekis keliaujant, ekosistemų naikinimas, miškų kirtimas ir kt.) kiek įmanoma daugiau. PTO ir JT laiko jaunus asmenis nuo 15 iki 24 metų, kaip svarbią tikslinę grupę, skatinančią darnų turizmą. Jaunoji karta laikoma svarbiausia pokyčių varomoji jėga, kuriai šie nauji tikslai pasitarnaus kaip pagrindas nukreipiant neribotus jų aktyvumo gebėjimus geresnio pasaulio kūrimo kryptimi (JT, 2015). JT teigia, kad jaunoji karta gali būti pagrindinė jėga, kuri prisidės prie planetos išsaugojimo, bendradarbiaujant su vietos valdžios institucijomis ir privačiuoju sektoriumi, pilietine visuomene, verslu, mokslo bendruomene ir kt. JT skatinimu kiekviena šalis turi siekti užtikrinti darnumo vystymąsi, tenkinti žmonių gerovę dabartyje, nesumažinant žmonių gerovės galimybių ateityje. JT išskiria 17 darnaus vystymosi tikslų, kurie grindžiami trimis darnaus vystymosi aspektais (aplinkos, socialiniu ir ekonominiu), prie kurių prisijungė 193 šalys, tarp jų ir Lietuva. JT darnaus vystymosi darbotvarkėje, kuri buvo priimta 2015 m. Niujorke vykusiame aukšto lygio susitikime, numatytas uždavinys iki 2030 metų sukurti ir įgyvendinti politiką, skirtą darniam turizmui vystyti, kuris padeda sukurti darbo vietas, taip pat pristatyti vietos kultūrą ir produktus ir juos plėtoti. Iš sociokultūrinės perspektyvos stebima,

¹ Atsižvelgiant į tai, kad tiek mokslo literatūroje, tiek viešojoje informacijoje vienareikšmiškai vartojamos sąvokos „darnus turizmas“ ir „darnusis turizmas“, magistro darbe taip pat vartojamos abi šios sąvokos ir vartojamos vienareikšmiškai.

kad jaunimas yra inovatyvi jėga, o jų pasirinkimai gali plėtoti naujus plačios visuomenės požiūrius į turizmą ir tame tarpe – darnųjį turizmą (Martinengo, Savoja, 1993; Fermani et al., 2011; Cavagnaro, Staffieri, 2015). Vis tik mokslo tyrimai (Moscardo ir kt, 2010; Shafieisabet, Haratifard 2020, ir kt.) rodo, kad jaunimo dalyvavimas įgyvendinant darnaus turizmo principus iki šiol stokoja didesnio dėmesio, ypač stokojama tyrimų, atskleidžiančių darnaus turizmo suvokimo bei darnaus turizmo raiškos jaunimo tarpe ypatumus.

Temos iširtumas. Lietuvoje darnaus turizmo tematika parašytų mokslinių darbų nėra daug, dauguma jų yra senesni nei 5-eri metai. Darnųjį turizmą Lietuvoje tyrinėja V. Malinauskaitė (2017), R. Dagiliūtė, Ž. Bartkutė (2014), Ž. Bartkutė (2013), darnumo ir žmogiškųjų išteklių plėtrą turizmo sektoriuje nagrinėja A. Katunian (2019), darnaus turizmo koncepcijos populiarėjimo poveikį Lietuvos gyventojų elgsenai tyrinėja D. Labanauskaitė, D. Kiyak, D. Bagočiūtė (2014). Darnųjį turizmą, jo dimensijas, plėtrą ir rodiklius plačiau nagrinėja užsienio mokslininkai savo darbuose: F. J. Blancas, M. Lozano – Oyla, M. Gonzalez (2015), J. M. G. Martinez, J. M. M. Martin, J. A. S. Fernandez, (2019), A.G. Adsmelash, S. Kumar (2019), T. Q. T. Nguyen, T. Young, P. Johnson, S. Wearing (2019), S. Shafiee, A. R. Ghatari, A. Hasanzadeh, S. Jahanyan, (2019), P. He, Y. He, F. Xu (2018), darniojo turizmo politiką aptaria A. Warnner, G. Seier, U. Probstl - Haider (2020), Roman-Alcala, M. M. Antonio (2013), žmonių dalyvavimą turizme ir darnumo skatinime nagrinėja L. Wu, J. Zhang, A. Fujiwara (2012), A. Wondirad, B. Ewnetu (2019), apie dalyvavimą strategijų kūrimo ir įgyvendinant darniojo turizmo vystymą tyrinėja S. Bass, B. Dalal- Clayton, J. Petty (1995), jaunimo dalyvavimą darnaus turizmo vystyme savo moksliniuose straipsniuose aprašo šie mokslininkai: N. M. Tirtawati (2019), L. Roser (2018), B. Bramwell (2015), jaunimo suvokimą ir nuostatas darniojo turizmo atžvilgiu nagrinėja Y. Reisinger, F. Mavondo, (2002), S. H. Cassel, (2008); C. Lasuin, C. Ng Yuen, (2014); S. Thipsingh, (2015).

Tyrimo problema: Atsižvelgiant į tai, kad Covid-19 pandemija stipriai paveikė turizmo sektorių ir pandemijos ateities scenarijai vis dar nėra aiškūs, turizmo atstatymas ir tolimesnė plėtra reikalauja naujo požiūrio ir veiksmų, orientacijos į darnumo principų platesnį įgyvendinimą. Jaunimas šiame kontekste vaidina itin reikšmingą vaidmenį, nes sudaro didžiąją dalį visų keliaujančių asmenų. Taigi, jaunimo dalyvavimas darniojo turizmo plėtroje, jaunimo motyvacija, iniciatyvos ir nuostatos darnaus turizmo atžvilgiu yra esminiai dalykai turizmo sektoriaus atstatymo ir plėtos procesuose.

Moksliniuose šaltiniuose (Hasna, 2007; Tirwati ir kt., 2018; Kumar, 2019) daugiausia nagrinėjamos teorinės darnaus turizmo koncepcijos, kaip darnaus turizmo sąvoka, darnaus turizmo vystymasis, darnaus turizmo politikos formavimas, daugiau orientuojamasi į teorinius darnaus turizmo aspektus. Tačiau trūksta tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjamas darnaus turizmo suvokimas

jaunimo tarpe, jaunimo nuostatos darnaus turizmo plėtros atžvilgiu, darnios elgsenos raiška ir jaunimo dalyvavimas darnaus turizmo principų įgyvendinime po Covid-19 pandemijos.

Taigi, tyrimu siekiama išsiaiškinti, kaip jaunimas suvokia darnaus turizmo principus ir kaip dalyvauja juos įgyvendinant. Formuluojami šie probleminiai klausimai:

1. Kaip jaunimas suvokia, kas yra darnusis turizmas?
2. Kokios yra jaunimo nuostatos darniojo turizmo plėtros atžvilgiu?
3. Kaip jaunimas dalyvauja įgyvendinant darnaus turizmo principus?
4. Kaip stiprinti jaunimo dalyvavimą įgyvendinant darnaus turizmo principus po Covid-19 pandemijos?

Tyrimo objektas: Jaunimo dalyvavimas įgyvendinant darnaus turizmo principus

Tyrimo tikslas: Ištirti jaunimo dalyvavimą įgyvendinant darnaus turizmo principus bei suformuoti galimas jaunimo dalyvavimo plėtojant darnųjį turizmą po Covid-19 pandemijos stiprinimo kryptis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti jaunimo dalyvavimo ir darnaus turizmo principų bei jų sąsajų teorines išvagas.
2. Išnagrinėti darnaus turizmo nacionalines ir Europos strategijas.
3. Išanalizuoti jaunimo suvokimą ir nuostatas darniojo turizmo atžvilgiu.
4. Atskleisti jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus situaciją, orientuojantis į dalyvavimo būdus bei galimybes.
5. Suformuoti galimas jaunimo dalyvavimo plėtojant darnųjį turizmą stiprinimo kryptis.

Tyrimo hipotezė: Jaunimo dalyvavimas įgyvendinant darnaus turizmo principus mokslo literatūroje dažniausiai yra nagrinėjamas sąsajoje su jaunimo suvokimu, kas yra darnusis turizmas. Todėl magistro darbo kontekste keliami pagrindinė hipotezė, kad jaunimo suvokimas apie darnųjį turizmą priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų:

- (H₁) jaunimo suvokimas apie darnųjį turizmą moterų ir vyrų grupėse skiriasi;
- (H₂) jaunimo suvokimas apie darnųjį turizmą priklauso nuo amžiaus;
- (H₃) jaunimo suvokimas apie darnųjį turizmą priklauso nuo pajamų.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizės metodas, skirtas išnagrinėti darnumo, darnaus vystymosi, darnaus turizmo sampratą, išskirti darnaus turizmo principus, bruožus, dimensijas, jaunimo įtraukimo į darnumą galimybes.
2. Dokumentų analizės metodas, skirtas išsiaiškinti darniojo turizmo plėtros kryptis, tikslus ir peržiūrėti vykdomus žingsnius darniojo turizmo vystyme.
3. Kiekybinis anketinės apklausos metodas, kuris skirtas išanalizuoti jaunimo darnaus turizmo koncepto suvokimą, nuostatas darnaus turizmo plėtros ir dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo

principus situaciją, atskleisti jaunimo keliavimo ypatumus ir darnaus turizmo principų taikymą keliaujant, atskleisti jaunimo požiūrį į darnaus turizmo iššūkius ir plėtros veiksnius.

4. Kokybinis tyrimas interviu, skirtas atskleisti galimas jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus stiprinimo kryptis.

Tyrimo teorinis ir praktinis reikšmingumas: Teoriškai susisteminti darnaus turizmo ir jaunimo dalyvavimo konceptai ir jų sąsajos, dokumentų analizės metodo pagalba apibendrinti nacionaliniai ir vietos dokumentai, reglamentuojantys jaunimo politiką turizme. Atlikus empirinį tyrimą, išsiaiškintas jaunimo požiūris į darnųjį keliavimą, jų dalyvavimas darnaus turizmo vystyme ir principų įgyvendinime. Tyrimu, taip pat buvo atskleistas jaunimo požiūris į darnaus turizmo iššūkius ir plėtros veiksnius po Covid-19. Šiuo metu, vykstant Covid-19 pandemijai, vis plačiau kalbama apie darnųjį keliavimą ir darnaus turizmo vystymą, tad šis tyrimas taip pat prisideda prie turizmo atstatymo ir plėtros po Covid-19 pandemijos, orientuoto į jaunimo įtraukimą įgyvendinant darnaus turizmo principus.

I. JAUNIMO DALYVAVIMO DARNAUS TURIZMO PLĖTROS KONTEKSTE TEORINĖ ANALIZĖ

Šiame skyriuje analizuojamos dalyvavimo, darnumo sampratos, aprašoma dalyvavimo koncepcija ir modeliai, jaunimo dalyvavimas plėtojant darnų turizmą. Taip pat nagrinėjami darnaus turizmo principai ir analizuojamos darnaus turizmo nacionalinės ir europinės strategijos.

1.1. Jaunimo dalyvavimas kaip darnaus turizmo plėtros prielaida

1.1.1 Dalyvavimo koncepcija ir modeliai

Visuotinai pripažinta, kad turizmas daro neigiamą poveikį aplinkai, didina įvairių gyvūnų rūšių trikdymą, gali sukelti tiesioginius pokyčius energijos ir vandens naudojime, žemės dangoje, bei priimančiosios bendruomenės aplinkos suvokime. Turizmo sektorių ypač svarbu vystyti nepamirštant visuomenės poreikių ir gamtos bei aplinkos išsaugojimo. Anot R. Dagiliūtės ir Ž. Bartkutės, norint išvengti turizmo neigiamų padarinių, reikia daugiau dėmesio skirti ne tik šio sektoriaus permainoms, bet ir įvertinti gyventojų (turistų) žinias ir nuostatas darnaus turizmo atžvilgiu, nes būtent gyventojai yra potencialūs darnaus turizmo vartotojai, savo pasirinkimais ir nuostatomis formuojantys šio sektoriaus pasiūlą (Dagiliūtė, Bartkutė, 2014).

Dalyvavimo sąvoka turi daug apibrėžimų, tačiau visi jie yra ganėtinai panašūs. Laurence Claeys ir Johan Criel (2009) teigė, kad dalyvavimas tai procesas, kurio metu dvi ar daugiau šalių daro įtaką viena kitai priimant sprendimus. Kiekvienas atskiras narys priimdamas sprendimus turi vienodas galias nustatyti sprendimų rezultatus. Snthya Rubio Escolar (2016) savo straipsnyje dalyvavimą apibūdino kaip procesą, kuriame vaikai ir jaunimas įsitraukia į socialinius ir politinius procesus bei institucijas. Dalyvaujant pripažįstamas vaikų ir jaunimo gebėjimas ir vertė prisidėti prie visuomenės, taip pat plėtojamas jų potencialas. Kitų autorių knygose ir straipsniuose dalyvavimas apibūdinamas kaip asmens įtraukimas į veiklą su kitais arba kitų sukurta patirtimi (Byl, Brand, 2011), procesas, kuriame dalyviai aktyviai įsitraukia, pvz. veiksmo tyrimų projekte, kuriame tyrėjai ir tyrėjai bendradarbiauja siekdami suprasti probleminę situaciją ir ją pakeisti į gerąją pusę. (Frimann, Hersted, 2021).

Itin plačiai dalyvavimą tyrinėjo Katy Osvald, J. Marina Apgar, Judi Thorpe ir John Gaventa. Šie autoriai 2018 metais išleido pradžiamokslį, kuris skirtas sukurti bendrą supratimą ir žodyną apie tai, ką „dalyvavimas“ reiškia programoms, kurios siekia skatinti dalyvavimą priimant ekonominius sprendimus. Knygoje teigiama, kad dalyvavimas reiškia žmonių dalyvavimą priimant sprendimus, turinčius įtakos jų gyvenimui. Dalyvaudami žmonės gali nustatyti veiklos galimybes ir strategijas bei sukurti solidarumą pokyčiams įgyvendinti. Žmonės, dalyvaujantys jų gyvenimą įtakojančiuose sprendimuose, yra pagrindinė atviros ir demokratinės visuomenės vertybė. Prasmingas dalyvavimas priklauso nuo to, ar žmonės nori ir gali dalyvauti bei išreikšti savo balsą. Tačiau tai gali būti

nelengva, kai žmonės jaučiasi įbauginti, neturi tam tikrų žinių ar atitinkamos kalbos, kad suprastų ir prisidėtų, arba net jaučia, kad neturi teisės dalyvauti.

Dalyvavimas dažniausiai minimas terminas tarptautinės plėtros srityje, kuris šiandien dažnai taikomas darnaus turizmo plėtrai. Tai tapo abstrakčia sąvoka, veikimo būdu, akivaizdžiu projektu rezultatu ir tam tikru mastu ideologija. (Midgley, 1986). 1980 m. Pradžioje dalyvavimas jau buvo pripažintas klausimu, apie kurį labiausiai rašoma kaimo turizmo plėtros srityje (MacNeil, 2010). Pasaulio banko formuluotė teigia, kad dalyvavimas yra procesas, kurio metu suinteresuotosios šalys daro įtaką plėtros iniciatyvoms ir joms įtakojantiems sprendimams bei ištekliams ir dalijasi jų kontrole (Pasaulio bankas, 1997). Darnus vystymasis, šiuo atveju darnus turizmo vystymasis negali vykti jėga ar tvarka, tačiau tai natūraliai įvyks, kai visi dalyviai vienodai ir demokratiškai dalyvaus ir pasidalins savo idėjomis, vizijomis ir atsakomybe vadovauti ir įgyvendinti savo bendruomenės plėtrą (Sopchokchai, 1996).

Dalyvavimas gali būti interpretuojamas įvairiais būdais, ir daugelis teigia, kad egzistuoja dalyvavimo laipteliai ar spektras, nuo nominalaus iki transformuojančio (1 lentelė). Norint suvaldyti lūkesčius, reikia aiškiai žinoti, kur šiame spektre yra konkretus dalyvavimo procesas, ir būti realistiškam, kokią įtaką dalyviai turės bet kokiam sprendimų priėmimui (Cornwal, 2000).

1 lentelė. Dalyvavimo spektras. (Cornwal, 2000)

Forma	Ką „dalyvavimas“ reiškia įgyvendinančiai organizacijai	Ką „dalyvavimas“ reiškia priimantiems asmenims	Kam skirtas „dalyvavimas“
Nominalus	Įteisinimas - parodyti, kad jie kažką daro	Įsitraukimas - norint gauti tam tikrą prieigą prie galimų privalumų	Išreikšti savo tapatybę
Instrumentinis	Efektyvumas - siekiant apriboti finansuotojų indėlį, pasinaudoti bendruomenės indėliu ir padaryti projektus ekonomiškėsius	Kaina - laikas, sugaištas su projektu susijusiuose darbuose ir kituose užsiėmimuose	Kaip priemonė pasiekti ekonominį efektyvumą ir vietos infrastruktūrą
Reprezentacinis	Darnumas - siekiant išvengti priklausomybės	Svertas - daryti įtaką projekto formai ir valdymui	Suteikti žmonėms balsą nustatant jų pačių raidą
Transformacinis	Įgalinimas - sustiprinti žmonių galimybes priimti sprendimus ir veikti patiems	Įgalinimas - sugebėti apsispręsti ir veikti patiems	Ir kaip priemonė, ir tikslas, besitęsianti dinamika

Norint, kad dalyvavimas būtų prasmingas ir kad žmonės būtų aktyvūs savo ateities dalyviai, reikia stengtis, kad dalyvavimo procesai būtų reprezentatyvūs ar transformuojantys.

Tarptautinė visuomenės dalyvavimo asociacija (International Association for Public Participation) sukūrė „Visuomenės dalyvavimo spektrą“, kad padėtų apibrėžti visuomenės vaidmenį bet kuriame visuomenės įtraukimo procese (2 lentelė).

2 lentelė Visuomenės dalyvavimo spektras. Tarptautinė visuomenės dalyvavimo asociacija (International Association for Public Participation)

DIDĖJANTIS POVEIKIS SPRENDIMAMS					
	Informavimas	Konsultavimas	Įtraukimas	Bendradarbiavimas	Įgalinimas
VISUOMENĖ DALYVAVIMO TIKSLAS	Teikti visuomenei subalansuotą ir objektyvią informaciją, kuri padėtų suprasti problemą, alternatyvas, galimybes ir (arba) sprendimus.	Gauti visuomenės atsiliepimų apie analizę, alternatyvas ir (arba) sprendimus.	Dirbti tiesiogiai su visuomene viso proceso metu, siekiant užtikrinti, kad visuomenės rūpesčiai ir siekiai būtų nuosekliai suprantami ir svarstomi	Bendradarbiauti su visais sprendimų aspektais, įskaitant alternatyvų kūrimą ir pageidaujamo sprendimo nustatymą.	Galutinį sprendimų priėmimą atiduoti visuomenės rankoms.
PAŽADAS VISUOMENEI	Mes jus informuosime	Mes jus informuosime, išklausysime ir pripažinsime rūpesčius bei siekius ir pateiksime atsiliepimus apie tai, kaip visuomenės indėlis paveikė sprendimą.	Bendradarbiausime su jumis siekdami užtikrinti, kad jūsų rūpesčiai ir siekiai tiesiogiai atsispindėtų sukurtose alternatyvose, ir pateiksime atsiliepimą apie tai, kaip visuomenės indėlis paveikė sprendimą.	Mes ieškosime jūsų patarimų ir naujovių formuluodami sprendimus ir kuo labiau įtrauksime jūsų patarimus ir rekomendacijas į sprendimus.	Mes įgyvendinsime tai, ką jūs nuspręsite.

Tarptautinė visuomenės dalyvavimo asociacija (International Association for Public Participation) įvardija pagrindines vertybes visuomenės dalyvavimo procese:

1. Visuomenės dalyvavimas grindžiamas įsitikinimu, kad tie, kuriuos paveikė sprendimas, turi teisę dalyvauti priimant sprendimus.
2. Visuomenės dalyvavimas apima pažadą, kad visuomenės indėlis turės įtakos sprendimui.
3. Visuomenės dalyvavimas skatina darnius sprendimus pripažįstant visų dalyvių, įskaitant sprendimus priimančių asmenų, poreikius ir interesus.

4. Visuomenės dalyvavimas siekia ir palengvina tų asmenų, kuriuos gali paveikti ar suinteresuoti sprendimas, įsitraukimą.
5. Visuomenės dalyvavimas siekia dalyvių indėlio kuriant, kaip jie dalyvauja.
6. Visuomenės dalyvavimas suteikia dalyviams prasmingą dalyviams reikalingą informaciją.
7. Visuomenės dalyvavimas praneša dalyviams, kaip jų indėlis paveikė sprendimą.

Dalyvavimo vietos (pagal Osvald, Apgar, Thorpe, Gaventa, 2018):

Teigiamos erdvės - žmonių palaikymas jų pačių erdvėse. Sprendimų priėmimo erdvės, į kurias pretendavo ir kurias sukūrė patys žmonės ir organizacijos.

- Asociacijos ir organizacijos
- Socialiniai judėjimai ir kampanijos
- Alternatyvūs ekonominiai keliai
- Kūrybinės raiškos formos

Kviečiančios erdvės - dalyvavimo įtraukimas į esamas erdves. Esamos sprendimų priėmimo erdvės, kuriose žmonės kviečiami dalyvauti

- Dotacijų skyrimo procesai
- Politikos formavimo procesas
- Investavimo sprendimų priėmimo procesai
- Aljansai

Uždaros erdvės - „paslėptų“ ir „uždarytų“ sprendimų priėmimas platesniam dalyvavimui

- Pasaulinės prekybos derybos
- Vyriausybės ekonominės politikos formavimo procesai
- Verslo derybos

ES Tvaraus vystymosi strategijoje (2006) kaip vienas iš tikslų yra numatomas piliečių dalyvavimas. Siekiama sustiprinti piliečių dalyvavimą priimant sprendimus. Skatinti švietimą darnaus vystymosi klausimais ir ugdyti visuomenės sąmoningumą. Informuoti piliečius apie jų daromą poveikį aplinkai ir galimybes pasirinkti darnesnius veiklos būdus.

Zamil (2011) teigė, kad bendruomenės indėlis į turizmą priklauso nuo daugelio veiksnių, tokių kaip žinios apie vietas, valdžios ir vietos žmonių bendradarbiavimas. Tai galima pasiekti skatinant asmenis vietinėse vietovėse netoli turistinių vietų, siūlant jiems su turizmu susijusius darbus. (Zamil, 2011). Be to, Cater (1994) pabrėžia, kad vietos bendruomenė turėtų dalyvauti planuojant ir valdant turizmą. Apskritai vietiniai turistinių vietų gyventojai dažnai nėra įtraukiami į turizmo plėtros procesus, ne tik planuodami, bet ir priimdami sprendimus bei valdydami projektus savo vietovėse. Shani ir Pizam (2012) pabrėžia, kad bendruomenės dalyvavimas yra gyvybiškai svarbi darnaus turizmo plėtros dalis, tačiau tai ne visais atvejais gali būti rekomenduojama veiksmų kryptis. Tokiu būdu akivaizdu, kad vertinant turizmo plėtrą ir planavimą besivystančiose šalyse,

prieš pradėdant bendruomenės plėtros projektą, reikėtų atsižvelgti į tokius veiksnius kaip bendruomenės gebėjimas būti produktyviais ir pirmiausia prisidėti prie plėtros.

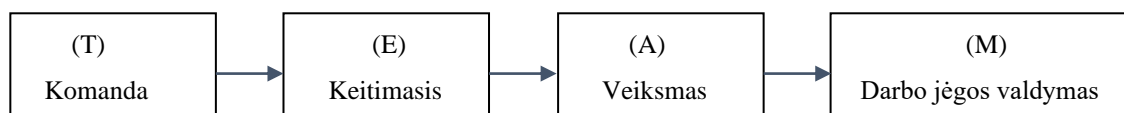
Taigi, apibendrinant galima teigti, kad dalyvavimas yra asmens įtraukimas į veiklą su kitais arba kitų sukurta patirtimi (Byl, Brand, 2011), procesas, kuriame dalyviai aktyviai įsitraukia, bendradarbiauja siekdami suprasti probleminę situaciją ir ją pakeisti į gerąją pusę. Dalyvavimas laikomas darnaus turizmo plėtros prielaida. Dalyvavimas gali būti interpretuojamas įvairiais būdais, egzistuoja dalyvavimo laipteliai ar spektras, nuo nominalaus iki transformuojančio, taip pat galima išskirti visuomenės dalyvavimo procese vertybes bei vietas. Dauguma mokslinių šaltinių teigia, kad bendruomenės dalyvavimas yra gyvybiškai svarbi darnaus turizmo plėtros dalis ir turi būti siekiama bei dedamos pastangos sustiprinti piliečių dalyvavimą priimant sprendimus. Europos Sąjungos atnaujintoje darnaus vystymosi strategijoje (2006) skatinamas švietimas darnaus vystymosi klausimais ir yra nurodomas tikslas ugdyti visuomenės sąmoningumą. Toliau tikslinga būtų išsiaiškinti kokia yra jaunimo dalyvavimo samprata ir kokiais būdais jaunimas gali dalyvauti bei reikšmingai prisidėti prie teigiamų pokyčių.

1.1.2. Jaunimo dalyvavimo samprata ir būdai

Jaunoji karta vaidina svarbų vaidmenį išlaikant kultūrinį darnumą. Jaunosios kartos vaidmuo ir dalyvavimas išsaugant kultūrą, siekiant darnumo keliaujant ir kasdieniniame gyvenime yra būtini, tam būtų išlaikytas šalies kultūrinis identitetas ir tam, kad ateities kartoms būtų gera gyventi Žemėje. Kuriant turizmo produktus, jaunoji karta gali būti aktyvi kuriant naujas lankytinas vietas turistams (Lee, 2013; Tirwati ir kt., 2019).

Darnus vystymasis yra pagrindinis vietos bendruomenės plėtros konceptualus pagrindas. Taip pat bendras darnaus vystymosi apibrėžimas, plačiai naudojamas turizmo bendruomenėms, kuriose vykdant politiką ir veiksmus bandoma subalansuoti socialines, ekonomines ir aplinkosaugos sąnaudas ir naudą (Hall, Lew, Ahmad ir kt., 2015). Jaunimas labai padeda maksimaliai padidinti teigiamą turizmo poveikį ir sumažinti jo neigiamą poveikį (Williams, Lawson, 2001). Jauniems žmonėms yra labai patrauklu, tapti dalyviais visuose vietovės turizmo plėtros etapuose. Kai jauni vietiniai gyventojai yra atsidavę vietai, jie gali užmegzti labai tvirtus ryšius (Kemp, Childers ir Williams, 2012). Jauni vietiniai gyventojai yra svarbi tikslinė grupė, jie yra „savininkai“, su kuriais ketinama reklamuoti patrauklius ir įvairius vietos turizmo produktus ir paslaugas, juos sieja ir suartina bendri bendruomeniški vietos vystymo tikslai; taigi už regioninio turizmo plėtrą atsakingi politikos formuotojai ir rinkodaros strategijas inicijuojantys rinkodaros specialistai turi atsižvelgti į tai, kad regiono jaunimas yra produktyvi tikslinė rinka, į kurią jiems reikia kreiptis ir atkreipti dėmesį (Cassel, 2008).

Sirimonbhorn Thipsingh (2015) atliko mokslinį tyrimą jaunimo darnaus turizmo tinklo kūrimo, kuris buvo pritaikytas Laosui, Tailandui bei šių šalių provincijoms. Tyrimu siekiama parodyti, koks didelis dėmesys turi būti skiriamas jaunimui, kaip pagrindinei darnaus turizmo plėtros jėgai, siekiant patenkinti nuolatinius ekonominius, socialinius, kultūrinius ir aplinkosaugos poreikius šalyse. Jaunimo grupė dalyvavo penkiuose darnaus turizmo plėtros aspektuose: problemos paieškoje, planavime, veikime, naudoje ir vertinime. Antra, šio tyrimo rezultatai buvo paimti ir integruoti į darnaus turizmo verslo projektą. Taigi, buvo siekiama atskleisti, kaip sukurti veiksmingai veikiančią jaunimo tinklą, siekiant padidinti apskritai jaunimo supratimą apie darnų turizmą. Projekto metu dalyviai pasidalino darnaus turizmo plėtros bendruomenėje žiniomis ir patirtimi. Jie išmoko suprasti turizmo problemas bendruomenėje, dalyvavo turizmo planavime, įgyvendinant darnųjį turizmą, sulaukė abipusės naudos ir įvertinimo, siekiant kartu plėtoti bendruomenę. Buvo sukurtas jaunimo dalyvavimo darnaus turizmo plėtroje modelis, angliškos raidės „T-E-A-M“, kurios kiekviena raidė reiškia T = komanda, E = keitimasis, A = veiksmas ir M = darbo jėgos valdymas. Komanda (T) reiškia komandinį darbą; dalyvavimo ir bendro sąmoningumo modelio kūrimo procese. Šiuo procesu jaunimas turėtų „pralaužti ledus“, kad pasiektų tikslą būti komanda. Komandinis darbas padeda sumažinti konfliktus ir greitai pasiekti rezultatą. Keitimasis (E) - keitimasis žiniomis; bendruomenės kūrimo procesas kartu. Vykdydami šį procesą, jaunimas nustato veiklas ar metodus, kurie sudaro galimybę keistis patirtimi, taip pat padeda geriau suprasti jaunimo problemas, apribojimus, potencialą ir poreikius darnaus turizmo srityje. Jaunimas gali sugalvoti minčių, kaip analizuoti turizmo problemas bendruomenėje, kurti alternatyvas, kurias galima naudoti gedimų šalinimui turizmo plėtros srityje, ir kartu kurti sprendimų priėmimo procesą. Veiksmas (A) - veiksmas dalyvaujant; jaunų žmonių praktikos procesas įgyvendinant darnaus turizmo plėtrą tikslams pasiekti. Darbo jėgos valdymas (M) - suprasdami turizmo problemas vietos bendruomenėje, dalyviai kartu planuoja ir vykdo darnaus turizmo plėtrą, kad pasiektų abipusės naudos. (Thipsingh, 2015). Jaunimo dalyvavimo darnaus turizmo plėtroje modelis pavaizduotas 1 paveiksle.

1 pav. Jaunimo dalyvavimo darnaus turizmo plėtroje modelis (Thipsingh, 2015)

Taigi, jaunimo dalyvavimo darnaus turizmo plėtroje modelis „TEAM“ parodė, kaip dalyviai pasikeitė darnaus turizmo bendruomenės žiniomis ir praktine patirtimi, kuri jiems padėjo suprasti turizmo problemas bendruomenėje. Dalyviai taip pat dalyvavo turizmo planavime bei veiklų

įgyvendinime darnaus turizmo srityje, gavo abipusės naudos ir vertinimų, kaip galėtų veiksmingai prisidėti prie darnaus turizmo plėtros (Thipsingh, 2015).

Lietuvoje taip pat yra skatinamas jaunimo dalyvavimas darniame turizme ir ieškoma būdų kaip skatinti ir įtraukti jaunimą. Vienas iš pavyzdžių – Lietuvos asociacija „Aktyvus jaunimas“ (Active Youth), siekia bendro tikslo – kurti galimybes jaunimui bei pozityvų ir darnų pokytį visuomenės santykiuose su ekologija, sveikata, pažeidžiamomis grupėmis ir internetu. Aktyvaus jaunimo vizija: tapti lyderiaujančia organizacija, kuriant socialiai integruotą ir harmoningą pasaulį. Ši asociacija išskiria būdus, kaip jaunimas galėtų keliauti aktyviau ir prisidėti prie dalyvavimo darniame turizme (Active Youth, 2021).

Prieš kelionę asociacija jaunimui pataria:

- Rinktis kelionę autobusu ir traukiniu
- Pasiimti mažiau bagažo
- Rinktis ilgesnes keliones, su mažiau skrydžių
- Nespausdinti bilieta
- Keliauti žalesnėmis oro linijomis bei nespausdinti bilieta
- Rinktis tiesioginius skrydžius
- Nepamiršti namuose išjungti elektros prietaisų
- Kompensuoti sukuriamą CO2 pėdsaką

Kelionės vietoje asociacija jaunimui pataria:

- Naudoti daiktinius arba didesnius vandens butelius
- Atsisakyti maišelių, šiaudelių ir panašiai
- Nepirkti kavos išsinešimui, geriau išgerti ją vietoje
- Jei pirkti, tai tik vietoje pagamintus gaminius ir suvenyrus
- Išvalyti vietinį paplūdimį ir paskatinti kitus prisijungti
- Naudoti telefono programėles vietoj skrajučių, bukletų
- Išsinuomoti dviratį, naudotis viešuoju transportu
- Jei reikia išsinuomoti automobilį tai tik “hibridą” ar elektromobilį
- Rankšluosčius, patalynę naudoti ilgiau nei vieną dieną
- Nepamiršti išjungti šviesos ir el. Prietaisų išeinant iš kambario
- Gerti vandenį iš čiaupo (jei galima)

Aktyvus jaunimas asociacija orientuojasi į Lietuvos jaunimą skleidama darnumo idėjas ir skatindama jaunimą dalyvauti įgyvendinant darnaus turizmo principus. Ji kviečia naudotis #GalimTvariau grotažyme savo socialiniuose tinkluose ir dalintis darnesniais kelionių pasirinkimais, taip bandydama pritraukti aktyvų jaunimą ir sudominti darniu keliavimu. (Active Youth, 2021).

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad jaunimas yra varomoji jėga darnaus turizmo vystymo procesuose, gali prisidėti maksimaliai padidinant apskritai teigiamą turizmo poveikį ir sumažinti jo neigiamą poveikį. Galima teigti, kad jaunimas yra produktyvi tikslinė rinka turizmo versle. Pasaulyje kuriami modeliai, kurie padeda įtraukti jaunimą dalyvauti ir prisidėti prie turizmo problemų sprendimo, stengiamasi rengti seminarus, diskusijas, dalinamasi patirtimi tarp bendruomenės narių, nepaliekant jaunimo nuošalyje. Lietuva taip pat siekia skatinti jaunimo prisidėjimą prie darnaus turizmo plėtros, idėjų sklaidos ir ieškoma įvairių būdų skatinti ir įtraukti jaunimą. Toliau baigiamajame magistro darbe bus plačiau nagrinėjami jaunimo dalyvavimo plėtojant darnų turizmą ypatumai, siekiama išsiaiškinti jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus reikšmingumą ir naudą.

1.1.3. Jaunimo dalyvavimo plėtojant darnųjį turizmą poreikis

Jungtinių tautų pasaulinė turizmo organizacija (UNWTO, 2004) rekomenduoja vadovautis keliais principais, kurie padėtų plėtoti darnaus turizmo plėtros projektus:

- siekti aukšto turistų pasitenkinimo;
- optimaliai naudoti aplinkos resursus;
- gerbti vietos bendruomenių sociokultūrinį autentiškumą;
- teikti socioekonominę naudą visoms suinteresuotoms šalims;
- atlikti nuolatinį poveikio monitoringą;
- siekti neformalaus visų suinteresuotų šalių dalyvavimo ir stiprios politinės lyderystės.

Jaunimas šiame kontekste vaidina labai reikšmingą vaidmenį dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, jaunimas sudaro vieną didžiausią dalį visų keliaujančių asmenų. 2015 m. beveik vienas iš keturių turistų (apie 25 proc.) buvo 16-29 metų amžiaus; bendra tarptautinio jaunimo turizmo vertė 2020 m. turėjo pasiekti apie 400 mlrd JAV dolerių, t.y. dvigubai nei 2009 (Richards, 2006; (UNWTO, WYSE Travel Confederation, 2016).

Antra, jaunimas linkęs taupyti kelionės ir apgyvendinimo išlaidų sąskaita, bet daugiau pinigų išleisti lankytinose vietovėse. Tyrimai rodo, kad jaunas turistas išleidžia maždaug trečdaliu daugiau vietoje, nei vidutinis turistas; jaunimas linkęs plėtoti harmoningus santykius su vietiniais, prioritetus teikdamas ekonomišką tipo apgyvendinimui, o tai suteikia jam galimybę apsistoti ilgesniam laikui ir didesnes kelionės tikslų galimybes (Richards, Wilson, 2003; Richards, 2011; Widjojo, Yudianto, 2015). Tad keliaujančio jaunimo perkamoji galia suteikia reikšmingas ekonomines galimybes lankytinoms vietovėms.

Remiantis sociokultūrine ir ateities perspektyvomis, pažymima, kad dabartiniai jaunimo pasirinkimai formuoja naują plačios visuomenės požiūrį į turizmą (Fermani ir kt., 2011; Leask ir kt., 2013), ir prognozuojama, kad šiandienos jaunimas taip pat aktyviai keliaus ir ateityje (Barton ir kt.,

2013). Kitaip tariant, „jaunimo kaip rinkos segmento svarba susijusi ne tik su faktu, kad jis tampa didesnis, bet ir su tuo, kad jis atspindi ateities rinką” (Vukic ir kt, 2014). Turizmo sektoriui norint pasiruošti ateičiai, kuriant naujus produktus ir paslaugas, būtina įvertinti dabartinio keliaujančio jaunimo patirtis ir elgesio modelius. Visa tai dar kartą pabrėžia šios tikslinės grupės turistavimo elgesio ir vertybių tyrinėjimo reikšmingumą.

Keliaujantis jaunimas siekia atrasti naujas kultūras, labiau linkęs domėtis ir bendrauti su vietinėmis kultūromis, atsakingiau žiūri į organizuojamas išvykas ir pasižymi didesniu sąmoningumu darnumo principų atžvilgiu (UNWTO, 2008; UNWTO, WYSE Travel Confederation, 2011). Tad būtent jaunimas tampa segmentu, kuris padeda plėtotis „atsakingam turizmui”. Todėl tyrimai, nagrinėjantys jaunų turistų elgesio modelius, motyvacijas, jaunimo požiūrį ir jautrumą darnaus turizmo atžvilgiu šiandien tampa itin aktualūs ir įgauna naują mokslinį ir praktinį reikšmingumą.

Kita vertus, jaunimo požiūrio į darnų turizmą, tyrimas gali būti grįstas ir kiek kitokia koncepcija, t.y. vertinant jaunimo, ne tik kaip turistų, bet ir kaip vietinių gyventojų, požiūrį į darnaus turizmo plėtrą jų regione. Pažymėtina, kad pastaraisiais dešimtmečiais ženkliai išaugo būtent vietinių gyventojų nuostatų į turizmą, tyrimai (Fredline, Faulkner 2000; Gursoy, Jurowski, Uysal 2002; Sirakaya, Teye, Sonmez 2002). Pripažįstama, kad vietos bendruomenės vaidina svarbų vaidmenį kalbant apie turistų pritraukimą ir vietovės patrauklumo didinimą, gyventojų elgesys ir atvirumas turizmo plėtrai bei turistams sąlygoja turistų pasitenkinimą, norą sugrįžti ir pan. (Hwan-Suk Chris Choi, Ercan Sirakaya, 2005). Atitinkamai ir vietos gyventojų požiūris į darnų turizmą tampa sėkmingo darnaus turizmo determinantu (Sirakaya, Ekinci, Kaya, 2008).

Pažymėtina, kad jaunų žmonių prisirišimas prie gyvenamosios vietovės gali tapti jų savasties konceptualia dalimi (Kemp, Childers, Williams, 2012). Todėl jie tampa reikšminga tiriamoji grupė, kuri siekia, kad jų gyvenama vietovė taptų patraukli ir kartu išsauganti savo išskirtinumą. Todėl itin svarbu formuojant turizmo politiką ir plėtojant turizmą šalyje atsižvelgti į jaunimo, kaip reikšmingo turizmo segmento, poreikius, suvokimą ir nuostatas į darnų turizmą (Reisinger, Mavondo, 2002; Cassel, 2008; Dagher, Itani, 2012; Lasuin, Ng Yuen, 2014; Mifsud, 2011).

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2011) yra atlikta darnaus Lietuvos vystymosi stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė. Joje jaunimas išskiriamas prie pagrindinių šalies kultūros savitumo išsaugojimo dalyvių. Teigiama, kad jei jaunimo švietimas ir informavimas apie Lietuvos kultūros paveldo savitumą ir reikšmę bus neužtikrinamas, tai trukdys visuomenei aktyviai prisidėti ir dalyvauti prie Lietuvos kultūros kūrimo ir puoselėjimo, iškilis grėsmė galimai prarasti ir neapsaugoti kultūros vertybių.

Europos bendrijų komisijos komunikate „Darnaus ir konkurencingo Europos turizmo darbotvarkė“ (2007) išskiriama turizmo svarba jaunimui: „Turizmas ypač svarbus jaunimo

užimtumui, nes šiame sektoriuje dirba du kartus daugiau jaunimo nei likusiuose ūkio sektoriuose“. Europos Komisija nurodo, kad turi būti siekiama, kad ES piliečiai ir visuomenė būtų geriau susipažinę su gerąja patirtimi darnaus turizmo srityje ir ją taikytų. Siekiama, kad būtų žinomi ir gerai suprantami veiklos būdai, kuriais abipusiai naudingai siejami darnumas ir konkurencingumas.

Apibendrinant galima teigti, kad jaunimo dalyvavimas plėtojant darnųjį turizmą yra itin reikšmingas ir aktualizuojamas tiek mokslo literatūroje, tiek strateginiuose dokumentuose. Jaunimas linkęs taupyti kelionės ir apgyvendinimo išlaidų sąskaita, bet daugiau pinigų išleisti lankytinose vietovėse, likęs plėtoti gerus santykius su vietiniais, apsistoja ilgesniam laikui. Visa tai suteikia teigiamas ekonomines galimybes lankytojams. Reaguojant į tai, vietovės turėtų prisitaikyti prie jaunimo poreikių, kurti naujus produktus, paslaugas, patenkinti jaunimo norą tyrinėti ir ieškoti naujų potyrių.

1.2. Darnaus turizmo sampratos konceptualizacija

Turizmas laikomas svarbiu varikliu, skatinančiu ekonomiką tiek išsivysčiusiose šalyse ir besivystančiose šalyse (Gumus ir kt., 2007). Pripažįstama, kad turizmo plėtros reikšmė ekonomikai ir visuomenei yra itin didelė. Iki Covid-19 pandemijos, kai vyravo masinis turizmas, buvo plačiai teigiama, kad turizmo plėtra turi ir nemažą neigiamą poveikį aplinkai ir visuomenei (Eshliki, Kaboudi, 2012). Turizmas sukelia eismo spūstis, padidėja nusikalstamumas, susidaro nuotekos ir auga pragyvenimo išlaidos (Nunkoo, Ramkissoon, 2011). Nors atrodo, kad masinis turizmas yra svarbus šalių pajamų šaltinis, masinis turizmas šalims ir regionams buvo taikomas netiksliai. Kaip atsakas į masinio turizmo kritiką, alternatyvios turizmo koncepcijos, įskaitant ekologinį turizmą, kaimo turizmą, ekologinį turizmą buvo skatinamos kaip kelias į darnų turizmą (Juganaru et al, 2008). Ši neigiama situacija, kurią sukėlė masinis turizmas parodė, koks yra svarbus darnaus turizmo plėtros poreikis. Darnaus vystymosi pagrindas yra gamtos, socialinių ir kultūrinių išteklių apsauga ir plėtra. Be to, šie ištekliai turėtų būti valdomi siekiant patenkinti ateities kartų poreikius. Kita vertus, darnaus turizmo srityje, išsaugant supančią aplinką, svarba turėtų būti teikiama kultūros vientisumui, ekologiniams procesams, biologinei įvairovei ir transporto pajėgumams. (Sharma, 2020).

Dažnai šalia darnaus turizmo sąvokos atsiranda sinonimas tvarus turizmas. Tačiau darnus ir tvarus nėra sinonimai. Lietuvių kalbos žodyne tvarus reiškia: tvirtas, pastovus, ilgai trunkantis, nepraeinantis, kuriamas, tveriamas. Tvarus žodžio sinonimai nurodomi – tvariai, tvaru (Lietuvių kalbos žodynas). Terminas darnus – yra aptartas Lietuvos Respublikos ir tarptautinės teisės dokumentuose. Darnus reiškia ekonominės, socialinės, aplinkos ir kultūros vystymo dimensijų subalansuotumą, ateities kartų gerovės galimybių siekį (Beležentis, 2019). 2003 metų sausio 31 dienos Valstybinės lietuvių kalbos komisijos posėdyje darnus vystymas(is) patvirtintas kaip

oficialus lietuviškas (angl.) sustainable development termino atitikmuo (Valstybinė lietuvių kalbos komisija 2003 metų veiklos ATASKAITA, 2004), iš to galima daryti išvadą, kad kalbant apie turizmą labiau tiktų vartoti sąvoką darnus nei tvarus, nes tvarus – pabrėžia pastovumą, tvirtumą, o naudojant sąvoką darnus kalbama apie ekonominės, socialinės ir aplinkos dimensijas. Todėl vadovaujantis šiuo nutarimu, toliau magistro darbe bus naudojama darnaus turizmo terminas.

Mokslinėje literatūroje yra daug įvairių darnaus turizmo apibrėžimų ir interpretacijų. Pažymėtina, kad darnaus turizmo koncepto atsiradimo pradžioje, jis buvo siejamas išskirtinai su neigiamų masinio turizmo sukeltų padarinių minimizavimu, integruojant ekonomijos principus į turizmo ekonomiką. Tačiau šiandien kalbama apie platesnius darnaus turizmo tikslus, kurie siejami su poreikiu didinti turistinių regionų gyvenimo kokybę, atliepti ir tenkinti tiek turistų, tiek vietos gyventojų poreikius, saugant ir didinant turizmo galimybes ateityje (UNWTO, 1995). Darnaus turizmo sąvoka apibrėžiama kaip turizmo zonos gebėjimas jautriai reaguoti į būsimus pokyčius ir apsisaugoti nuo neigiamo šių pokyčių poveikio (Hunter, 1997). Pagal kitą apibrėžimą, darnaus turizmo sąvoka atsiranda kaip specialus terminas, kilęs iš platesnės darnaus augimo sampratos ir reiškia, kad šis augimas taikomas ypatingam turizmo kontekstui. Šia koncepcija siekiama palaikyti aplinkos kokybę, kelti turistinių regionų gyvenimo kokybę ir vykdyti kokybišką lankytojų patirtį (Kaypak, 2010). Europos Komisija darnų turizmą įvardijo kaip bet kokią plėtros, tobulinimo ar turizmo veiklos formą, kuri tausoja aplinką, ilgainiui išsaugo gamtos ir kultūros išteklius, yra socialiai, ekonomiškai patvari ir teisinga. Planuojant turizmo ir poilsio veiklos plėtrą turistinėje vietovėje, reikėtų atsižvelgti į pagrindinius darnaus vystymosi principus, parodant pagarbą aplinkai, žmonėms, ekonomikai ir turizmo priimančio regiono vietinei kultūrai. Darnus turizmas gali būti išreikštas kaip regioninių ir vietos lankytinų vietų, kurios yra turizmo šaltinis, išsaugojimas ir palaikymas (Avcıkurt, 2015). Darniam turizmui didelę įtaką daro aplinkos kokybė, gamtos ir kultūros paveldo apsauga, produktai ir ištekliai, kartu su kitomis vertybėmis, siekiant apsaugoti plėtrą ir konkurencingumą (Angelkova ir kt., 2012). Pagal JTPTO, darnus turizmas gali būti apibrėžiamas kaip „turizmas, kuris visapusiškai atsižvelgia ir tenkina dabartinius ir būsimus poreikius ekonomikai, socialinei šalies būklei ir aplinkai; skiria dėmesį lankytojų, pramonės, aplinkos ir priimančiosios bendruomenės poreikiams“ (UNWTO, 2005). Numatoma, kad tai padės valdyti visus išteklius taip, kad ekonominiai, socialiniai ir estetiniai poreikiai galėtų būti patenkinti išlaikant kultūrinį vientisumą, esminius ekologinius procesus, biologinę įvairovę ir gyvybės palaikymo sistemas (UNWTO, 1995). Toks darnaus turizmo apibrėžimas apima tris pagrindines dimensijas: ekonomiką, ekologiją ir visuomenę, - bei išryškina darnumo esmę, t.y. „dabartinius poreikius derinant su ateities kartų galimybėmis tenkinti jų poreikius“. Pagrindinis darnaus turizmo plėtros tikslas tampa ne tik siekis sumažinti neigiamą, bet ir optimizuoti teigiamą aplinkosauginių,

sociokultūrinių ir ekonominių elementų poveikį (Hitchcock, Willard, 2009; Wirtenberg ir kt., 2009; Ca'ardenas ir kt, 2015).

Lietuvos turizmo plėtros programoje 2014-2020 m. **darnusis turizmas apibrėžiamas kaip** turizmo plėtros ir planavimo koncepcija, kuri skatina plėtoti turizmą, išsaugant natūralią gamtos bei kultūros aplinką. Tradiciškai darnaus vystymosi sąvoka apima ekonominius, aplinkosaugos, socialinius ir kultūrinius darnumo aspektus ir siekia ne tik sukurti didesnę ekonominę naudą, bet taip pat ir geresnes gyvenimo sąlygas visuomenei, vietinei bendruomenei.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad darnus turizmas yra turizmas, kuris prisideda tausojant aplinką, išsaugo gamtos, kultūros išteklius, yra socialiai ir ekonomiškai teisingas. Darnus turizmas atsižvelgia ir tenkina ekonominius, socialinius ir aplinkosauginius poreikius, kreipia dėmesį į ateities kartas. Tam, kad geriau suprasti darnaus turizmo idėjas ir geriau įsigilinti į darnaus turizmo sampratą, tikslinga žinoti darnaus turizmo dimensijas ir principus. Toliau bus aiškinamasi kokie yra darnaus turizmo principai, dimensijos ir kaip jos yra aprašomos, tiriamos užsienio ir Lietuvos mokslininkų literatūroje.

1.2.1. Darnaus turizmo dimensijos ir principai

Darnaus turizmo apibrėžimuose paprastai pabrėžiami aplinkosauginiai, socialiniai ir ekonominiai turizmo elementai / dimensijos, siekiant „subalansuoto“ ar „protingo“ gamtos išteklių naudojimo (Tolvanen ir kt., 2005). Hasna (2007) tyrė darnaus turizmo dimensijas iš trijų perspektyvų. Šie aspektai išvardyti kartu su priminimu, kad tarpdisciplininiai kintamieji turėtų būti vertinami socialiai, ekonomiškai ir ekologiškai. Voniovas ir Smithas (2008) pabrėžė, kad darnumo aspektai turėtų būti vertinami bendrai, o ne nepriklausomai vienas nuo kito. Holmberg (1992), Harri (2003), Lozano ir Huisingh (2011) ir Sutawa (2012) taip pat pabrėžė tris darnumo aspektus. Atsižvelgiant į dabartinius tyrimus, aptariant darnųjį turizmą yra išskiriami trys pagrindinės dimensijos: ekonominis, aplinkosauginis bei socialinis darnumas (2 pav.).

2 pav. Darnaus turizmo dimensijos (Hall, 1998; Dagiliūtė ir Bartkutė, 2014)

Aplinkosauginė dimensija yra svarbiausias gyvų būtybių išgyvenimo veiksnys, deja pastaraisiais metais ji buvo greitai užteršta ir sunaikinta dėl nekontroliuojamo žmogaus elgesio. Skrydžiai, norint pasiekti turistines vietas, išmeta daugiau CO₂ nei visos vietos veiklos kartu, o tai turi rimtų pasekmių klimato pokyčiams, didelis išteklių, tokių kaip vanduo, žemė ir maistas sunaudojimas, šiukšlės paplūdimiuose, jūrose ir kitose turistinėse vietovėse. Turizmas prisidėjo prie šių pasaulinių problemų, su kuriomis šiandien susiduriame, tuo pačiu metu galėdamas reikšmingai prisidėti prie sprendimų (Transforming Tourism The 2030 Agenda for Sustainable Development, 2016). Aplinkosauginis darnumas, kaip svarbesnis turizmo industrijos klausimas, yra gyvybiškai svarbus daugeliui turizmo rūšių (Katerina, Rakicevik, 2012). Ypač turizmo rūšims, susijusioms su gamta, tai yra pagrindinė egzistavimo priežastis. Todėl nepaneigiamas faktas, kad aplinkosauginė dimensija ir aplinkos kokybė traukia turistus (Grabara, Bajdor, 2013). Todėl aplinka yra svarbiausias turizmo šaltinis turizmo kokybei, įvairovei ir plėtrai (Sutawa, 2012). Į aplinkosauginę dimensiją įeina:

- a) Fizinis vientisumas. Palaikyti ir statyti kraštovaizdžio kokybę tiek miesto, tiek kaimo vietovėse ir užkirsti kelią ekologiškai ir vizualinei taršai;
- b) Biologinė įvairovė. Skatinti ir saugoti aplinką, natūralias buveines ir laukinius gyvūnus, taip pat kuo labiau sumažinti turizmo poveikį aplinkai;
- c) Veiksmingas atliekų tvarkymas. Mažinti retų ir neatsinaujinančių išteklių naudojimą plėtojant turizmą;
- d) Švari aplinka. Minimaliai sumažinti vandens, oro, dirvožemio taršą ir sumažinti turistų ir turizmo operatorių susidarančių atliekų kiekį (Panasiuk, 2011).

Kitas svarbus darnaus turizmo elementas yra socialinės - kultūrinės sąveikos teikimas. Darnus turizmas susijęs ne tik su aplinkosaugos klausimais, bet ir su demokratijos, žmogaus teisių ir kitais platesniais klausimais (Tirwati ir kt., 2018). Tokie veiksniai kaip vietos žmonių turizmo suvokimas, ar jie yra pasirengę turizmo plėtrai, jų bendravimo su turistais lygis ir turizmo lūkesčiai yra labai svarbūs turizmo plėtrai ir turizmo darnumo regione (Avcıkurt, 2015). Darnaus turizmo socialinė dimensija susijusi su švietimo ir sveikatos paslaugų pakankamumu siekiant patenkinti žmonių kultūrinių ir dvasinių poreikių tenkinimo kalbą, religiją ir rasės lygybę tikslus (Demir, 2014). Kalbant apie turizmą, darbdaviai, gyventojai, vartotojai ir vietos gyventojai turėtų naudotis lygių galimybių galimybėmis ir atsižvelgti į regiono interesus.

Socialinius ir kultūrinius darnaus turizmo aspektus apima:

- a) Bendruomenės gerovė ją kuriant, įskaitant socialinę infrastruktūrą, galimybes naudotis ištekliais, aplinkos kokybę ir socialinės korupcijos vengimą bei išteklių naudojimą;
- b) Kultūrinis turtas. Kultūros paveldo, vietos kultūros, papročių ir išskirtinio priimančiosios visuomenės pobūdžio išlaikymas ir plėtojimas;

c) Kaip patenkinti lankytojų lūkesčius. Ar yra galimybė suteikti saugią ir malonią turizmo patirtį, kuri patenkins turistų poreikius ir bus prieinama visiems?

d) Vietos kontrolės institucija, planuojanti ir priimanti sprendimus dėl turizmo valdymo vietos bendruomenėse (Panasiuk, 2011)

Trečioji dimensija - ekonominis darnumas. Turizmas yra viena didžiausių ir sparčiausiai augančių pramonės šakų pasaulyje (Frederico, 2003). Tai svarbi ekonominė veikla, teikianti pajamas šalims. Daugelyje šalių tai yra vis svarbesnis užimtumo ir turto šaltinis.

Ekonominis darnaus turizmo aspektas prasideda gerai suplanuota veikla. Nepaprastai svarbu, kad regioniniai prioritetai dėl ilgalaikių investicijų būtų atliekami teisingai ir būtų atsižvelgiama į šio regiono kultūros paveldą ir plėtrą (Carr ir kt., 2016). Ekonominio darnumo aspektas apibrėžiamas kaip užtikrinantis verslo sąnaudų savarankiškumą, neviršijant veiklos sąnaudų pajamų dydžio (Demir, 2014). Pagrindinis visų įmonių, įskaitant turizmo įmones, tikslas yra uždirbti pelną. Norint tai pasiekti, reikia sumažinti išlaidas iki minimumo. Apskaičiuojant visas detales steigimo etape, šias išlaidas reikia apskaičiuoti taip, kad vėlesniais metais jos nepadidėtų (Carr ir kt., 2016). Kita vertus, ekonominę dimensiją formuoja kitos dimensijos. Kiti aspektai, ypač aplinkosaugos aspektai, yra ekonomiškai svarbūs.

Ekonominiai darnaus turizmo aspektai:

a) Ekonominis pelningumas. Regionų ir įmonių gyvybingumo ir konkurencingumo užtikrinimas siekiant ilgalaikio gyvybingumo;

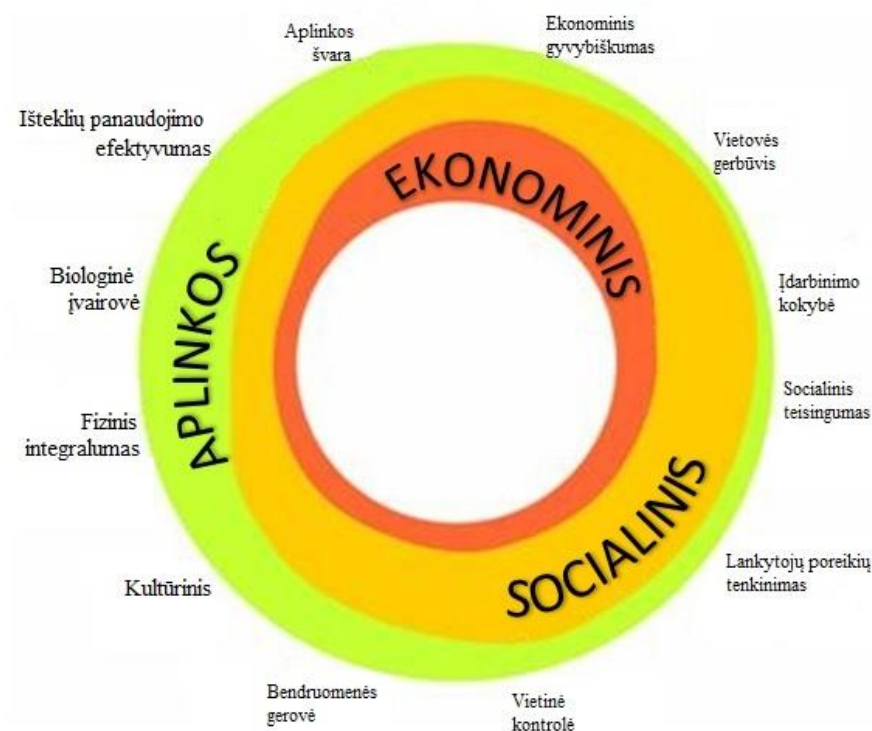
b) Vietos klestėjimas. Maksimaliai padidinant ekonominę turizmo naudą vietos bendruomenei, įskaitant turistų išlaidas šioje vietovėje;

c) Užimtumo kokybė. Didinant su turizmu susijusių darbų skaičių ir kokybę vietos bendruomenėje, įskaitant darbo užmokestį, darbo aplinką ir užimtumo galimybes nediskriminuojant;

d) Socialinė lygybė. Užtikrinti teisingą ir vienodą socialinę ir ekonominę naudą iš turizmo (Panasiuk, 2011).

Visos šios trys dimensijos sudaro darnaus vystymosi koncepcijos pagrindą. Kiekviena dimensija turi savo principus ir kiekvienas principas yra susietas su uždaviniais, kurie užtikrina tų tikslų pasiekimą ir įgyvendinimą.

Pasaulio turizmo organizacijos (PTO) bei Jungtinių Tautų aplinkos programos (JTAP) pateikė duomenimis pagrįstą bei gairėse „Kaip padaryti turizmą labiau subalansuotą“ (angl. Making tourism more sustainable, 2005) detaliai išanalizuotą darnaus turizmo modelį, kuriame prie kiekvienos darniojo turizmo dimensijos priskyrė atitinkamus principus (3 pav.).

3 pav. Turizmo dimensijos ir principai (sudaryta pagal PTO, JTAP, 2005)

Toliau, pateikiami susisteminti ir išskirti PTO, JTAP (2005) ir Wehrli, Egli, Lutzenberger ir kt. (2011) darniojo turizmo dimensijos ir principai (3 lentelė).

3 lentelė. Darniojo turizmo dimensijos ir principai pagal skirtingus šaltinius.

Šaltinis	Darnusis turizmas ir aplinkosauga: principai	Darnusis turizmas ir ekonomika: principai	Darnusis turizmas ir socialinė aplinka: principai
PTO, JTAP,2005.	<ul style="list-style-type: none"> • Fizinis integralumas: palaikyti ir gerinti miesto ir kaimo kraštovaizdžių kokybę, vengti aplinkos fizinės bei vizualinės degradacijos. • Biologinė įvairovė: remti gamtinių regionų, arealų ir laukinės faunos bei floros išsaugojimą, minimizuoti jiems daromą žalą. • Išteklų naudojimo efektyvumas: mažinti retų ir neatkuriamų išteklių naudojimą vystant bei įgyvendinant turizmo galimybes ir paslaugas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonominis gyvybiškumas: užtikrinti tokias turizmo vietovių ir turizmo paslaugų įmonių gyvybiškumo bei konkurencingumo sąlygas, kuriomis jos galėtų ilgai klestėti ir teikti ilgalaikę naudą • Vietovės gerovė: maksimaliai padidinti turizmo indėlį šalies lankytinų vietų ekonomikai gerinti, įskaitant lankytojų išlaidų, likusių lankytinoje vietoje, proporcijas. • Įdarbinimo kokybė: padidinti darbo vietų, sukurtų turizmo srityje ar jos remiamų, skaičių 	<ul style="list-style-type: none"> • Įdarbinimo kokybė: galimybė įsidarbinti visiems be lytinės, rasinės, neįgalumo ar kitos diskriminacijos. • Socialinis teisingumas: ieškoti plataus ir teisingo ekonominės bei socialinės turizmo veiklos rezultatų paskirstymo priimančioje bendruomenėje, įskaitant tobulinimosi galimybes, pajamas ir paslaugas neturtingiesiems. • Lankytojų poreikių tenkinimas: lankytojams suteikti saugią, poreikius tenkinančią patirtį,

		ir kokybę, įskaitant apmokėjimo lygį, darbo sąlygas.	<p>pasiekiamą visiems ir atitinkančią lūkesčius.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vietinė kontrolė: įtraukti vietines bendruomenes ir skatinti jas dalyvauti, konsultuojantis su kitomis suinteresuotomis pusėmis, planuojant ir priimant sprendimus apie jų regiono turizmo vadybą ir vystymą ateityje. • Bendruomenės gerovė: palaikyti ir gerinti vietinių bendruomenių gyvenimo kokybę, įskaitant socialines struktūras ir priėjimą prie išteklių, patogumus ir gyvenimo paramos sistemas, išvengiant bet kokių socialinės degradacijos ir išnaudojimo formų. • Kultūrinis turtingumas: gerbti ir pabrėžti istorinį palikimą, autentišką kultūrą, tradicijas ir vietinių bendruomenių savitumą.
Wehrli, Egli, Lutzenberger ir kt. (2011)	<ul style="list-style-type: none"> • geras viešojo transporto teikimas į ir iš paskirties vietos bei į paskirties vietą. • išmetamo į aplinką keliaujant CO2 kiekio kompensavimas, remiantis klimato apsaugos projektais, kurie padeda sumažinti išmetamą CO2 kiekį. • keliaujančių iš toli žmonių skatinimas, ilgiau apsistoti nurodytoje paskirties vietoje. • atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimas. • infrastruktūros ir pastatų 	<ul style="list-style-type: none"> • ilgalaikis regioninės ekonominės gerovės išsaugojimas. • regioninis užimtumo išlaikymas ir naujų darbo vietų kūrimas regionuose, kurie taip pat siūlo pakankamą atlyginimą. • daug įvairių ir nepriklausomų produktų pasiūla. • universali ir lanksti infrastruktūra. • vietinių produktų ir paslaugų naudojimas, tuo pačiu mokant tinkamą ir teisingą kainą už 	<ul style="list-style-type: none"> • darnus turizmas nediskriminuoja nei darbuotojų, nei svečių tautybės, amžiaus, lyties, religijos, negalios ir (arba) politinių įsitikinimų. • sąžiningų darbo sąlygų, susijusių su darbo laiku, sveikata, sauga ir tęstinio švietimo galimybėmis užtikrinimas. • vienodesnių pajamų paskirstymo vietos bendruomenėje skatinimas. • vietos bendruomenės

	<p>veiklos koncepcijos turėjimas, kuri užtikrinama, kad ištekliai, ypač vanduo ir energija, būtų naudojami efektyviai, išvengiant nereikalingo išteklių švaistymo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • išteklių (energijos, vandens, statybinių medžiagų ir kt.) optimizavimas. • produktų pasiūla, kurių komforto lygis (maistas, šildymas ir kt.) Yra pritaikytas vietinėms sąlygoms (klimatas, jūros lygis ir kt.). • atliekų kiekio sumažinimas ir užtikrinimas tinkamą jų tvarkymą ir sanitariją. • biologinės įvairovės išsaugojimas. 	<p>šiuos produktus ir paslaugas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • skurdo mažinimas paskirties vietoje 	<p>įtraukimas į turizmo plėtrą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • skaidrus ir patikimas bendravimas. • įžvalgų apie vietos kultūrinę, socialinę ir ekonominę plėtrą bei vietos bendruomenę suteikimas. • atsižvelgimas į turistų poveikį vietos gyventojams ir jų kultūrai, atsižvelgiant į vietos gyventojų poreikius ir tradicijas. • teikiama svarba vaizdingam vietovės vaizdui ir jos kultūros paveldui išlaikyti.
--	--	--	--

Kaip matyti 3 lentelėje, skirtinguose šaltiniuose darnaus turizmo principai išskiriami panašiai ir dauguma jų sutampa bei persipina tarpusavyje. PTO ir JTEP (2005) ir autoriai Wehrli, Egli, Lutzenberger ir kt. (2011) savo tyrimuose kaip aplinkosauginės dimensijos principus išskiria biologinės įvairovės išsaugojimą, atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimą. Ekonominėje dimensijoje sutampa naujų darbo vietų kūrimas ir pakankamo atlyginimo siūlymas, vietovės ekonominio saugumo užtikrinimas, skurdo mažinimas, gyvybiškumas bei konkurencingumas ir siekis maksimaliai padidinti turizmo indėlį šalies lankytinų vietų ekonomikai gerinti, naudoti vietines paslaugas ir produktus. Lentelėje matyti, kad socialinės dimensijos principų yra išskiriama daugiausiai. Socialinės dimensijos principų grafoje dominuoja bendruomenės gerovės siekis, nediskriminacija, vietinės bendruomenės įtraukimas ir skatinimas dalyvauti darnaus turizmo principų įgyvendinime bei kultūros paveldo, vaizdingumo ir istorinio palikimo svarba. Apibendrinant galima teigti, kad skirtingi autoriai išskiria panašius darniojo turizmo principus pagal atitinkamas dimensijas.

Pagal Jungtinių Tautų Aplinkos apsaugos programą (2004) norint įgyvendinti darnaus turizmo principus reikia optimaliai išnaudoti aplinkos išteklius, kurie yra pagrindinis turizmo plėtros elementas, palaikyti esminius ekologinius procesus ir padėti išsaugoti gamtos paveldą ir biologinę

įvairovę. Taip pat ypatingai svarbu yra gerbti priimančiųjų bendruomenių socialinį ir kultūrinį autentiškumą, išsaugant jų pastatytą ir gyvą kultūros paveldą bei tradicines vertybes ir prisidedant prie kultūrų supratimo ir tolerancijos. Užtikrinti perspektyvias, ilgalaikes ekonomines operacijas, teikti socialinę ir ekonominę naudą visiems suinteresuotiems subjektams, kurie yra teisingai paskirstyti, įskaitant stabilias užimtumo ir pajamų gavimo galimybes bei socialines paslaugas priimančioms bendruomenėms ir prisidėti prie skurdo mažinimo. (UNEP, 2004).

Jau daug metų pasaulyje įvairios šalys stengiasi plėtoti darnų turizmą, skleisti jo idėjas, tam yra rengiamos darniojo turizmo strategijos, kurios turi iškeltus tikslus, kurių kryptingai, bendromis jėgomis yra siekiama.

1.2.2. Darnaus turizmo strategijos

Europos bendrijų komisija, 2007 metais, Briuselyje patvirtino „Darnaus ir konkurencingo Europos turizmo darbotvarkę“. Joje teigiama, kad turizmo pramonės konkurencingumas ir darnumas vyksta kartu, nes turistinių vietų kokybei didelę įtaką daro jų natūrali ir kultūrinė aplinka bei jų integracija į vietos bendruomenę. Ilgalaikis darnumas reikalauja ekonominės, sociokultūrinės ir aplinkos darnumo pusiausvyros. Poreikis suderinti ekonomikos augimą ir darnų vystymąsi taip pat turi etinį aspektą. Norint sukurti tinkamą pusiausvyrą tarp turistų gerovės, gamtinės ir kultūrinės aplinkos poreikių ir paskirties vietų bei verslo plėtros ir konkurencingumo, reikia integruoto ir holistinio politikos požiūrio, kai visi suinteresuotieji subjektai turi tuos pačius tikslus. „Darnaus ir konkurencingo Europos turizmo darbotvarkėje“ (2007), išskiriami pagrindiniai darnaus turizmo iššūkiai:

- gamtos ir kultūros išteklių išsaugojimas;
- neigiamo poveikio turistinėse vietose apribojimas, įskaitant gamtos išteklių naudojimą ir atliekų gamybą;
- skatinti vietos bendruomenės gerovę;
- paklausos sezoniškumo mažinimas;
- apriboti su turizmu susijusio transporto poveikį aplinkai;
- padaryti turizmą prieinamą visiems;
- gerinti turizmo darbo vietų kokybę.

2007 m. Europos Bendrijų Komisijos komunikate „Darnaus ir konkurencingo Europos turizmo darbotvarkė“ šioms problemoms spręsti rekomenduota naudoti šiuos principus:

- Laikytis visapusiško ir integruoto požiūrio - jį planuojant ir plėtojant reikėtų atsižvelgti į visus įvairius turizmo padarinius. Be to, turizmas turėtų būti gerai subalansuotas ir integruotas į įvairias veiklas, turinčias įtakos visuomenei ir aplinkai.

- Ilgalaikis planavimas. Darnus vystymasis yra rūpinimasis ateities ir savo pačių poreikiais. Ilgalaikiam planavimui reikia gebėjimo išlaikyti veiksmus ilginiui.

- Pasiiekti tinkamą vystymosi tempą ir ritmą. - Plėtros lygis, tempas ir forma turėtų atspindėti ir gerbti priimančiųjų bendruomenių ir paskirties vietų pobūdį, išteklius ir poreikius.

- Įtraukti visas suinteresuotąsias šalis. Darnus požiūris reikalauja, kad visi, kurie yra susiję su rezultatu, turėtų plačiai ir ryžtingai dalyvauti priimant sprendimus ir praktiškai juos įgyvendinti.

- Naudoti geriausias turimas žinias. Politika ir veiksmai turėtų būti grindžiami naujausiomis ir geriausiomis žiniomis. Informacija apie turizmo tendencijas ir poveikį, įgūdžiai ir patirtis turėtų būti dalijamasi visoje Europoje.

- Sumažinti riziką ir ją valdyti (atsargumo principas). - Jei kyla neaiškumų dėl rezultatų, reikėtų atlikti išsamų vertinimą ir imtis prevencinių veiksnių, kad būtų išvengta žalos aplinkai ar visuomenei.

- Atspindėti sąnaudų poveikį (moka vartotojas ir teršėjas). - Kainos turėtų atspindėti realias vartojimo ir gamybos veiklos išlaidas visuomenei. Tai turi įtakos ne tik taršai, bet ir mokesčiams už naudojimąsi objektais, kurie turi didelių valdymo išlaidų.

- Nustatyti ribas. Reikėtų pripažinti atskirų vietų ir platesnių vietovių keliamąją galią, pasirengus ir galint tam tikrais atvejais apriboti turizmo plėtrą ir turistų srautų apimtį.

- Vykdyti nuolatinę stebėseną. Darnumas susijęs su poveikio supratimu ir nuolatinio budrumu, kad būtų galima atlikti reikiamus pakeitimus ir patobulinimus.

Šia „darbotvarka“ siekiama sustiprinti savanorišką ir nuolatinį procesą. Ją turėtų skatinti visos turizmo suinteresuotosios šalys Europoje: skirtingi valdžios lygiai - vietos valdžios institucijos, paskirties vietų valdymo organizacijos, regionai, valstybės narės - ir pati Europos Komisija, įmonės, turistai ir visos kitos įstaigos, kurios gali skatinti, palaikyti ir daryti įtaką turizmui.

2020 metais išleistas Europos parlamento ataskaita „dėl ES tvaraus turizmo strategijos nustatymo“, kuriame išskiriama stiprinti perėjimą prie darnaus, atsakingo ir pažangaus turizmo. Toliau išskiriami ataskaitos punktai, kurie nurodo išskirtas darnaus turizmo stiprinimo vietas Europoje:

24. pažymi, kad tvariame turizme turėtų būti atsižvelgiama į esamą ir būsimą ekonominę, socialinę ir aplinkos poveikį, atsižvelgiant į lankytojų, pramonės, aplinkos ir vietos bendruomenių poreikius; primena, kad turizmo ir kelionių pramonė sukuria ekologinį pėdsaką visame pasaulyje; pabrėžia būtinybę kurti tvarius ir lanksčius multimodalinio transporto sprendimus ir plėtoti gamtos paveldo ir biologinės įvairovės išsaugojimo politiką, gerbiant priimančiųjų bendruomenių sociokultūrinę autentiškumą, užtikrinant darnumą ir teikiant socialinę ir ekonominę naudą visoms suinteresuotosioms šalims;

25. ragina Komisiją greitai parengti tvaraus turizmo gaires, į kurias būtų įtrauktos novatoriškos priemonės siekiant sumažinti sektoriaus klimato ir aplinkos pėdsakus plėtojant tvaresnes turizmo formas, įvairinant pasiūlą, skatinant naujas bendradarbiavimo iniciatyvas ir kuriant naujas skaitmenines paslaugas ;

26. ragina valstybes nares, konsultuojantis su suinteresuotosiomis šalimis ir pilietine visuomene, atsižvelgiant į būsimą Europos tvaraus turizmo gaires, nacionaliniu ir regioniniu lygmenimis parengti darnaus turizmo veiksmų planus ir visiškai panaudoti naujos kartos ES lėšas finansuoti pereinamojo laikotarpio turizmo veiksmų planai;

27. pabrėžia, kad dėl pandemijos COVID-19 pakito keliautojų reikalavimai link saugaus, švaresnio ir tvaresnio turizmo; pabrėžia, kad vietos amatų veikla, agroturizmas, kaimo turizmas ir ekoturizmas yra neatsiejama darnaus turizmo dalis, ypatingą dėmesį skiriant gamtos ir kaimo atradimui Europoje keliais, tinkamais vaikščioti, važiuoti dviračiu ar jodinėti su bendra prieiga;

29. ragina Komisiją išnagrinėti ekologinio ženklo gavimo kliūtis ir išplėsti jo taikymo sritį, įtraukiant kitas turizmo paslaugas, kaip papildymą ES turizmo aplinkosaugos vadybos ir audito sistemai (EMAS), ir sukurti mechanizmus šiam pažymėjimui paremti. skatinti turizmo operatorius, kurie įgijo tas schemas;

30. ragina valstybes nares, nacionalines turizmo organizacijas ir pramonę stiprinti esamų kokybės ženklų kriterijų ir taikymo Sąjungoje koordinavimą ir skatinti Komisiją vykdyti koordinavimo vaidmenį ir remti vietos iniciatyvas;

32. pabrėžia Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacijos turizmo darnumui matuoti statistikos sistemos svarbą, kuria siekiama integruoti statistinius duomenis apie darnaus turizmo ekonominius, aplinkos ir socialinius aspektus;

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2011) teigiama, kad darnus vystymasis – šiuolaikinės valstybės ir visuomenės raidos kelias. Jis remiasi trimis pagrindiniais elementais – aplinkos apsauga, ekonomine ir socialine gerove. Darnaus vystymosi principai suformuluoti 1992 m. Rio de Žaneire vykusioje pasaulinėje aukščiausio lygio konferencijoje. Šioje konferencijoje paskelbtą Rio deklaraciją ir „Programą 21“ pasirašė daugiau kaip 170 valstybių vadovai. Remdamosi šiais ir vėliau Johanesburge vykusiame pasaulio valstybių ir vyriausybių vadovų susitikime priimtais dokumentais, valstybės parengė Nacionalines darnaus vystymosi strategijas.

Jaunimo valdymas, pasitikėjimas ir kartų teisingumas (Governance for Youth, Trust and Intergenerational Justice) ataskaitoje pateikiamas pirmasis lyginamasis politikos, įstatymų, institucinių gebėjimų ir valdymo priemonių, kurias įgyvendino 42 nacionalinės vyriausybės ir Europos Sąjunga, siekdamos skatinti jaunimo įgalinimą ir kartų kartų teisingumą, vertinimas. Joje nustatyti lyginamieji kriterijai tarp šalių trijose pagrindinėse srityse: 1) remti jaunimo perėjimą prie savarankiško gyvenimo, 2) didinti jaunimo dalyvavimą ir atstovavimą viešajame gyvenime bei

pasitikėjimą vyriausybe ir 3) užtikrinti sąžiningą politiką visoms kartoms. . Galiausiai, tai suteikia praktinių įžvalgų politikos formuotojams, pilietinei visuomenei ir jauniems žmonėms, norintiems sukurti dabartį ir ateitį.

2015 m. rugsėjo 25–27 d. Niujorke (JAV) vykusiame aukšto lygio susitikime, valstybių ir vyriausybės vadovai priėmė dokumentą „Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“. Dokumente yra nustatyta 17 darnaus vystymosi tikslų (goals) ir 169 smulkesni uždaviniai (targets), kurie apima daugelį politikos sričių ir skirti įgyvendinti iki 2030 m.

Darnaus vystymosi tikslai (JT, 2015):

1 tikslas. Panaikinti visų formų skurdą visose šalyse.

2 tikslas. Panaikinti bada, užtikrinti apsirūpinimą maistu ir geresnę mitybą, skatinti darnų žemės ūkį.

3 tikslas. Užtikrinti sveiką gyvenseną ir skatinti visų amžiaus grupių gerovę.

4 tikslas. Užtikrinti visa apimančią ir lygiavertį kokybišką švietimą ir skatinti visą gyvenimą trunkantį mokymąsi.

5 tikslas. Pasiiekti lyčių lygybę ir moterų ir mergaičių įgalėjimą.

6 tikslas. Užtikrinti visiems vandens prieinamumą, darnų valdymą ir sanitariją.

7 tikslas. Užtikrinti visiems galimybę naudotis prieinama, patikima, darnia ir modernia energija.

8 tikslas. Skatinti tvarų, įtraukų ir darnų ekonomikos augimą, produktyvų įdarbinimą ir deramą darbą

9 tikslas. Kurti atsparią infrastruktūrą, skatinti visa apimančią industrializaciją ir skatinti naujoves.

10 tikslas. Mažinti nelygybę tarp šalių ir pačiose šalyse.

11 tikslas. Pasiiekti, kad miestai ir gyvenvietės taptų įtraukūs, saugūs, atsparūs ir darnūs.

12 tikslas. Užtikrinti darnius vartojimo ir gamybos modelius.

13 tikslas. Imtis skubių kovos su klimato kaita ir jos poveikiu veiksmų.

14 tikslas. Išsaugoti ir tausiai naudoti vandenynus, jūras ir jūrų išteklius darniam vystymuisi.

15 tikslas. Saugoti, atkurti ir skatinti darnų sausumos ekosistemų naudojimą, darniai valdyti miškus, kovoti su dykumėjimu, sustabdyti žemės būklės blogėjimą ir pakeisti šį procesą priešinga kryptimi bei sustabdyti biologinės įvairovės praradimą.

16 tikslas. Skatinti taikias ir įtraukias visuomenes darniam vystymuisi, suteikti visiems galimybes reikalauti teisingumo ir kurti veiksmingas, atsakingas ir įtraukias institucijas visais lygiais.

17 tikslas. Stiprinti įgyvendinimo priemones ir atgaivinti pasaulinę darnaus vystymosi partnerystę.

Patvirtintoje 2030-ųjų m. Darnios plėtros darbotvarkėje (2018) tarp 17-oje darnios plėtros tikslų, kuriais siekiama mažinti skurdą, tausoti gamtos išteklius ir užtikrinti gerovę pasaulyje, turizmas tiesiogiai minimas trijuose iš jų:

- uždavinys 8.9: iki 2030 m. suformuoti ir įdiegti darnųjį turizmą skatinančią politiką, kuri užtikrintų darbo vietų kūrimą ir propaguotų vietos kultūrą bei produktus;
- uždavinys 12.b: parengti ir įgyvendinti stebėsenos priemonės, skirtas stebėti darniojo turizmo, kuris sukuria darbo vietas, propaguoja vietos kultūrą ir produktus, poveikį;
- uždavinys 14.7: iki 2030 m. didinti mažų salų ir besivystančių valstybių ekonominę naudą, siekiant tausoti jūrų išteklių, įskaitant darnų žuvininkystės, akvakultūros ir turizmo, valdymą.

Lietuvai svarbu, kad Darbotvarkė 2030 būtų tinkamai įgyvendinama šalyje, todėl teisiniam jos reglamentavimui ir instituciniam įgyvendinimo mechanizmui skiriamas daug dėmesio, į šį procesą įtrauktos visos šalies valstybės institucijos, jų darbą koordinuoja Aplinkos ministerija kartu su Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija. Darbotvarkėje teigiama, kad siekiant jos įgyvendinimo, būtinas platus visuomenės įsitraukimas. Lietuvai svarbu stiprinti valstybės institucijų, nevyriausybinių organizacijų, verslo asociacijų, akademinės bendruomenės ir kitų suinteresuotųjų grupių bendradarbiavimą siekiant darnaus vystymosi tikslų (JT Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030m. įgyvendinimo Lietuvoje ataskaita, 2018). Pagal 2020 m. bendrinį visų darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo indeksą (*angl.* Sustainable Development Goals Index) Lietuva užima 36 vietą (iš 193 Jungtinių Tautų Organizacijai priklausančių narių) ir atsilieka nuo kaimyninių šalių (Estija užima 10, Lenkija – 23, Latvija – 24 vietą). Lietuva iki šiol yra pasiekusi 15 tikslui – Gyvybė žemėje (*saugoti, atkurti, skatinti darnų žemės ekosistemų naudojimą, darniai valdyti miškus, kovoti su dykumėjimu, sustabdyti žemės degradaciją, sustabdyti bioįvairovės praradimą*) – keliamus rodiklius. Prastėja 10 tikslo – Sumažinti nelygybę – ir 13 tikslo – Sušvelninti klimato kaitos poveikį – rodikliai (4 pav.) (Darnaus vystymosi tikslų indeksas: Lietuva, 2020 m.).

4 pav. DVT tikslų įgyvendinimo Lietuvoje pažanga (Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo, 2020)

2021 - 2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo dokumente (2020), siekiant strateginio tikslo, numatoma geriau naudoti turizmo potencialą šalies pažangai – laikantis darnumo principų ir taikant inovatyvius sprendimus, skaitmeninimo galimybes, specializuojant paslaugas konkrečioms rinkoms, tikslinėms grupėms. Turizmo sektoriuje kurti naujas darbo vietas ir naujas turizmo paslaugas, stiprinti socialinio jautrumo ir atsakomybės nuostatas. Subalansuotai ir darniai plėtoti aktualias turizmo kryptis, didinant turizmo srityje kuriamą pridėtinę vertę ir mažinant sezoniškumą, ypač daug dėmesio skirti vietos ir regionų savitumui, skatinti keliautojus daugiau laiko praleisti šalies regionuose.

Taip pat, Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programos tiksluose ir uždaviniuose minimas ir išskiriamas darnus turizmas kaip prioritetinė tobulinimo sritis. Programos strateginis tikslas – didinti Lietuvos turizmo sektoriaus konkurencingumą. Vienas iš uždavinių - Visos turizmo rūšys turėtų būti vystomos darnaus turizmo kontekste, o „žaliojo“ (ekologinio) turizmas turėtų tapti viena svarbiausių ir populiariausių turizmo rūšių tarp įvairių šalių keliautojų, kurie vadovautųsi atsakingo turizmo principais. Darni plėtra – ilgalaikis procesas, reikalaujantis papildomų finansinių išteklių, darnaus vystymo turizmo principai turizmą reguliuojančiuose teisės aktuose kol kas išreikšti nepakankamai. Planinga ir darnaus vystymosi principus atitinkanti turizmo infrastruktūros sistema leistų užtikrinti ilgalaikį nacionalinių ir regioninių parkų gamtos vertybių išsaugojimą, subalansuotą naudojimą, kartu užtikrintų gamtos saugos sąlygų įgyvendinimą ir skatintų darnaus turizmo plėtrą. Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacijos duomenimis, žaliojo (ekologinio) turizmas per ateinančius 10 metų turėtų būti viena sparčiausiai augančių ir perspektyviausių turizmo rūšių, o ES jau šiuo metu labai trūksta natūralių arba mažai pakeistų gamtinių teritorijų. Todėl tikslinga plėtoti turizmą gamtoje, pritaikant esamą Lietuvos saugomų teritorijų sistemą ir kaimo regionų gyvenimo būdą (su autentišku kultūros paveldu ir tradicijomis) patraukliems žaliojo (ekologinio) turizmo produktams kurti. Didžiausio turistinio potencialo teritorijos, kuriose prioritetas teikiamas žaliojo (ekologinio) turizmo plėtrai, numatytos 5 regionuose: Pajūrio, Dzūkijos, Rytų Aukštaitijos, Žemaitijos aukštumų ir Nemuno žemupio. Išskiriamas lankytinų vietų propagavimas ir jų patrauklumo didinimas, siekinat pagerinti Lietuvos, kaip darnios ir kokybiškos turizmo traukos vietovių visumos, įvaizdį ir suvokimą tikslinėse rinkose.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad Europinės ir nacionalinės darnaus turizmo strategijos yra rengiamos, keliami tikslai ir uždaviniai, skatinamas kitų valstybių įsitraukimas ir dalyvavimas. Dokumentų ir strategijų analizės pagalba išaiškintos darniojo turizmo plėtros kryptis, tikslai ir peržiūrėti vykdomi žingsniai darniojo turizmo vystyme. Rengiant ataskaitas, taip pat yra daromi tyrimai ar uždaviniai yra pasiekiami, ar kaip tik rezultatai eina neigiama linkme.

Apibendrinant atliktą teorinę analizę galima teigti, kad darnusis turizmas yra apibrėžiamas kaip turizmo plėtros ir planavimo koncepcija, kuri skatina plėtoti turizmą, išsaugant natūralią gamtos bei kultūros aplinką. Darniojo turizmo kontekste orientuojamasi į pagrindines tris

dimensijas: ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę. Darniojo turizmo principai apibrėžiami pagal šias tris dimensijas ir skirtinguose moksliniuose šaltiniuose interpretuojami panašiai, tačiau išryškinant vis kitus akcentus.

Jaunimo dalyvavimas įgyvendinant darnaus turizmo principus mokslo literatūroje dažniausiai yra nagrinėjamas sąsajoje su jaunimo suvokimu ir nuostatomis darniojo turizmo atžvilgiu (Reisinger, Mavondo, 2002; Cassel, 2008; Kemp, Childers ir Williams, 2012; Dagher, Itani, 2012; Lasuin, Ng Yuen, 2014; Thipsingh, 2015). Teorinė analizė atskleidė, kad jaunimo dalyvavimas darnaus turizmo procesuose siejamas su turizmo politikos klausimais (Darnaus ir konkurencingo Europos turizmo darbotvarkė, 2007; Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, 2011; Hasna, 2007; Tirwati ir kt., 2018), švietimu ir jo kontekste formuojamomis jaunimo nuostatomis darnaus turizmo atžvilgiu (ES Tvaraus vystymosi strategija, 2006; Wehrli, Egli, Lutzenberger ir kt., 2011; Avcıkurt, 2015;). Jaunimo keliavimo ypatumai, koku transportu naudojasi, kokį apgyvendinimą renkasi (darniai sertifikuotą ar ne), požiūris į darnaus turizmo iššūkius ir plėtros veiksnius po Covid-19 pandemijos taip pat teoriškai identifikuoti kaip esminiai magistro darbo tyrimo objekto elementai.

II. JAUNIMO DALYVAVIMO ĮGYVENDINANT DARNAUS TURIZMO PRINCIPUS TYRIMO METODOLOGIJA

Šiame skyriuje aprašoma tyrimo metodologija, pagrindžiama tyrimo strategija, metodai, imties charakteristikos, tyrimo duomenų analizės metodai, tyrimo instrumento pagrindimas, procesas, eiga ir tyrimo etika.

2.1. Tyrimo strategija ir metodai

Tyrimui pasirinkta **mišrių metodų tyrimo strategija**, derinant deduktyviają ir induktyviają tyrimo prieigas. Mišrių metodų tyrimas vykdytas nuoseklus kiekybinio ir kokybinio tyrimų derinimo (*Explanatory sequential design*) būdu, kuomet kokybinis tyrimas sekė po kiekybinio tyrimo.

Kiekybiniam tyrimui pasirinktas apklausos (anketavimo) metodas, kuriuo siekta atskleisti kaip jaunimas suvokia darnaus turizmo konceptą, kokios yra jaunimo nuostatos darnaus turizmo plėtros atžvilgiu, kiek darniai jaunimas elgiasi kasdieniniame gyvenime ir pan. Apklausos metodas yra vienas dažniausiai taikomų ir populiariausių duomenų rinkimo metodų, kuris padeda surinkti duomenis apie faktus (darnaus turizmo raiška) bei subjektyvius duomenis (darnaus turizmo suvokimą, darnios elgsenos vertybes, nuostatas, požiūrius ir pan.). Apklausa kaip socialinių duomenų rinkimo metodas pasižymi įvairiomis formomis. Viena tokių – internetinė apklausa, leidžianti didinti tyrimo populiacijos prieinamumą ir tyrimo atlikimo patogumą, ypač organizuojant tarptautinius tyrimus. Tyrimo atveju naudota internetinė, oficialiai metams su licencija įsigyta *Mentimeter.com* programa, kuri leido ne tik vykdyti apklausą, bet ir einamojo momento tyrimo rezultatus vizualiai pristatyti į klausimus atsakiusiajam respondentui.

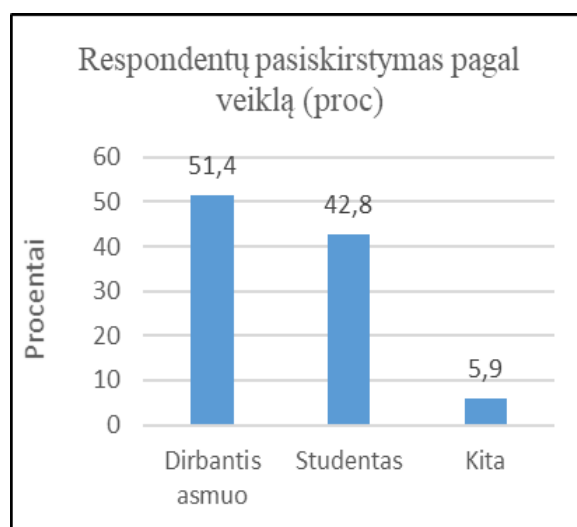
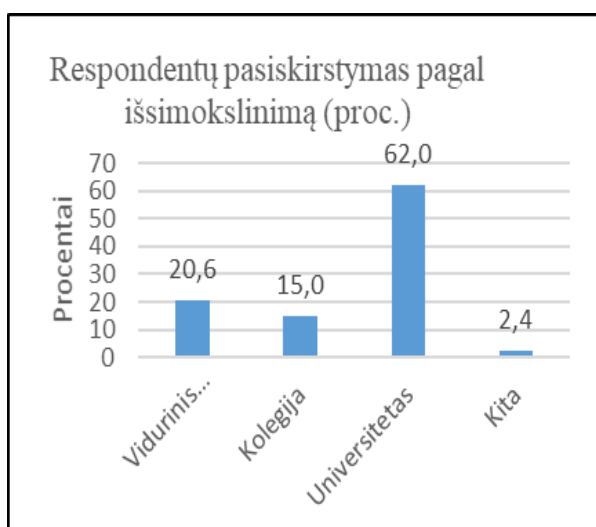
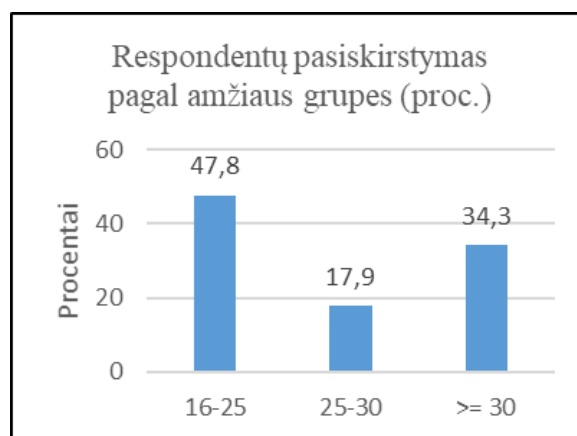
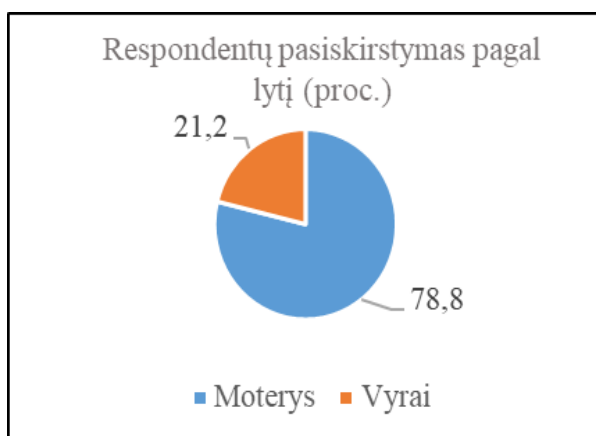
Kiekybinio tyrimo rezultatai parodė jaunimo dalyvavimo darnaus turizmo kontekste situaciją, tačiau siekiant atskleisti įgyvendinamos jaunimo darnaus turizmo politikos ypatumus Lietuvoje ir jaunimo dalyvavimo perspektyvą, pasirinktas **kokybinis tyrimas pusiau struktūruoto interviu metodu**. Kokybinis tyrimas pusiau struktūruotu interviu buvo pasirinktas ir siekiant atskleisti kokiais būdais jaunimą būtų galima skatinti ir motyvuoti aktyviau dalyvauti įgyvendinant darniojo turizmo principus, detalizuoti, praplėsti ar papildyti anksčiau surinktų duomenų pagrindu gautus rezultatus, siekiama gilesnio supratimo jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus tema.

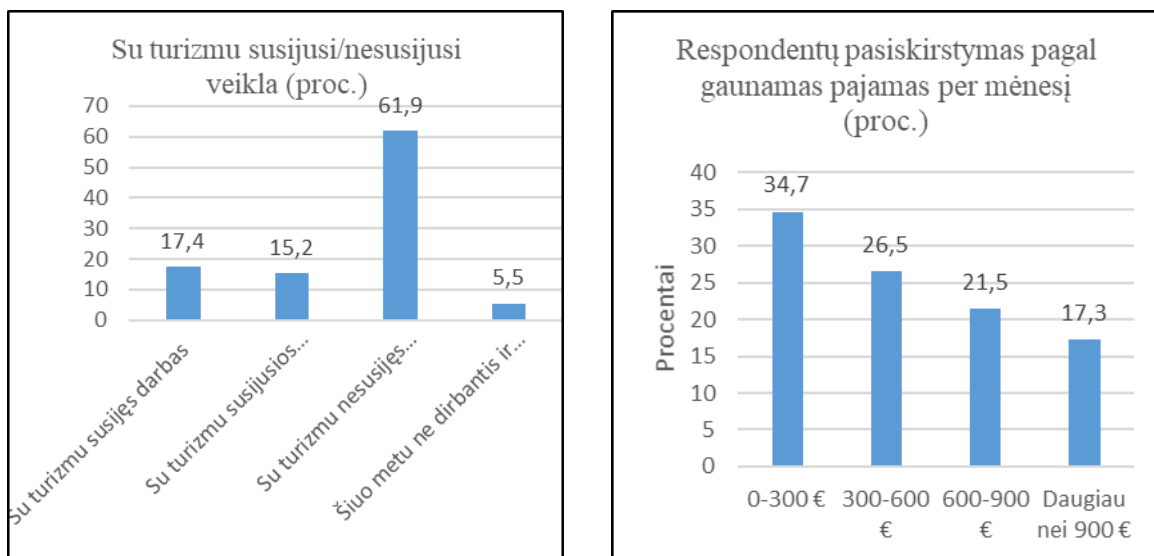
Be kokybiniame tyrime naudoto pusiau struktūruoto interviu metodo, darbe taip pat naudotas **dokumentų analizės metodas**. Šis metodas naudojamas aptarti darnaus turizmo strategijų keliamus uždavinius nacionaliniu ir vietos lygiu, kaip jos yra įgyvendinamos, kokios matomos silpnos vietos darnaus turizmo įgyvendinime ir kaip jas būtų galima pašalinti. Dokumentų analizės rezultatai aptariami magistro darbo teorinėje dalyje.

2.1.1. Tyrimo imties charakteristikos

Kiekybinis tyrimas buvo atliktas STENetY projekto kontekste, magistro darbo autorei dalyvaujant tyrime kaip projekto dalyvei. Tyrime dalyvavo Baltijos jūros šalių jaunimas, studijuojantis arba dirbantis turizmo sektoriuje bei besidomintis turizmo vystymo klausimais. Tyrimo imtis – 965 respondentai, atstovaujantys skirtingas šalis: Lietuva – 301, Latvija – 365, Estija – 24, Rusija – 203, Lenkija – 28 ir kitos 6alys – 44 respondentai.

Siekiant tyrimo imties reprezentatyvumo, pasirinkta tikslinė atranka, parengta taip, kad kiekvienas nuo 16 iki 30 m. amžiaus asmuo, turintis sąsajų su turizmo sritimi (studijuojantis, dirbantis) turėtų vienodą tikimybę būti apklaustas. Respondentai atrinkti pasitelkiant tyrimo šalių aukštojo mokslo institucijas, turizmo sektoriaus organizacijas, nevyriausybinės organizacijas bei švietimo institucijas, turinčias sąsajų su turizmo akademinio bei profesiniu lauku.

5 pav. Respondentų sociodemografinės charakteristikos (N=965)

Respondentų sociodemografinės charakteristikos pateiktos 5 paveiksle. Tyrimo imtyje dominuoja moterys (78,8%). Tiriamųjų amžius svyruoja nuo 16 ir daugiau nei 30 metų, didžioji dalis respondentų patenka į 16-25 m. amžiaus intervalą (47,8%). Dauguma respondentų (62%) yra įgiję universitetinį išsilavinimą, apie 50% yra dirbantieji, 42,85% - studijuojantieji. Į tyrimo imtį pateko 32,6% respondentų dirbančių arba studijuojančių su turizmu susijusioje srityje.

Kokybinio tyrimo imtis – 6 informantai, dirbantys turizmo, komunikacijos, švietimo arba jaunimo užimtumo srityje (4 lentelė). Kokybinio tyrimo imtis formuota pagal „prisotinimo efekto“ principą, kuomet pradėjus kartotis informantų atsakymams, tyrimo imtis yra laikoma pakankama tyrimo atveju. Informantų charakteristikos bei interviu data, laikas ir trukmė pateikiami 4 lentelėje. Laikantis konfidencialumo principo, tyrimo dalyviai buvo užkoduojami simboliais I1, I2, ... ir žinomi tik magistro darbo autorei.

4 lentelė. Informantų charakteristika ir interviu atlikimo data, trukmė

	Interviu data	Laikas	Trukmė	Pareigos	Institucija	Darbinė patirtis metais
1	2021-04-07	17:00	30 min	Ilgametis turizmo įmonės direktorius, kolegijos lektorius,	LTVK	23
2	2021-04-08	9:00	45 min	KU, LTVK lektorius	KU, LTVK	5 metai akademiniam darbe, 10 metų turizmo versle
3	2021-04-08	17:30	25 min	Turizmo specialistas	VšĮ Klaipėdos turizmo ir kultūros informacijos centras	6
4	2021-04-12	19:00	20 min	Gidė Turkijoje	TUI Baltic	8
5	2021-04-13	16:00	30 min	Strateginės plėtros ir komunikacijos skyriaus vadovas	LTVK	6
6	2021-04-15	16:00	40 min	Tarptautinių ryšių ir projektų vadovė, Lyderystės platformos „Choose Klaipėda“ koordinatore	LTVK, „Choose Klaipėda“	4

Visi informantai turi didesnę nei 4 metų darbinę patirtį turizmo, komunikacijos, jaunimo užimtumo arba švietimo srityje, turi kompetencijos dalyvauti tyrime ir atsakyti į interviu klausimus.

2.1.2. Tyrimo duomenų analizės metodai

Kiekybinis tyrimas. Tyrimo duomenys buvo apdorojami naudojant oficialiai Klaipėdos universitete su licenzija įsigytą SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) programinę įrangą ir *Microsoft Excel* programą. Greta įprastų aprašomųjų statistinių metodų, tiesiniam statistiniam ryšiui tarp požymių įvertinti naudota koreliacinė analizė. Ryšių tarp dviejų požymių stiprumas vertintas Pearson'o koreliacijos koeficientu.

Statistinių hipotezių tikrinimo metodai. Hipotezė – tai svarbi išankstinė tikėtinų tyrimo rezultatų prognozė, prielaida arba paaiškinimas (Balčiūnas, Juozaitienė, Rudytė, Tijūnaitienė, 2014). Šiame magistro darbe iškeltoms hipotezėms patikrinti taikomas chi-kvadrato kriterijus, kuris naudojamas ryšio tarp požymių nustatymui, kai nagrinėjami kintamieji yra pavadinimų ir rangų skalėse.

Kokybinio tyrimo rezultatams analizuoti pasirinktas duomenų analizės metodas – turinio analizė. Tyrimo metu iš gautos medžiagos turinio analizė atlikta analizuojant, kategorizuojant ir interpretuojant teiginius išsakytus pusiau struktūruoto interviu metu.

2.1.3. Tyrimo instrumentų pagrindimas

Kiekybinis tyrimas. Atliekant kiekybinį tyrimą būtina užtikrinti, kad **tyrimui naudojamas instrumentas** būtų validus bei patikimas. Empiriniam tyrimui sukonstruotas unikalus, sudarytas tyrimo instrumentas, atliepantis naujausias teorines išvalgas ir modelius bei empiriškai validuotas statistiniais metodais.

Anketą sudaro normatyvinio ir deskriptyvaus (aprašomojo) pobūdžio klausimai (2 priedas). Normatyviniai klausimai atspindėti individualias nuostatas, bei deskriptyvaus pobūdžio klausimai orientuoti atskleisti darnaus turizmo raiškos ypatumus. Anketą sudaro 4 klausimų blokai: 1) Sociodemografiniai duomenys; 2) Darnaus turizmo suvokimas ir nuostatos darnaus turizmo plėtros atžvilgiu (SUS-TAS skalė); 3) Darnus keliavimas ir apgyvendinimas; 4) Darnaus turizmo raiška savęs-vertinimo kontekste.

Pažymėtina, kad konstruojant tyrimo dizainą, buvo siekiama įveikti nustatytus ankstesnių panašaus pobūdžio tyrimų ribotumus. Todėl klausimų blokas, skirtas nustatyti jaunimo darnaus turizmo koncepcijos suvokimą, apėmė visas tris darnaus turizmo dimensijas (ekonominę, aplinkosauginę ir socialinę) ir atspindėjo jaunimo, kaip vietos bendruomenės atstovų, požiūrį į darnaus turizmo reikšmingumą. Klausimai, susiję su darnaus keliavimo ir apgyvendinimo praktikomis leido atskleisti jaunimo darnaus turizmo principų praktinį taikymą turistinėje veikloje.

Tuo tarpu paskutinis klausimų blokas, skirtas darnaus turizmo raiškai savęs vertinimo kontekste, suteikė duomenų apie darnumo principų taikymą kasdieninio elgesio praktikose

Jaunimo nuostatų darnaus turizmo plėtros atžvilgiu analizei taikyta SUS-TAS klausimų skalė. Pirminis skalės variantas buvo pasiūlytas Choi ir Sirakaya (2005). Joje atspindėtas turizmo poveikio aplinkai, turizmo planavimo, turizmo vadybos ir visuomenės poveikio turizmui dimensijos. Vėliau kiti mokslininkai (SirakayaTurk, Ekinci, Kaya 2008; Yu, Chancellor, Cole 2011, Kvasova 2011; Prayag, Dookhony-Ramphul, Maryeven 2010 ir kt.) taikė šią skalę įvairiuose darnaus turizmo tyrimuose, ją tobulino, pritaikant skirtingiems kontekstams. Pristatomo tyrimo atveju buvo panaudota Sirakaya-Turk ir Gursoy (2013) sutrumpinta ir validuota 21 teiginio skalė, papildant ją 2 šiandienos aktualijas atitinkančiais teiginiais.

Siekiant išsiaiškinti darnaus turizmo nuostatas ir raišką anketose taikyta Likerto penkių lygmenų skalė. Likerto skalių struktūra buvo sudaryta iš teiginių, kuriuos tiriamieji vertino išsakydami *pritarimą - neapsisprendimą - nepritarimą*.

Kokybinio tyrimo instrumentas – sudarytos pusiau struktūruoto interviu klausimyno gairės (žr. 3 priedą). Klausimai suskirstyti į 3 klausimų blokus, kurie orientuoti į jaunimo dalyvavimo įgyvendinant turizmo principus stiprinimo kryptis. (5 lentelė).

5 lentelė. Kokybinio tyrimo instrumentas.

Bloko pavadinimas / Tyrimų sritis	Klausimų pobūdis	Klausimų skaičius
Darnaus turizmo sąvokos suvokimo stiprinimas, nuostatų formavimas.	Darnaus turizmo sąvokos supratimas, informacijos pakankamumas, nuostatų darnaus turizmo atžvilgiu raiška.	1
Turizmo politika įgyvendinant darnaus turizmo principus jaunimo tarpe	Turizmo politikos pokyčiai, rolės / atsakomybės prisiėmimas vietos ir nacionaliniu lygmenimis.	1
Jaunimo švietimo, motyvavimo dalyvauti įgyvendinant darnaus turizmo principus stiprinimas	Jaunimo švietimo, motyvavimo ir įtraukimo į darnų turizmą būdai, kanalai. Vaidmens / atsakomybės prisiėmimas švietimui, motyvacijai bei jaunimo sąmoningumo stiprinimas darnumo tema.	4

Sudarant kokybinio tyrimo instrumentą ir jame pateikiamus klausimus buvo orientuojamasi į informantų nuomonę apie darnaus turizmo sąvokos suvokimo jaunimo tarpe stiprinimą, aktyvinant informacijos sklaidą ir dalyvavimą. Taip pat, buvo tikslinga sužinoti, kas galėtų pasikeisti turizmo politikoje siekiant įtraukti jaunimą dalyvauti darnaus turizmo principų įgyvendinime, kokios galėtų būti švietimo priemonės, jaunimo motyvavimo mechanizmai šiuo aspektu.

2.1.4. Tyrimo procesas/eiga

Kiekybinis tyrimas. Internetinė apklausa vyko 2020 m. spalio mėn. Kiekybinės apklausos būdu išanalizuotas jaunimo darnaus turizmo koncepto suvokimas, nuostatos darnaus turizmo plėtros ir dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus situacija išvelgti jaunimo keliavimo ypatumai ir darnaus turizmo principų taikymas keliaujant, atskleistas jaunimo požiūris į darnaus turizmo iššūkius ir plėtros veiksnius po Covid-19 pandemijos. Apklausta 965 respondentai. Kiekybinis tyrimas atliktas dalyvaujant projekte „Jaunimo tinklaveika vystant darnų turizmą Baltijos jūros regione“ (Youth Networking for Sustainable Tourism Development in the Baltic Sea Region). Magistro darbo autorė yra minėto projekto darbo grupės narė, atsakinga už tyrimo instrumento sudarymą, tyrimo duomenų rinkimą ir tyrimo rezultatų, kurie pristatomi magistro darbe, statistinę duomenų analizę. Rektoriaus įsakymas dėl darbo grupės sudarymo pridedamas (1 priedas).

Kokybinis tyrimas buvo atliekamas 2021 metų balandžio mėn. 7 - 15 dienomis. Pasirinktas pusiau struktūruotas interviu su iš anksto parengtomis tyrimo klausimų gairėmis (3 priedas). 2 informantai buvo apklausiami naudojant „Google meets“ platformą, 1 informantas apklaustas iš anksto susitarus telefonu ir 2 informantai bendraujant gyvai.

2.1.5. Tyrimo etika

Atliekant kiekybinį tyrimą laikomasi mokslinės tyrimų etikos principų: gerbiamas respondentų privatumas, užtikrintas anonimiškumas, pagarbaus tono kreipiniai. Tyrimo rezultatų analizė atlikta laikantis pagrįstumo principo – tyrimo rezultatai pateikiami remiantis respondentų nuomone.

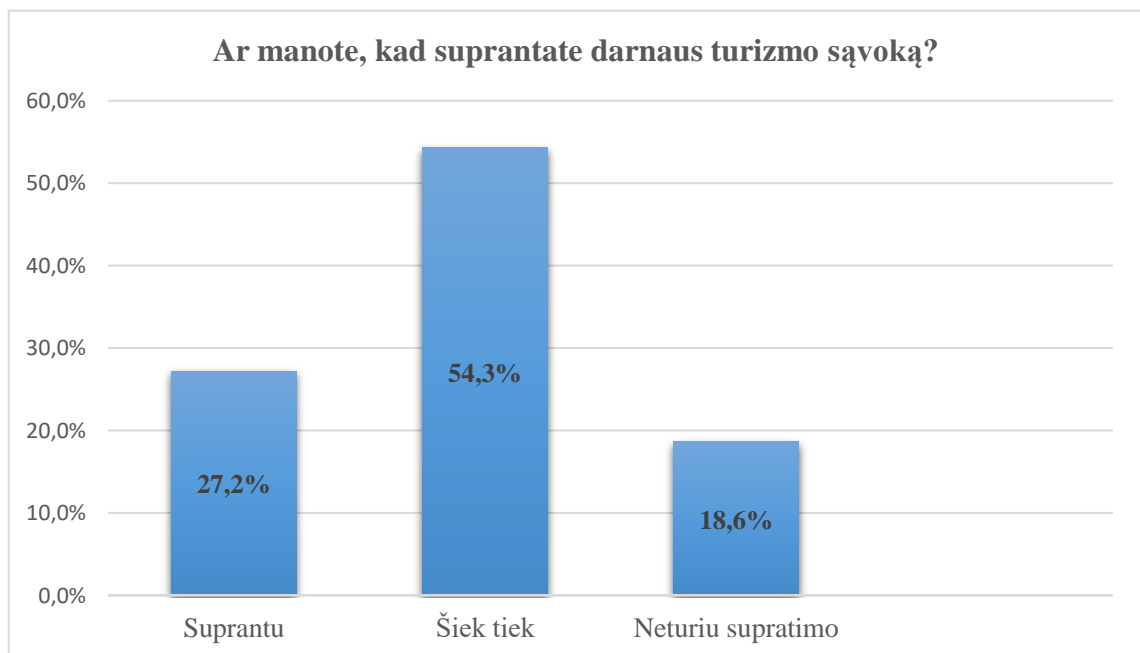
Organizuojant kokybinį tyrimą buvo laikomasi konfidencialumo ir savanoriškumo principų, buvo prašoma leidimo įrašinėti interviu, supažindinama, kad duomenys bus naudojami moksliniams tikslams. Taip pat buvo pabrėžiamas savanoriškumas, todėl, prieš kiekvieną interviu buvo pristatoma kokių tikslu vykdomas tyrimas, supažindinama su jo svarba, informantams pasijutus nepatogiai, ar esant poreikiui, bet kada buvo suteikta galimybė nutraukti pokalbį.

III. JAUNIMO DALYVAVIMO ĮGYVENDINANT DARNAUS TURIZMO PRINCIPUS TYRIMO REZULTATAI

Šiame skyriuje nagrinėjami kokybinio ir kiekybinio tyrimo rezultatai, pateikiamos diagramos, lentelės, susisteminama ir apibendrinama informacija.

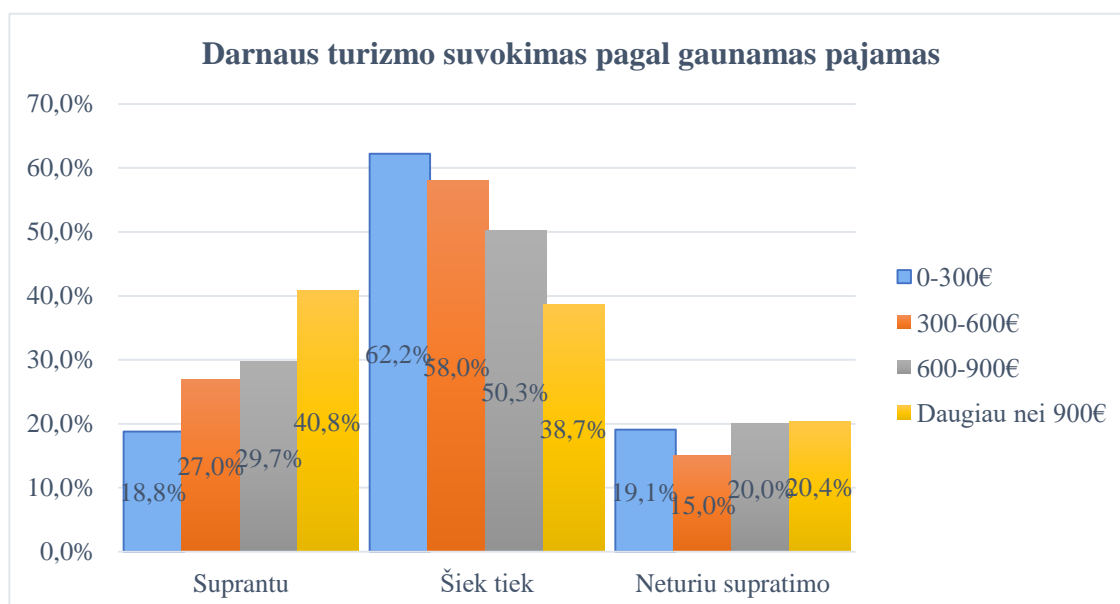
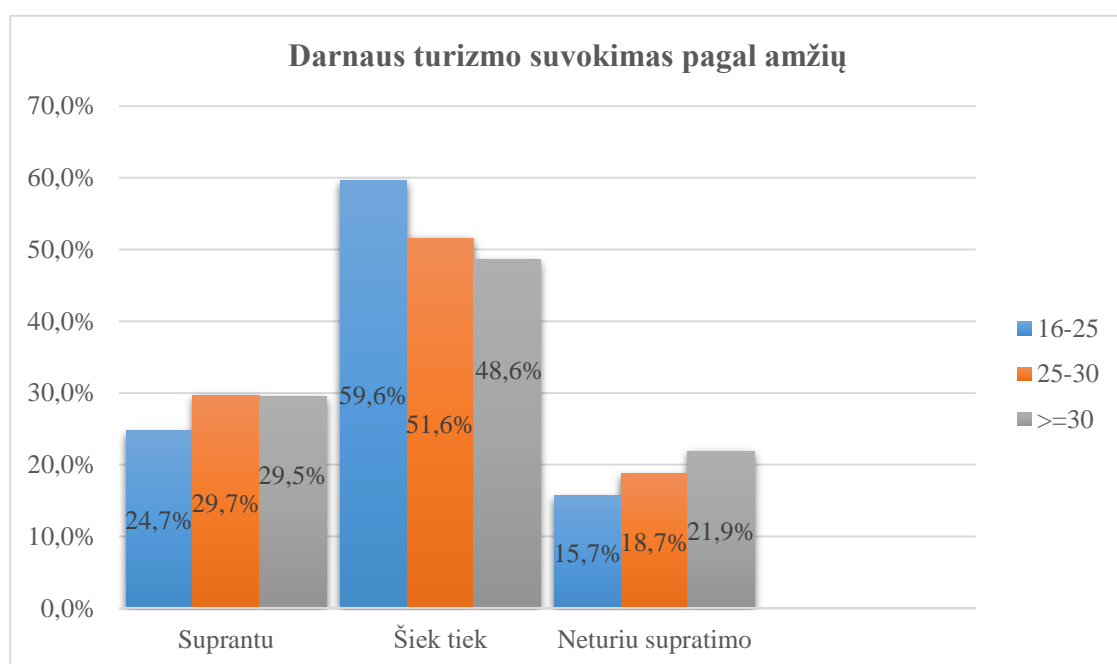
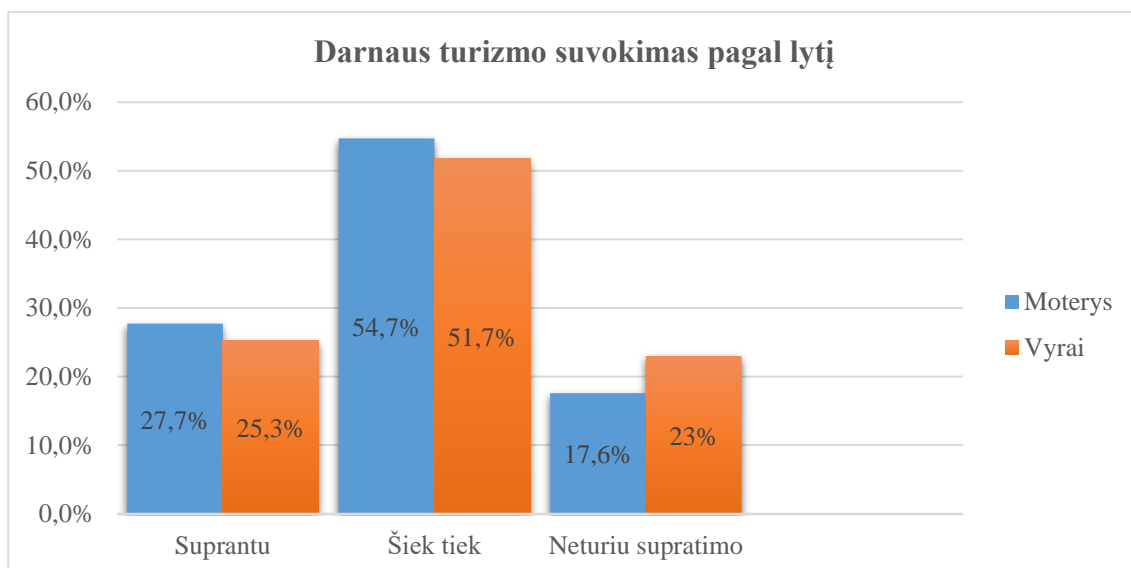
3.1. Jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus raiška: kiekybinio tyrimo rezultatų analizė

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti **kaip jaunimas suvokia darnaus turizmo sąvoką**. Pirmiausia, respondentų buvo klausama „Ar manote, kad suprantate darnaus turizmo sąvoką?“. Respondentai galėjo rinktis vieną iš trijų atsakymo variantų: Suprantu, Šiek tiek ir Neturiu supratimo. 6 paveiksle matome, 27,2% respondentų teigia puikiai įsigilinę ir suprantantys darnaus turizmo sąvoką, tačiau didžioji dalis apklaustųjų (54,3%) tik šiek tiek supranta darnaus turizmo sąvoką, o 18,6% respondentų - nėra visiškai susipažinę su darniuoju turizmu (6 pav.). Situacija, kuomet tik mažiau nei trečdalis apklaustųjų teigia esą susipažinę su darnaus turizmo sąvoka rodo, kad reikalingas aktyvesnis švietimas ir didesnis dėmesys informacijos apie darnumą turizme sklaidai.

6 pav. Darnaus turizmo sampratos suvokimas (N=965)

Tyrimu taip pat siekta atskleisti darnaus turizmo sampratos suvokimą pagal skirtingus sociodemografinius parametrus. Buvo atlikta darnaus turizmo sampratos analizė pagal lytį ir amžių (7 pav.)

7 pav. Darnaus turizmo samprata pagal lytį ir amžių ir pajamas. (N=843)

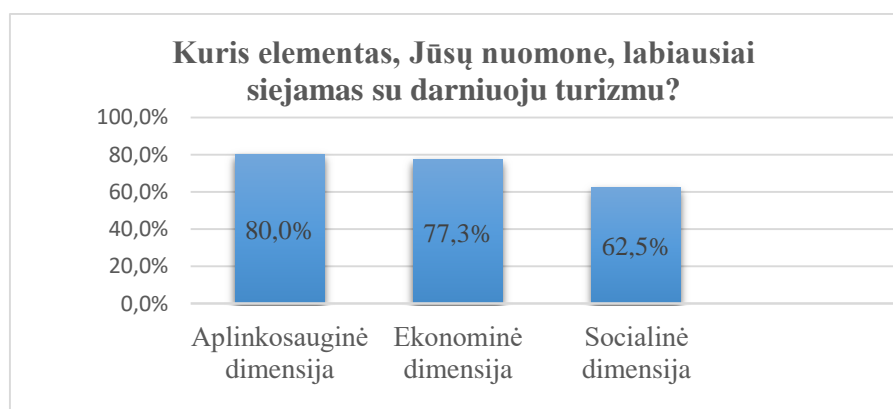
7 paveiksle matyti, kad daugiau nei pusė moterų ir vyrų (54,7% moterų ir 51,7% vyrų) teigė tik šiek tiek suprantantys darnaus turizmo sampratą. Tačiau tyrimu išaiškėjo, kad moterys suvokia darnaus turizmo sąvoką geriau nei vyrai. 2,4% daugiau moterų teigė suprantančios šią sąvoką nei vyrų. Taip pat 23% apklaustųjų vyrų teigė, kad darnaus turizmo sąvoka jiems yra nežinoma, kai tuo tarpu, sąvokos nežinojo 17,6% moterų.

Visų amžiaus grupių (16-25 metų - 59,6%, 25-30 metų - 51,6%, ≥ 30 metų - 48,6%) respondentų dauguma teigė, kad darnaus turizmo sąvoka jiems yra šiek tiek žinoma, tačiau stokojama aiškesnio suvokimo. Geriausiai darnaus turizmo sąvoką suvokia 16–25 metų amžiaus grupės jaunuoliai. Akivaizdu, kad daugiausiai tai yra mokyklas lankantis ar aukštojo mokslo institucijose studijuojantis jaunimas, kur darnumo aspektai yra integruojami į įvairių dalykų turinį. Analizuojant gautus darnaus suvokimo duomenis pagal pajamas, matoma, kad geriausiai darnaus turizmo sąvoką supranta respondentai uždirbantys didžiausias pajamas (40,8%), kai tuo tarpu, respondentai, kurie uždirba mažiausiai (0-300€), sąvoką supranta tik apie 20% atsakiusiųjų.

Naudojant χ^2 kriterijų ieškota sąryšio tarp nagrinėjamų tyrimo kintamųjų. Darnaus turizmo sampratos analizė pagal amžių atskleidė statistiškai reikšmingą skirtumą tarp suvokiančių darnaus turizmo sąvoką ir neturinčių supratimo apie darnųjį turizmą tiriamųjų grupių, kur $\chi^2 = 9,34$; $p = 0,05$ (4 priedas). Nors tarp vyrų ir moterų darnaus turizmo suvokimo matome tam tikrus procentinius skirtumus, tačiau chi kvadrato kriterijus rodo, kad jie nėra statistiškai reikšmingi ir skirtumo tarp vyrų ir moterų darnaus turizmo koncepto suvokimo nėra ($\chi^2 = 2,773$; $p = 0,25$) (5 priedas). Darnaus turizmo sampratos analizė pagal gaunamas pajamas parodė statistiškai reikšmingą skirtumą tarp darnaus turizmo suvokimo ($\chi^2 = 30,49$; $p < 0,05$) (6 priedas).

Apibendrinant empirinio tyrimo rezultatus apie darnaus turizmo sąvokos suvokimą galima teigti, kad jaunimas nėra pakankamai susipažinęs su darnaus turizmo sąvoka, matomas aktyvesnis švietimo ir informacijos sklaidos apie darnųjį turizmą poreikis.

Kadangi darnųjį turizmą sudaro ekonominė, socialinė ir aplinkosauginė dimensijos, tai buvo siekiama išsiaiškinti su kuria **dimensija labiausiai yra siejamas darnusis turizmas** jaunimo tarpe (8 pav).

8 pav. Darnaus turizmo dimensijos pagal respondentų suvokiamą darnaus turizmo sampratą (N=965)

Kaip matoma 8 paveiksle, respondentai darnųjį turizmą pirmiausiai sieja su aplinkosaugine dimensija (80%), toliau seka ekonominė dimensija (77,3%), o trečiojoje vietoje– socialinė dimensija (62,5%). Didžioji dalis mokslo tyrimų rodo, kad darnusis turizmas labiausiai asocijuojamas su eko ar gamtos turizmu. Pvz., Cavagnaro ir Staffieri (2015) tyrimas parodė, kad darnaus turizmo samprata glaudžiai siejasi su aplinkosaugine dimensija, ypač jauni turistai pasižymi ypatingomis eko-nuostatomis, sieja darnų turizmą su buvimu gamtoje.

Siekiant nustatyti, kaip respondentai **suvokia ir vertina darnųjį turizmą** buvo pateikta 5 klausimų skalė. Prasminga atsakymų analizė, pasitelkiant koreliacinės analizės rezultatus (6 lentelė).

6 lentelė. Darnaus turizmo ypatumai ir jų sąsajos: koreliacinės analizės rezultatai

Koreliacijos						
		Ar manote, kad gamtos išteklių apsauga ir turizmas gali būti suderinami?	Ar manote, kad vietos paveldo apsauga ir turizmas gali būti suderinama?	Ar manote, kad Covid-19 pandemijos kontekste labiausiai reiktų plėtoti gamtos turizmo paslaugas?	Ar manote, kad vietos bendruomenėms būtų naudinga aktyviau plėtoti darnų turizmą?	Ar manote, kad jūsų šalyje reikalinga aktyvesnė darnaus turizmo politika?
Ar manote, kad gamtos išteklių apsauga ir turizmas gali būti suderinami?	<i>r</i>	1	,683**	,509**	,488**	,415**
	<i>p</i>		,000	,000	,000	,000
Ar manote, kad vietos paveldo apsauga ir turizmas gali būti suderinama?	<i>r</i>	,683**	1	,525**	,506**	,440**
	<i>p</i>	,000		,000	,000	,000
Ar manote, kad Covid-19 pandemijos kontekste labiausiai reiktų plėtoti gamtos turizmo paslaugas?	<i>r</i>	,509**	,525**	1	,537**	,461**
	<i>p</i>	,000	,000		,000	,000
Ar manote, kad vietos bendruomenėms būtų naudinga aktyviau plėtoti darnų turizmą?	<i>r</i>	,488**	,506**	,537**	1	,553**
	<i>p</i>	,000	,000	,000		,000
Ar manote, kad jūsų šalyje reikalinga aktyvesnė darnaus turizmo politika?	<i>r</i>	,415**	,440**	,461**	,553**	1
	<i>p</i>	,000	,000	,000	,000	

**Koreliacija reikšminga 0,01 lygmeniu

Koreliacinėje analizėje matoma, kad tarp kintamųjų „ar manote, kad gamtos išteklių apsauga ir turizmas gali būti suderinami?“ ir „ar manote, kad vietos paveldo ir turizmo apsauga gali būti suderinama?“ egzistuoja stiprus, tiesioginis, statistiškai reikšmingas ryšys ($r=0,68$; $p<0,01$). Galima teigti, kad respondentai, kurie mano, kad gamtos išteklių apsauga ir turizmas gali būti suderinami, taip pat mano, kad ir vietos paveldo bei turizmo apsauga gali būti suderinamos. Akivaizdu, kad tie, kuriems svarbi gamtos bei vietos paveldo apsauga turizme, tikrai gebės vadovautis darnaus turizmo

samprata ne vien keliaudami, bet ir savo gyvenamojoje ar darbo aplinkoje, o tai ir yra darnaus turizmo idėjų įgyvendinimo jaunimo tarpe tikslas.

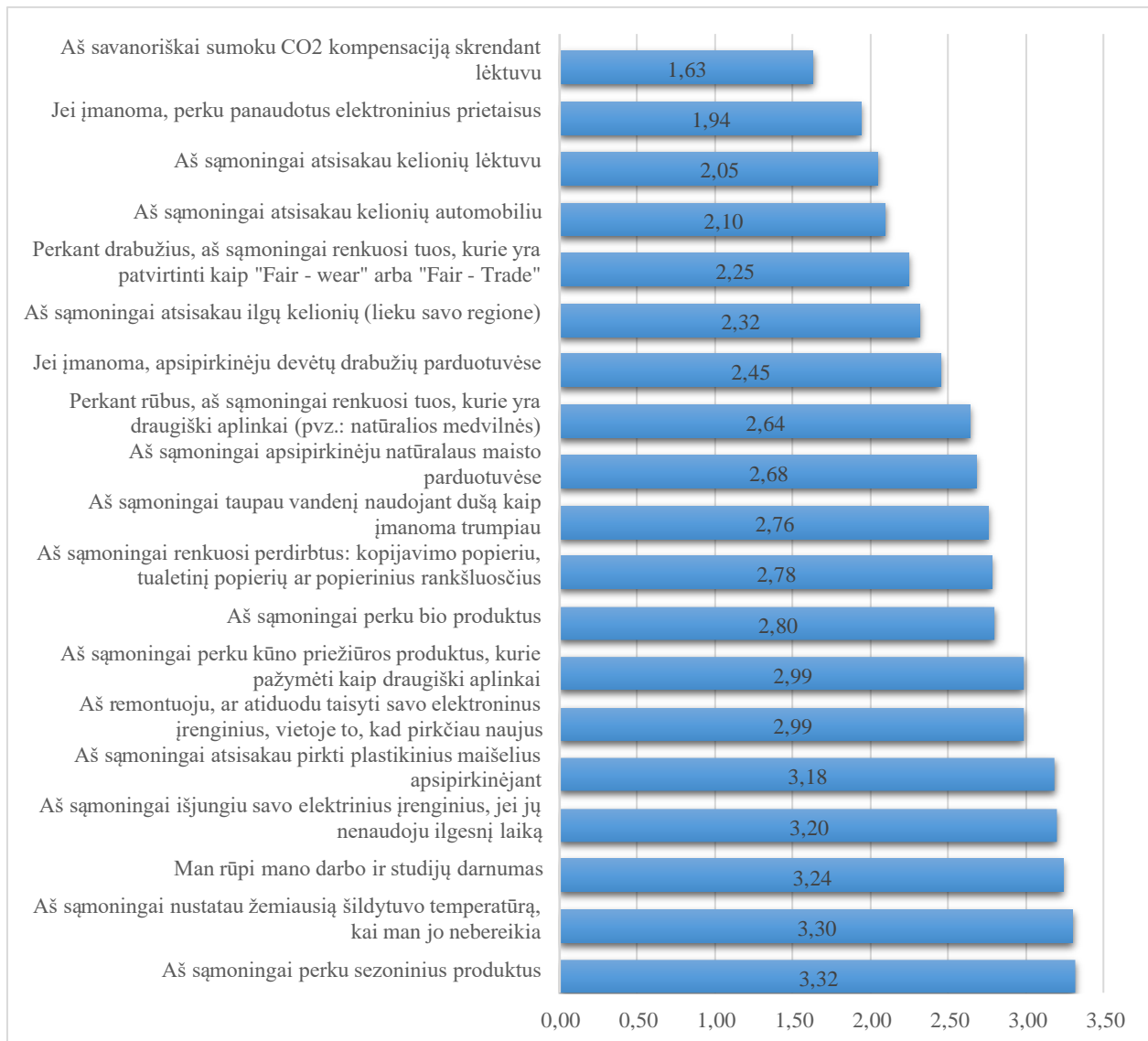
Tarp kintamųjų „ar manote, kad vietos bendruomenėms būtų naudinga aktyviau plėtoti darnų turizmą?“ ir „ar manote, kad Covid-19 pandemijos kontekste labiausiai reiktų plėtoti gamtos turizmo paslaugas“ egzistuoja vidutinis, statistiškai reikšmingas ryšys ($r=0,54$; $p<0,01$). Akivaizdu, kad respondentų atsakymai rodo aiškią tendenciją vietos turizmo, orientuoto į gamtos turizmo paslaugų poreikį, ypač išaugusį šiame Covid-19 pandemijos kontekste. Taip pat matomas vidutinis, statistiškai reikšmingas ryšys ($r=0,55$; $p<0,01$) tarp kintamųjų „ar manote, kad vietos bendruomenei būtų naudinga aktyviau plėtoti darnų turizmą?“ ir „ar manote, kad jūsų šalyje reikia aktyvesnės darnaus turizmo politikos?“. Tikėtina, kad tie, kurie mato aktyvesnės darnaus turizmo politikos poreikį savo šalyje, taip pat mato poreikį ir galimą naudą, darnaus turizmo plėtojimo savo bendruomenėje, esant aktyvesnei darnaus turizmo politikai šalyje.

3.2. Jaunimo darni elgsena kaip esminis darnaus turizmo plėtros veiksnys

3.2.1. Jaunimo darnios elgsenos raiška

Jaunimo dalyvavimas darniojo turizmo procesuose yra neatsiejamas nuo darnios elgsenos kasdieninėje veikloje. Taigi, tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti jaunimo darnios elgsenos raišką, bandant atsakyti į klausimą „Ar man būdinga darni elgsena?“. Tuo tikslu buvo pateikta 19 klausimų (vertinimo skalė: 5 - visada, ..., 1 - niekada) (9 pav).

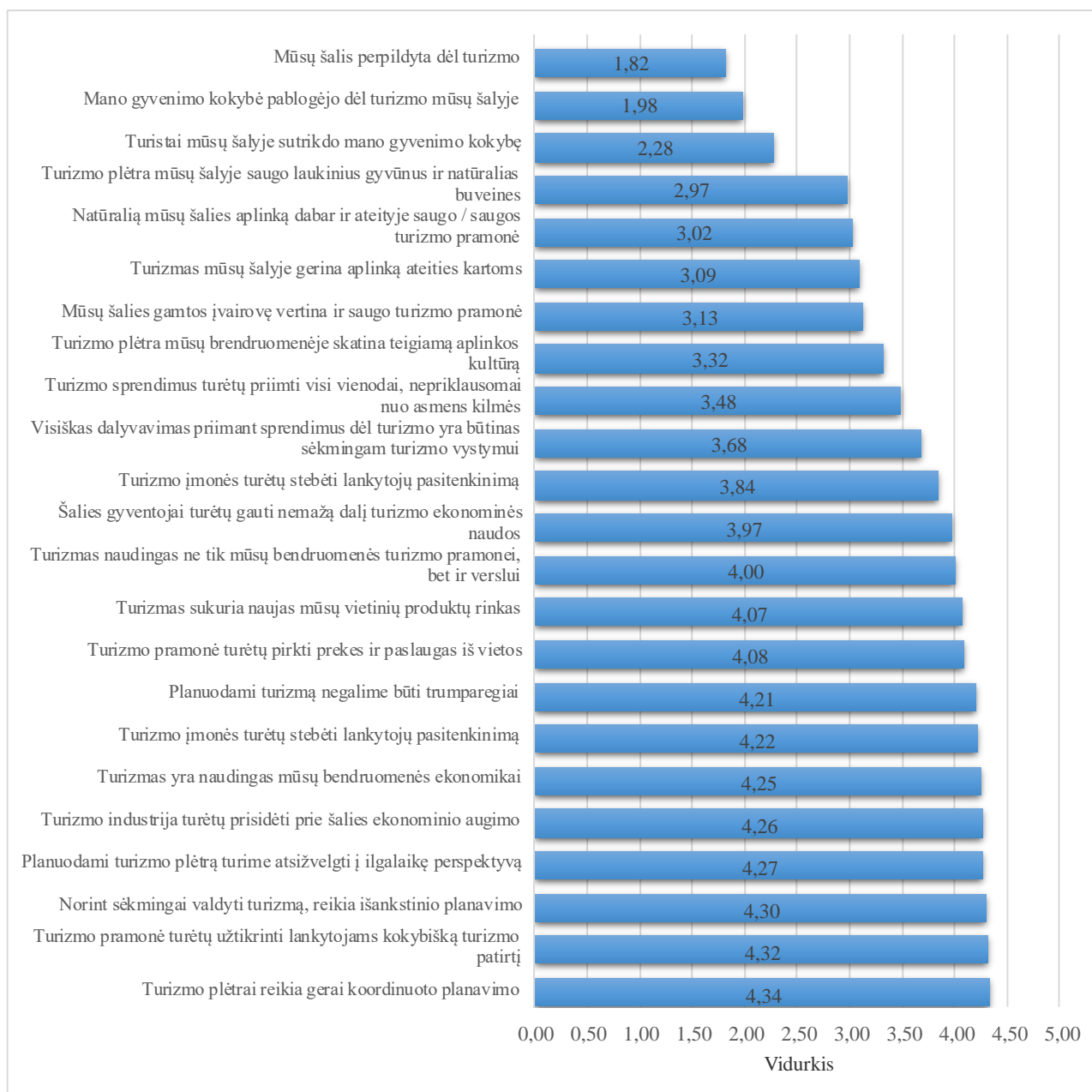
9 paveiksle matyti, kad jaunimo darni elgsenos raiška yra ganėtinai žema, visi atsakymai yra žemiau 4 skalėje nuo 1 iki 5. Iš gautų atsakymų matoma, kad labiausiai respondentai save mato darniais tokioje kasdieninėje veikloje, kaip perkant sezoninius produktus, taupant elektrą, nustatant žemiausią šildytuvo temperatūrą arba išjungiant elektrinius įrenginius, jei jie nėra naudojami, taupant vandenį, taip pat, atsisakant plastikinių maišelių parduotuvėse. Taip pat gana aukštą poziciją užėmė atsakymai, susiję su vartojškumo mažinimu, sugedusius elektronikos prietaisus bandoma suremontuoti, apsiperkama dėvėtų drabužių parduotuvėse, vietoj to, kad pirkti naujus. Tyrimas atskleidė, kad visgi silpniausia išreikšta jaunimo darni elgsena yra sumokant CO₂ kompensaciją skrendant lėktuvu, perkant jau panaudotus elektronikos prietaisus, drabužius, mažai kreipiamas dėmesys, ar jie yra draugiški aplinkai.

9 pav. Jaunimo darnios elgsenos raiška

3.2.2. Jaunimo nuostatos darnaus turizmo plėtros atžvilgiu

Jaunimo dalyvavimas darniojo turizmo procesuose siejamas su jų nuostatomis darnaus turizmo plėtros atžvilgiu. Siekiant išsiaiškinti jaunimo nuostatas darnaus turizmo atžvilgiu, buvo pateikta Darnaus turizmo plėtros nuostatų skalė SUS-TAS, parengta Sirakaya-Turk ir Gursoy (2013). Respondentams buvo užduoti 23 klausimai, kuriais siekiama nustatyti nuostatas į darnaus turizmo socialinius-ekonominius-ekologinius veiksmus, turizmo planavimą, vadybą, visuomenės dalyvavimo ir asmeninio dalyvavimo aspektus (vertinimo skalė: 5 - visiškai sutinku, ..., 1 – visiškai nesutinku) (10 pav.).

10 pav. Jaunimo nuostatos darnaus turizmo plėtros atžvilgiu

Analizuojant rezultatus (10 paveikslas) galima teigti, kad jaunimo nuostatos darnaus turizmo plėtros atžvilgiu labiausiai susijusios su ekonomine ir vadybine dimensija. Aukščiausiai reitinge yra atsakymai, kad „turizmo plėtrai reikia gerai koordinuoto planavimo“, „turizmo pramonė turėtų užtikrinti lankytojams kokybišką turizmo patirtį“ bei išskirtas būtinas išankstinis planavimas, norint sėkmingai valdyti turizmą. Taip pat, respondantai aukštai išreitingavo atsakymus susijusius su ekonominės naudos iš darnaus turizmo užtikrinimo nuostatomis, t.y. „turizmo industrija turėtų prisidėti prie šalies ekonominio augimo“ ir „turizmas yra naudingas mūsų bendruomenės ekonomikai“.

Pozityvias jaunimo nuostatas darniojo turizmo atžvilgiu rodo ir žemoje pozicijoje reitinge (vertinimas apie 2, kur 1 – visiškai nesutinku) matomi tokie teiginiai, „mano gyvenimo kokybė

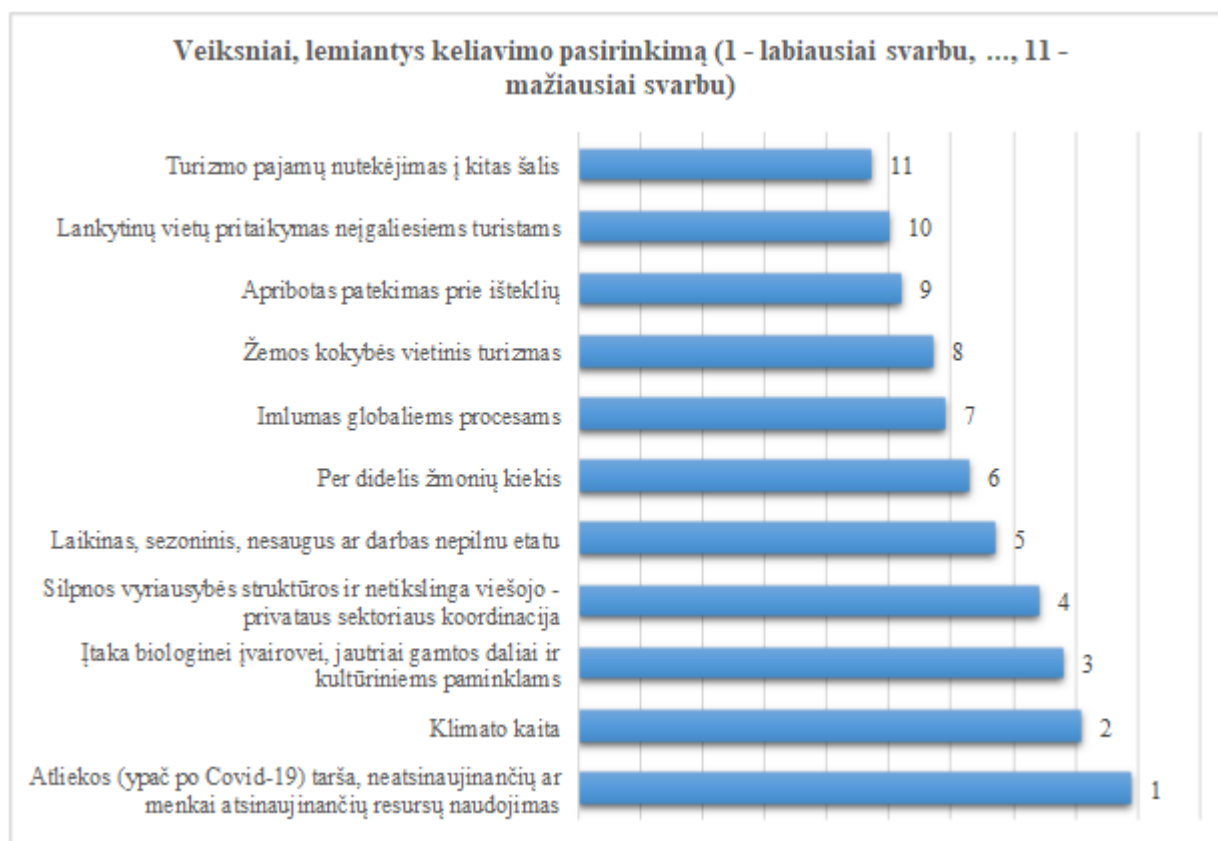
pablogėjo dėl turizmo mūsų šalyje“, „ turistai mūsų šalyje sutrikdo mano gyvenimo kokybę“. Respondentai nemano, kad šalis yra perpildyta turistais, nejaučia masinio turizmo plėtros, tačiau reikia žymėti, kad tyrimas vyko Covid-19 pandemijos kontekste, todėl tai galėjo turėti įtakos tokiems tyrimo rezultatams.

Tyrimo rezultatai parodė griežtas jaunimo nuostatas turizmo poveikio gamtai bei natūraliai šalies aplinkai, aplinkos gerinimo ateities kartoms klausimui, aiškiai pasisakė už turizmo plėtros naudą išsaugant gyvūnus ir jų buveines. Reitingo rezultatai rodo, kad nepakankamai skiriama dėmesio turizmo plėtros procesuose saugant laukinius gyvūnus ir natūralias buveines (2,97), turizmo verslas nėra pakankamai nukreiptas į gamtos išsaugojimą ir pritaikymą darnaus turizmo tikslams (3,02).

Jaunimo nuostatų darnaus turizmo atžvilgiu analizė rodo pozityvias tendencijas, jaunimas mato darnųjį turizmą kaip patrauklų, turinį perspektyvą ir teigiamą poveikį šalies aplinkosaugos, ekonomikos ir socialinio gyvenimo vystymui.

3.2.3. Darnaus turizmo iššūkiai: jaunimo nuomonės raiška

Tyrimu siekta atskleisti, kokius **darnaus turizmo iššūkius** jaunimas mato kaip pagrindinius Covid-19 pandemijos situacijoje. Respondentų buvo prašoma sureitinguoti nuo 1 iki 11 (kur 1 - labiausiai svarbu, 11- mažiausias svarbu) veiksniai, kurie kelia didžiausius iššūkius darnaus turizmo plėtrai (11 pav).

11 pav. Darnaus turizmo iššūkiai jaunimo požiūriu (N = 441)

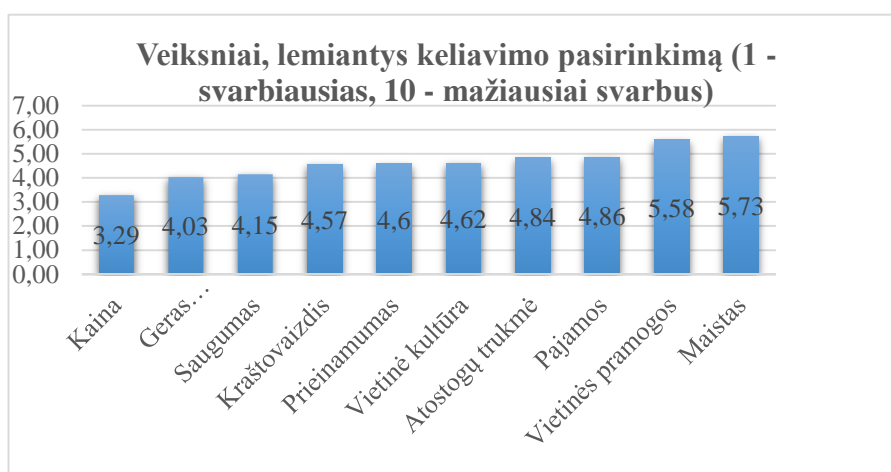
11 paveiksle matyti, kaip respondentai vertina darnaus turizmo iššūkius. Pirmoje vietoje, respondentų manymu, didžiausia problema darniam turizmui Covid-19 pandemijos situacijoje yra atliekos, tarša, neatsinaujinančių ar menkai atsinaujinančių resursų naudojimas. Antroje vietoje – klimato kaita, o trečioje – įtaka biologinei įvairovei, jautriai gamtos daliai ir kultūriniais paminklams. Visi trys pirmosiose vietose išreitinguoti atsakymai yra susiję su aplinkosaugine darnaus turizmo dimensija. Tai dar kartą patvirtina prieš tai tyrimo gautus rezultatus, kad jaunimas darnų turizmą labiausiai sieja su aplinkosaugine dimensija. Penktoje vietoje jaunimas išreitingavo teiginį „Laikinas, sezoninis, nesaugus ar darbas nepilnu etatu“, tai parodo, kad jaunimas yra susirūpinęs dėl savo ateities ir galimo neužtikrintumo savo darbo vietoje būtent dėl Covid-19 pandemijos. Žemiausiose reitingo vietose atsidūrė teiginiai „apribotas patekimas prie išteklių“, „lankytinų vietų pritaikymas neįgaliesiems asmenims“, „turizmo pajamų nutekėjimas į kitas šalis“.

Taigi, apibendrinant, respondentai nurodė didžiausiais iššūkiais darnaus turizmo plėtroje atliekų (ypač po Covid-19) ir taršos problematiką, neatsinaujinančių ar ribotų išteklių išsaugojimo klausimą, taip pat, klimato kaitos ir įtakos biologinei įvairovei ir jautriai gamtos daliai bei kultūriniais paminklams sprendimo būtinybę. Galima teigti, kad gauti rezultatai patvirtina ankstesnius tyrimo duomenis, jog darnus turizmas respondentams siejasi su aplinkosauginiais ir poveikio gamtai aspektais, todėl ir didžiausi darnaus turizmo plėtros iššūkiai matomi tose srityse.

3.3. Jaunimo darnaus keliavimo ypatumai

3.3.1. Darniam keliavimui turintys įtakos veiksniai

Tyrimu buvo siekiama nustatyti veiksnius, lemiančius keliavimo pasirinkimą, buvo pateikta reitingavimui 10 teiginių (kur 1 - svarbiausias, ..., 10 - mažiausiai svarbus) (12 pav.).

12 pav. Keliauti skatinantys veiksniai

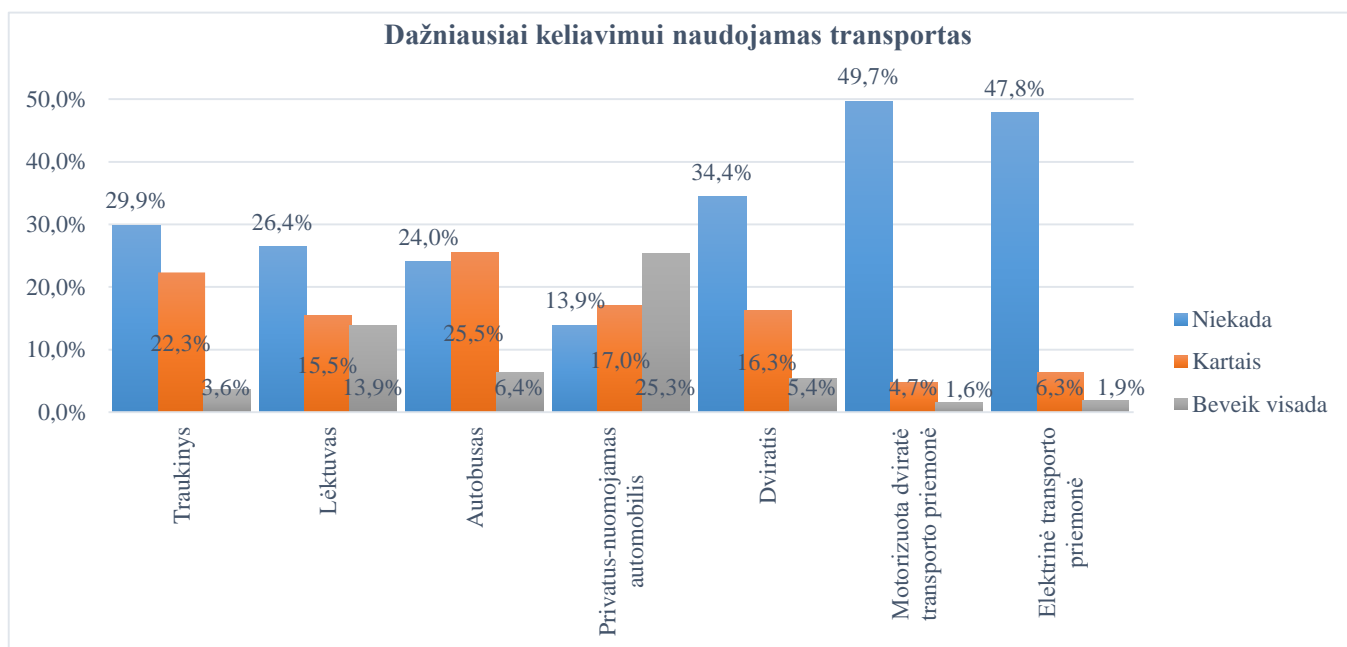
12 paveiksle matyti, kad pirmoje vietoje, kaip svarbiausias veiksnys, įvardijama kaina ir tai leidžia patvirtinti, ir ankstesnių metų tyrimų rezultatus, kurie rodo, kad jaunimas linkęs taupyti kelionės ir apgyvendinimo išlaidų sąskaita, tokiu būdu daugiau pinigų išleisti lankytinose vietovėse.

Antroje reitingo pozicijoje - klimatas ir saugumas. Galima manyti, kad saugumas atsirado aukštoje pozicijoje dėl Covid-19 pandemijos. Turistai keliaudami domisi ar vietovėje bus saugu atostogauti, ją lankyti, ar taikomi aukšti reikalavimai pandemijos valdymui užtikrinti. Toliau reitingavimo skalėje yra kraštovaizdis, vietos pasiekiamumas, vietinė kultūra. Dar mažiau reikšmingi keliauti skatinantys veiksniai yra atostogų trukmė, pajamos, vietinės pramogos ir maistas.

Analizuojant gautus apklausos duomenis galima teigti, kad tarp keliauti skatinančių veiksnių vis tik kaina yra lemtingas faktorius, mažiausiai įtaką daro maistas ir vietinės pramogos.

3.3.2. Transporto pasirinkimas

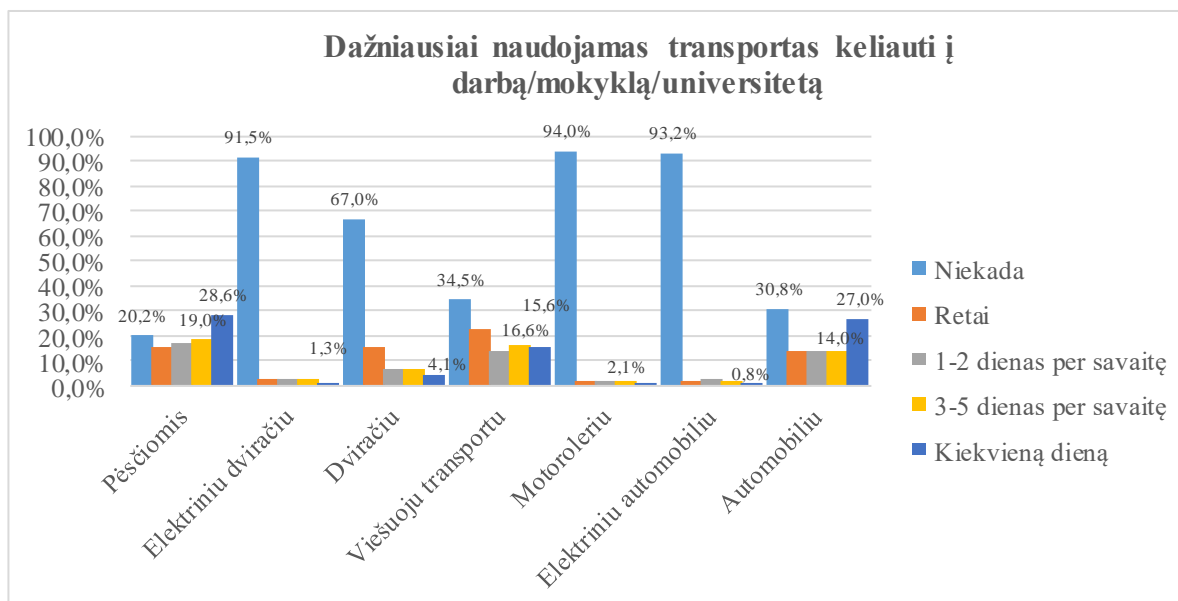
Labai svarbu buvo išsiaiškinti kokį transportą ir kaip dažnai respondentai naudojo keliauti (13 pav.). Dažniausiai (beveik visada) atsakiusieji naudojo privatų – nuomojamą automobilį (25,3 %), keliavo lėktuvu (13,9 %), daugiausiai atsakiusių respondentų (25,5%) kartais kaip transporto priemone keliaudavo autobusu bei 22,3 % traukiniu. Pati nepopuliariausia yra motorizuota dviratė transporto priemonė, 49,7% respondentų ją pažymėjo, kaip niekada nesinaudojantys.

13 pav. Dažniausiai keliavimui naudojamas transportas (N=528)

Kaip matyti paveiksle, ekologiškiausios transporto priemonės nėra labai populiarios tarp turistų. Dviračiu beveik visada naudojosi tik 5,4 % turistų ir net 34,4 % pažymėjo niekada nesinaudojantys dviračiu keliavimui. Taip pat elektrinės transporto priemonės vis dar išlieka nepopuliarios, 47,8%

apklaustųjų niekada nesinaudoja elektromobiliais, dviračiais ar kitomis elektra varomomis transporto priemonėmis.

14 pav. Dažniausiai naudojamas transportas keliavimui į darbą, mokyklą ar universitetą (N=528)

14 paveiksle pavaizduotas dažniausiai naudojamas transportas keliavimui į darbą, mokyklą ar universitetą. Šiuo klausimu buvo norėta išsiaiškinti, kiek respondentai yra darnūs kasdien keliaudami į savo darbo / mokslo vietą. Kiekvieną dieną daugiausiai atsakiusiųjų (28,63%) keliauja pėsčiomis, 27,03% kaip transporto priemonę renkasi automobilį. 3-5 dienas per savaitę 16,57 % respondentų darbo ar mokslo vietą pasiekia viešuoju transportu. Visai nepopuliarūs kaip transporto priemonės išlieka dviračiai, jais niekada nesinaudoja 67,04% apklaustųjų, elektriniai automobiliai (93,19%) ir elektriniai dviračiai (91,49%).

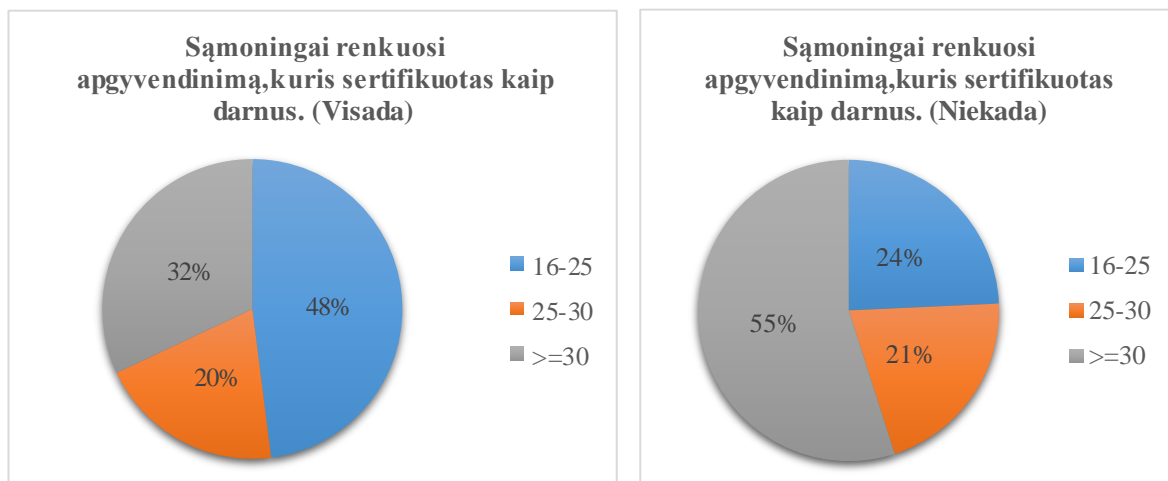
3.3.3. Apgyvendinimas

Tyrimu buvo svarbu išsiaiškinti jaunimo pasirinkimus apgyvendinimui. Vienas iš svarbių aspektų – ar jaunimas kada buvo apsistojęs apgyvendinimo vietovėje, kuri turi žaliąjį sertifikatą, t.y. pažymėtas kaip darnus viešbutis/ apgyvendinimo vieta (7 lentelė).

7 lentelė. Apgyvendinimas vietovėje, kuri sertifikuota žaliai, pagal lytį

		Lytis	
		Moteris	Vyras
Ar jūs kada nors esate apsistojęs žaliai sertifikuotame viešbutyje?	Taip	24,7%	6,3%
	Ne	75,3%	93,7%

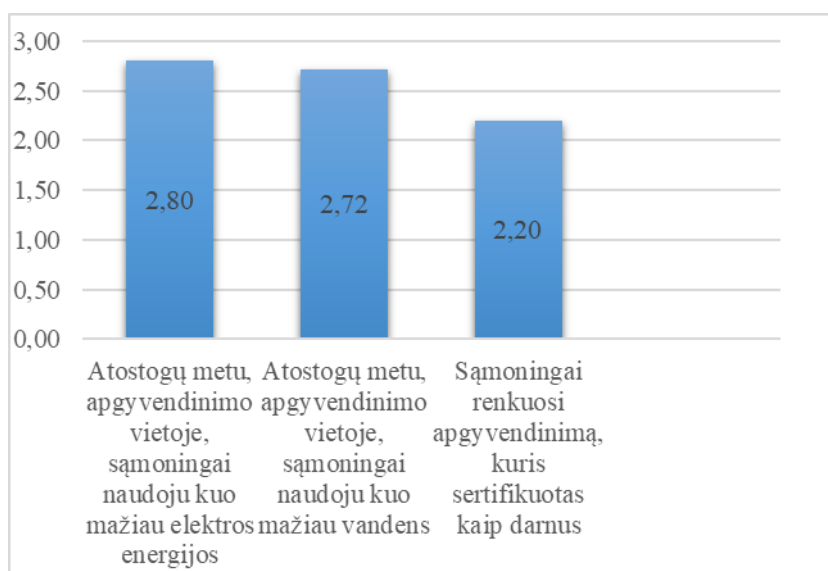
7 lentelėje matyti, kad moterys labiau atkreipia dėmesį į apgyvendinimo darnumą, 24,7% moterų yra tekę apsistoti tokioje apgyvendinimo vietoje, kai tuo tarpu, tik 6,3% vyrų rinkosi darniai sertifikuotą apgyvendinimą. Darnūs viešbučiai išsiskiria tuo, kad yra socialiai atsakingi, taupo vandenį, elektros energiją, naudoja mažiau popieriaus, yra įrengę rūšiavimo konteinerius, darnumą akcentuoja kaip būtinybę ir pareigą, darbuotojų ir svečių nerūšiuoja pagal rasę, socialinį statusą ar kt. Iš gautų atsakymų matyti, kad tokių viešbučių trūkumas vis dar egzistuoja ir keliautojai ne visada atkreipia į tai dėmesį, tikėtina, kad po Covid-19 pandemijos darniai sertifikuotų viešbučių paklausa ir pasiūla išaugs.

15 pav. Darnaus sertifikuoto apgyvendinimo pasirinkimas visada ir niekada, pagal amžių

Priklausomai nuo amžiaus, dauguma (48%) respondentų, patenkantys į 16-25 metų amžiaus grupę atsakė, kad visada „sąmoningai renkuosi apgyvendinimą, kuris sertifikuotas kaip darnus“. 15 paveiksle galima pastebėti, kai tuo tarpu dauguma ≥ 30 metų amžiaus grupei priklausančių asmenų (55%) niekada nesirenka apgyvendinimo, kuris sertifikuotas kaip darnus. Galima teigti, kad jaunimas labiau kreipia dėmesį į darniai sertifikuoto apgyvendinimo pasirinkimą nei vyresni respondentai

Taip pat, buvo siekiama sužinoti keliautojų preferencijas keliaujant (16 pav.).

16 pav. Apgyvandinimo preferencijos keliaujant (5 – visada, ..., 1 – niekada)

16 paveiksle matome, kad kelionės metu apgyvendinimo vietoje jaunimas didžiausią dėmesį skiria elektros taupymui (5 lygių skalėje surinkti 2,8 balai, kai 5 - “visada”, 1- “niekada”). Panaši, bet kiek mažiau reikšminga nuostata sąmoningam mažesnio kiekio vandens naudojimui (5 lygių skalėje surinkti 2,72 balai).

Koreliacinės analizės būdu siekta atskleisti statistinius ryšius tarp apgyvendinimo preferencijoms pateiktų tyrimo kintamųjų (8 lentelė).

8 lentelė. Apgyvandinimo preferencijos: koreliacinės analizės rezultatai

Koreliacijos						
		Amžius	Mėnesinės pajamos	Keliaudamas sąmoningai renkuosi apgyvendinimą, kuris sertifikuotas kaip darnus	Kelionės apgyvendinimo vietoje sąmoningai naudoju kuo mažiau vandens	Kelionės apgyvendinimo vietoje sąmoningai naudoju kuo mažiau elektros energijos
Amžius	<i>r</i>	1	,483**	-,179**	-,088*	-,114**
	<i>p</i>		,000	,000	,042	,008
Mėnesinės pajamos	<i>r</i>	,483**	1	,118**	,046	,021
	<i>p</i>	,000		,007	,286	,636
Keliasdamas sąmoningai renkuosi apgyvendinimą, kuris sertifikuotas kaip darnus	<i>r</i>	-,179**	,118**	1	,347**	,357**
	<i>p</i>	,000	,007		,000	,000
Kelionės apgyvendinimo vietoje sąmoningai naudoju kuo mažiau vandens	<i>r</i>	-,088*	,046	,347**	1	,781**
	<i>p</i>	,042	,286	,000		,000
Kelionės apgyvendinimo vietoje sąmoningai naudoju kuo mažiau elektros energijos	<i>r</i>	-,114**	,021	,357**	,781**	1
	<i>p</i>	,008	,636	,000	,000	

** Koreliacija reikšminga 0,01 lygmeniu

Koreliacinės analizės rezultatai parodė, kad tarp kintamųjų „kelionės apgyvendinimo vietoje sąmoningai naudoju kuo mažiau elektros energijos“ ir „kelionės apgyvendinimo vietoje sąmoningai naudoju kuo mažiau vandens“ egzistuoja stiprus, tiesioginis, statistiškai reikšmingas ryšys ($r=0,78$, $p<0,01$). Galima teigti, kad tie, kurie, atostogų metu stengiasi naudoti mažiau elektros energijos ir ją taupo, taip pat naudoja ir mažiau vandens. Tarp kintamojo „keliaudamas sąmoningai renkuosi apgyvendinimą, kuris sertifikuotas kaip darnus“ ir kitų dviejų kintamųjų „kelionės apgyvendinimo vietoje, aš sąmoningai naudoju kuo mažiau vandens“ bei „kelionės apgyvendinimo vietoje, aš sąmoningai naudoju kuo mažiau elektros energijos“ egzistuoja silpnas, tiesioginis ryšys ($r=0,34$; $p<0,01$) ir ($r=0,36$; $p<0,01$). Galima hipotetiškai teigti, kad asmenys, kurie renkasi darnų, sertifikuotą apgyvendinimą, taip pat atostogų metu taupo vandenį ir elektros energiją ir naudoja jų kuo mažiau.

Taigi, apibendrinant kiekybinio tyrimo rezultatus, galima teigti, kad jaunimas kasdieniniame gyvenime (perkant maisto produktus, naudojant buitinius įrenginius, vandenį) ir keliaudamas yra orientuotas į darnią elgseną, tačiau stokojama daugiau informacijos apie darnų turizmą jo sąvoką ir principus. Atskleistas jaunimo požiūris į darnaus turizmo iššūkius Covid-19 pandemijos situacijoje rodo, kad didžiausi darnaus turizmo iššūkiai labiausiai susiję su aplinkosaugine darnaus turizmo dimensija: atliekų tarša (ypač po COVID-19), klimato kaita, neatsinaujinančių ir ribotų išteklių naudojimu.

3.4. Jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus situacija ir stiprinimo galimybės: kokybinio tyrimo rezultatų analizė

Kiekybinis tyrimas parodė jaunimo informavimo ir motyvavimo aktyviau dalyvauti įgyvendinant darniojo turizmo principus trūkumą, taip pat nebuvo atskleista kaip būtų galima spręsti šiuos klausimus įgyvendinant turizmo politikos tikslus, kaip būtų galima prisidėti prie jaunimo dalyvavimo darniojo turizmo plėtros procesuose tobulinimo. Šių aspektų tyrimo vertinimui buvo pasirinktas kokybinis tyrimas.

Interviu tikslas - atskleisti jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus situaciją turizmo politikos formuotojų požiūriu ir numatyti galimas jaunimo politikos įgyvendinant darnaus turizmo principus stiprinimo kryptis. Buvo siekiama atsakyti į klausimus:

1. Kokios priemonės galėtų skatinti ir motyvuoti jaunimą aktyviau dalyvauti įgyvendinant darniojo turizmo principus.
2. Su kokiomis problemomis susiduriama turizmo politikoje, nustatyti žingsnius, kokia turizmo politika galėtų būti formuojama ir įgyvendinama ir kas turėtų prisiimti vaidmenį motyvuoti, įtraukti jaunimą dalyvauti įgyvendinant darnaus turizmo principus.

Informantams buvo pateikiami klausimai apie jaunimo dalyvavimo darnaus turizmo plėtros procesuose. Interviu analizė parodė, kad reikalingas informacijos apie darnųjį turizmą didinimas ir

susisteminiamas. Išryškėjo, kad yra poreikis ugdyti jaunimo savimoneę ir skatinti motyvaciją jaunimui dalyvauti įgyvendinant darnaus turizmo principus per įvairius renginius, projektus, savanorystes organizacijose, paskaitas ir seminarus. Taip pat, matomas turizmo politikos kaitos, skatinant jaunimą dalyvauti darniojo turizmo plėtros procesuose poreikis.

9 lentelė. Informantų nuomonės raiška jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus turizmo politikoje ir motyvavime.

Kategorija: Informacijos apie darnaus turizmo sąvoką raiška.

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Neaiškus informacijos pateikimas, jos perteklius	<p>I2 „Informacijos internete yra daug, bet tai nepadaro jos lengvai pasiekiamos,... Anglų kalba informacijos yra daug, bet nėra paprasta ją rasti, kad ji būtų suprantama ir aiški.“</p> <p>I5 - „Informacijos apie darnųjų turizmą galbūt yra ir pakankamai. Tačiau ji pateikiama jaunimui nelabai suprantama kalba, t. y. nepasitelkiami, arba labai mažai pasitelkiami jaunimo tarpe populiarūs komunikavimo kanalai, kaip pvz. socialinės medijos: Tik tok'as, facebook'as ar Instagram'as bei Youtube kanalai.“</p> <p>I6– „Šiuo metu socialiniuose tinkluose informacijos yra labai daug ir apie viską, todėl jaunam žmogui atskirti kas yra aktualu ir naudinga labai sunku.“</p>
Informacijos trūkumas	<p>I1 – „Nepakankamai, pati sąvoka nėra aiški jaunimui, nors ši sąvoka gyvuoja pasaulyje jau daug metų, tačiau Lietuvoje ji pakankamai nauja ir įgyvendinimas, principai yra neaiškūs, informacijos apie ją trūksta“.</p> <p>I2 – „Lietuvių kalba informacijos yra labai ribotai...“.</p> <p>I3 – „Manau, kad ne tik jaunimui, bet ir visų amžiaus grupių žmonėms sąvoka „darnusis“ nėra suprantama iki galo. Tačiau ta tema pakalbėjus su žmonėmis, pasirodo, kad daugelis galbūt net nepagalvojo, kad keliauja darniai. Tokios darniojo turizmo kelionės / tipas būna pasirenkamas net nesusimąstant, galbūt taip yra būtent dėl informacijos trūkumo.“</p> <p>I4 – „Yra didelis informacijos apie darntųjų turizmą trūkumas. Žmonės žino, kad šiukšles reikia mesti į šiukšlių dėžę ir taupyti vandenį, bet dauguma nieko nežino apie darnų keliavimą“.</p>

Kaip matyti 9 lentelėje, pirmiausia informantų buvo klausama, ar jų manymu yra pakankamai informacijos apie darniojo turizmo sąvoką. Ši kategorija išsiskaidė į dvi subkategorijas, vieni teigė, kad darniojo turizmo sąvoka yra pateikiama neaiškiai, jaučiamos jos perteklius (I2, I5, I6), kitų nuomone, yra matomas informacijos apie darnųjų turizmą trūkumas (I1, I2, I3, I4). Kad matomas darnaus turizmo sąvokos suvokimo trūkumas patvirtina ir užsienio autorių Israel Msengi, Raymod Doe ir kt. (2019) atliktas mokslinis tyrimas, kuriame autoriai tyrė Lamaro universiteto studentus ir jų žinias apie darnumą. Šio tyrimo išvadose teigiama, kad yra matomas informacijos apie darnųjų turizmą trūkumas, jauni asmenys teigia nežinantys kas yra darnusis turizmas. Tyrimo autoriai rekomendavo dėti daugiau pastangų siekiant padidinti darnumo iniciatyvas universiteto miestelyje, į tokias pastangas įtraukiant dėstytojus, darbuotojus ir studentus. Taip pat buvo pasiūlyta įtraukti darnumą į švietimo programą, kad padidintų studentų žinias ir sąmoningumą šiais klausimais.

Taip pat, informantams buvo užduodami klausimai turizmo politikos tema ir siekiama išsiaiškinti kas turėtų prisiimti atsakomybę vietos ir nacionaliniu lygiu bei kokių pokyčių reikia turizmo politikoje (10 lentelė).

10 lentelė. Informantų nuomonės raiška jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus turizmo politikoje ir motyvavime.
Kategorija: Turizmo politika.

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Atsakomybė vietos ir nacionaliniu lygiu	<p><i>I1 – „Nacionaliniu lygiu turėtų būti atsakinga vyriausybė, arba seimas, darnus turizmas turėtų būti labiau išskirtas turizmo politikoje. Vietos lygiu turėtų būti atsakingos savivaldybės asociacijos, turizmo informacijos centrai ir nevyriausybines organizacijos... Reikėtų nepamiršti ir turizmo rinkos žaidėjų, pačių turistinių vietovių vystytojų.... jie turėtų įsitraukti į darnųjį turizmą, jį akcentuoti turistams“.</i></p> <p><i>I2 – „Nacionaliniu lygiu – ministerijos, ekonomikos ir inovacijų ministerija, nors jie pateikia informaciją apie darnų turizmą, bet jos galėtų būti daugiau,... Vietos lygiu - miesto savivaldybės, nevyriausybines organizacijos taip pat galėtų organizuoti renginius, forumus, skleisti darniojo turizmo idėjas, nors tai yra daroma, tačiau retai, viskas turėtų būti labiau planuotai“.</i></p> <p><i>I3 – „...bet, kad viena organizacija prisiimtų visą atsakomybę sau, kad supažindinti visuomenę su darniosiomis veiklomis yra per daug ambicinga ir neaišku, kad tai pasiteisintų... valstybė turėtų žiūrėti į kitų šalių pavyzdžius, modelius ir juos bandyti“.</i></p> <p><i>I5 – „Nacionaliniu lygmeniu už tai turėtų būti atsakinga aplinkos apsaugos ministerija, bei mažesniu administraciniu lygmeniu savivaldybės. Iš esmės turėtų būti peržiūrėta komunikavimo ir sklaidos strategija nukreipta į jaunimą šiuo klausimu, bei pradėti formuota nauja politika būtent atsižvelgianti į šį segmentą.“</i></p>
Pokyčiai turizmo politikoje	<p><i>I1 – „...atskirai išskirtos sritys kaip prioritetinės ir jos akcentuojamos“.</i></p> <p><i>I2 – „Reikalingi kriterijai, indikatoriai juos reikia sukurti tam, kad būtų galima nustatyti, ar turizmas vystosi darniai, ką turėtume pakeisti.“</i></p> <p><i>I5 – „...taip pat, reikalingas tvirtesnis tarpinstitucinis bendradarbiavimas, norint kryptingai siekti darnaus turizmo tikslų“</i></p>

Informantų nuomone, turizmo politikoje, nacionaliniu lygiu, atsakomybę už darniojo turizmo aktyvesnės informacijos sklaidą ir jaunimo įtraukimą įgyvendinant darnaus turizmo principus, turėtų būti atsakinga vyriausybė, arba seimas (I1), keli informantai paminėjo LR ministerijas (ekonomikos ir inovacijų (I2), aplinkos apsaugos ministerija (I5)), I2 informanto nuomone, nors ir ekonomikos ir inovacijų ministerija viešina informaciją apie darnųjį vystymąsi, šios informacijos galėtų būti daugiau. I1, I2, I5 informantai bendrai teigė, kad vietos lygiu turėtų būti atsakingos savivaldybės, asociacijos ir nevyriausybines organizacijos. Buvo paminėti ir turistinių vietovių vystytojai, kurie turėtų įsitraukti į darnųjį turizmą ir jį taip pat akcentuoti turistams. Šios išvardintos įstaigos galėtų organizuoti renginius, forumus, skleisti darniojo turizmo idėjas, tačiau tam reikia geresnio planavimo. I5 informantas paminėjo, kad turėtų būti peržiūrėta komunikavimo ir sklaidos strategija nukreipta į jaunimą šiuo klausimu, bei pradėti formuota nauja politika būtent atsižvelgianti į šį segmentą, taip pat, buvo pabrėžta, kad labai svarbus yra tarpinstitucinis bendradarbiavimas, norint kryptingai siekti darnaus turizmo tikslų. Kiek kitokią nuomonę pateikė I3 informantas, kuris teigė, kad jaunimo supažindinimui su darniojo turizmo sąvoka, idėjomis ir įtraukimui dalyvauti įgyvendinant darniojo turizmo principus, viena organizacija negali prisiimti visos atsakomybės sau. Informanto nuomone tai nepasiteisintų, tačiau valstybė turėtų žiūrėti į kitų šalių pavyzdžius, modelius ir juos išbandyti.

Antros kategorijos, antroje subkategorijoje, I1 ir I2 informantai nurodė, kokie pokyčiai turėtų atsirasti turizmo politikoje. Vienas iš jų – atskirai išskirtos prioritetingos sritys darniojo turizmo vystyme ir sklaidoje, kurios turėtų būti akcentuojamos ir viešinamos visuomenei (I1). Taip pat, buvo paminėta, kad turizmo politikoje reikalingi kriterijai, indikatoriai, kuriuos reikia sukurti tam, kad būtų galima nustatyti, ar turizmas vystosi darniai bei būtų galima suprasti ką reikėtų pakeisti (I2).

11 lentelė. Informantų nuomonės raiška jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus turizmo politikoje ir motyvavime.

Kategorija: Švietimas.

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Švietimo priemonės ir būdai per įvairius informacijos kanalus	<p>I1 – „Reikalinga sklaida socialiniuose tinkluose“... Socialinės nuomonės formuotojai, kiti įžymesni žmonės, galėtų darnųjį turizmą labiau reklamuoti. Puikus pavyzdys Greta Turnberg ir jos skleidžiamos idėjos... Kurti video, jie būna paveikūs ne tik jaunimui, bet ir kitoms amžiaus grupėms“</p> <p>I2 – „Manau, kad reikėtų dirbti su žmonėmis, turinčiais didžiausią įtaką, nuomonės formavimo galią, savivaldybės galėtų juos nusamdyti, kad jie skleistų darnaus turizmo žinutę, idėjas savo sekėjams... tačiau viskas turi būti apgalvotai, su dviračiu važiuojantis nuomonės formuotojas, laikantis rankoje vienkartinį puodelį siunčia – dviprasmišką žinutę.. Darnios idėjos gali būti skleidžiamos ir per filmus, kurie sukrečia bei priverčia susimąstyti apie Žemei daromą žalą. Kuo daugiau apie tai kalbėsime, žinosime, tuo daugiau būdų ir priemonių atsiras visa tai sustabdyti.“</p> <p>I3 – „... nuomonės formuotojai turėtų rodyti gerus pavyzdžius savo sekėjams“.</p> <p>I4 – „...informacija galėtų būti skleidžiama per televizorių, rodant edukacinius filmukus, kalbant žinomiems žmonėms, jaunimas atkreiptų dėmesį į nuomonės formuotojų siunčiamą žinutę..“</p> <p>I5 – „Edukuoti jaunimą dėl darnaus turizmo turėtų kaip ir buvo minėta švietimo įstaigos pradedant nuo mokyklos. Toliau į šį procesą turėtų būti įtrauktos ir jaunimo įvairios organizacijos, pasitelkti žymūs žmonės bei nuomonės formuotojai,, tai ką žiūri bei seka jaunimas, ko pasėkoje pradėtų formuoti nuomonę, kad keliauti darniai yra „COOL“.</p> <p>I6 – „...jaunimui pavyzdį rodo nuomonės formuotojai“.</p>
Darnaus turizmo įtraukimas į švietimo ir ugdymo programas	<p>I1 – „Švietimo institucijos, bendrojo lavinimo programos, aukštojo mokslo institucijos, darnusis turizmas turėtų būti įtrauktas į mokymosi programą. Viskas turėtų būti pateikiama paprasta kalba“.</p> <p>I2 – „Darnus turizmas turėtų būti įtrauktas į aukštųjų mokyklų mokymo programą, tačiau labiau kaip pasirenkamas dalykas, tikrai neturi būti privalomas... Darnaus elgesio, darnaus vystymosi elgesio kursas. Sutrumpintas, kelių dienų, privalomas išklaudyti kursas mokyklose“.</p> <p>I3 – „Edukuoti apie darnųjį turizmą turėtų pradėti darželiai, mokyklos, aukštojo mokymo įstaigos, jaunimo organizacijos...“.</p> <p>I4 – „...galėtų būti organizuojamos gyvenimo darniai pamokos švietimo įstaigose“.</p> <p>I5 – “Šią problemą būtų galima pradėti spręsti nuo švietimo srities, jau mokykloje diegiant įvairias disciplinas susijusias su darnaus turizmo principais. Taip pat be abejonės parinkti tinkamus sklaidos kanalus“.</p> <p>I6 – „Darnaus turizmo tikslai ir apskritai sąvoka pirmiausia turėtų atsirasti švietimo sistemoje, todėl atsakingos institucijos turėtų susirūpinti ir įtraukti į švietimo sistemą nuo pradinių klasių“.</p>

Trečioje kategorijoje – švietimas – buvo išskirtos dvi subkategorijos. Pirmoji – Švietimo priemonės ir būdai per įvairius informacijos kanalus. Visi šeši informantai paminėjo nuomonės formuotojų daromą įtaką jaunimui. Jų nuomone, jie galėtų ir turėtų rodyti teigiamus pavyzdžius savo sekėjams (I3, I6), savivaldybės galėtų apmąstyti galimybę nusamdyti nuomonės formuotojus reklamai apie darnų gyvenimą, keliones ir idėjas (I2, I1). Taip pat jie galėtų būti pasitelkiami

kuriant edukacinius filmukus, kurie būna paveikūs ne tik jaunimui, bet ir visoms amžiaus grupėms. (I1). Tačiau, anot I2 informanto, svarbu atkreipti dėmesį, kad nuomonės formuotojų skleidžiama žinutė nebūtų dviprasmiška, pvz.: parodant, kad važiuojant dviračiu į darbą yra geriama kava iš plastikinio vienkartinio puodelio. Kiti informantų nurodyti informacijos sklaidos kanalai – socialiniai tinklai, televizorius, edukaciniai filmai.

Visi šeši informantai mato didelį poreikį į darnų turizmą įtraukti į švietimo ir ugdymo programas. Jų nuomone, edukuoti apie darnų turizmą turėtų pradėti darželiai, mokyklos, aukštojo mokymo įstaigos, jaunimo organizacijos (I3), darnusis turizmas turėtų būti įtrauktas į mokymosi programą (I1). I2 informanto nuomone, nors ir darnusis turizmas turėtų atsirasti mokymo programose, tačiau tai neturėtų būti visiems privaloma pamoka / paskaita, nebent tai galėtų būti kaip sutrumpintas, kelių dienų, privalomas išklaudyti kursas (I2). Žinios apie darnumą ir aplinką yra svarbi aplinkos mokslų ir studijų programų akademinų programų sudedamoji dalis, nes studentai greičiausiai nesilaiko darnaus elgesio, jei nežino apie aplinkos problemas (Heeren, Singh, 2016). Kaip teigė Emmanuelis ir Adamsas (2011), „pirmasis žingsnis įvedant darnumą ir tvarią praktiką - yra švietimas“.

12 lentelė. Informantų nuomonės raiška jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus turizmo politikoje ir motyvavime.

Kategorija: Motyvavimas dalyvauti įgyvendinant darniojo turizmo principus.

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Įtraukimo į darnų turizmą skatinimą atsakomybės prisiėmimas	<p>I1 – „Ilgalaikis procesas, viskas turėtų prasidėti nuo šeimos, nuo auklėjimo. Paaiškinus jaunimui paprastais, aiškiais žodžiais, jis būtų motyvuotesnis, stengtis informaciją pateikti patraukliai jaunimui“.</p> <p>I2 – „Įsitraukti reikia pagalbos iš išorės, mažai tikėtina, kad jaunimas pats susijungs ir veiks... įtraukti į iniciatyvas ir skatinti galima per konkursus, projektus, skatinti juos kurti, planuoti, siūlyti naujas idėjas... veikla turi tapti mados reikalu, bet ne prievarta..., nacionalinėje televizijoje galėtų būti rubrika/laida, ar tema įtraukta į esamas laidas susijusiu su darniu turizmu, vystymusi“.</p> <p>I3 – „Rolę prisiimti galėtų jaunimo organizacijos, rengti keliones, stovyklas, kuriose galėtų kalbėtis su specialistais, ekspertais... ilgalaikėje perspektyvoje turėtų prisiimti rolę akademinė bendruomenė ir mokymo įstaigos“.</p> <p>I5 – „Jaunimo sąmoningumo ir savimonės ugdymas yra pakankamai sudėtingas procesas, kuris turėtų prasidėti jau nuo mažumės per jau minėtas komunikacijos priemones. Be abejonės daug įtakos turi ir aplinka supanti jaunimą, pvz. šeima. Šiandieninė visuomenė yra naudos siekianti visuomenė, todėl reikėtų ir formuoti tokią nuostatą per „kas iš to“ arba „kokia nauda man iš to“ bandant suformuoti viziją netik švaresnės ekologiškos aplinkos, ar gamtos bet ir asmeninio pasitenkinimo aspektais.“</p> <p>I6 – „Pirmiausia turbūt savanorystė organizacijose ir bendras suvokimas į darnų turizmą, pradėti elgtis darniai ir skatinti savo aplinkinius keliauti laikantis darnaus turizmo principų... šeimos pavyzdžiai yra labai svarbūs“</p>
Iniciatyvų, projektų kūrimas jaunimo motyvavimui	<p>I2 – „Sukurti iniciatyvų, kurios taptų masinės ir jaunimas būtų supažindintas su pasekmėmis, suprastų žałą.“</p> <p>I3 – „Reikėtų sukurti didelę rinkodarinę kompaniją, supažindinti žmones, kad egzistuoja tokia problema, parodyti jos mastą ir skatinti, įtraukti piliečius prisidėti prie teigiamų pokyčių atsiradimo“.</p> <p>I5 – „Jaunimas galėtų įsitraukti į šias veiklas per tam tikrus projektus. Projektus nukreipiant įgyvendinti ir vykdyti jaunimo iniciatyvinėms grupėms, ar organizacijoms bei mokymo įstaigoms. Kur galutinis projekto rezultatas būtų praktinį pritaikomumą turinti sukurtas inovatyvus ir šiuolaikiškas produktas.“</p> <p>I6 – „Jaunimą reiktų įtraukti į teminius nacionalinius ar tarptautinius projektus“.</p>

Informantų buvo klausiama „kas galėtų / turėtų prisiimti rolę edukuoti, motyvuoti jaunimą ir jį įtraukti į darnaus turizmo principų įgyvendinimą?“. Atsakymuose buvo paminėti žodžiai šeima (I1, I5, I6), jaunimo organizacijos (I3, I6). Tam turėtų būti rengiami įvairūs projektai (I5, I6), konkursai, stovyklos, kuriose būtų galima išgirsti specialistų, ekspertų nuomones. Informantas I2 paminėjo, kad labai svarbu yra motyvacija iš išorės, nes mažai tikėtina, kad jaunimas pats susijungs ir veiks. Įsitraukimas ir dalyvavimas įgyvendinant darnaus turizmo principais turėtų tapti mada, matomas iniciatyvų, kurios taptų masinėmis poreikis, kad jaunimas būtų supažindintas su pasekmėmis. Tačiau tam, kad jaunimas būtų motyvuotesnis įsitraukti į darnaus turizmo principų įgyvendinimą, reikalingas sąmoningumas darnaus turizmo tema.

Jaunimo sąmoningumo stiprinimui, anot informantų, visų pirma, reikėtų “Kalbėtis jiems suprantama kalba ir skatinti tai savo pavyzdžiais” (I1). Taip pat, nepamiršti žiūrėti į teigiamus kaimyninių šalių pavyzdžius bei, esant galimybei, pakeliauti po pasaulį (I3) ir didinti jaunimo sąmoningumą darnaus turizmo tema paskaitų ar pamokų metu (I6).

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad atlikus kokybinį tyrimą, matomas informacijos apie darnųjį turizmą trūkumas, sąvoka nėra aiški jaunimui, o esanti informacija internete yra perteklinė arba visiškai neaiški. Turizmo politikoje turėtų būti daromi pokyčiai, atskirai išskirtos prioritetingos darnaus turizmo sritys, nustatyti kriterijai, kuriais orientuojantis būtų galima nustatyti ką reikėtų keisti darnaus turizmo vystyme ir politikoje. Prie turizmo politikos pokyčių formavimo turėtų prisidėti ministerijos, savivaldybės, nevyriausybinės organizacijos ir turistinės vietovės.

Informacija turėtų būti skleidžiama pasitelkiant nuomonės formuotojų įtaką, televiziją, vaizdo medžiagą bei kitais prieinamais kanalais. Išryškėjo labai didelis švietimo įstaigų įsitraukimo į edukaciją apie darnųjį turizmą poreikis, matomas poreikis įtraukti darnųjį turizmą į mokymo programas. Bei poreikis ugdyti jaunimo savimonę ir skatinti motyvaciją ir jaunimo dalyvavimą įgyvendinant darnaus turizmo principus per įvairius renginius, projektus, savanorystes organizacijose, paskaitas ir seminarus.

3.5. Jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus stiprinimo kryptys

Atlikus kiekybinį ir kokybinį tyrimus, remiantis rezultatais, galima išskirti jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus stiprinimo kryptis.

Turizmo politikos kaita, skatinant jaunimą dalyvauti darniojo turizmo plėtros procesuose. Turizmo politikos formuotojams - ministerijoms, savivaldybėms, nevyriausybinėms organizacijoms ir turistinių vietovių organizacijoms, atsakingoms už turizmo plėtros tikslus, atitenka atsakomybė už jaunimo įtraukimą į turizmo vystymą darnumo ir tvarumo linkme. Turizmo politikoje būtina stiprinti darnaus turizmo prioretizavimą, akcentuojant jaunimo vaidmenį darniojo turizmo plėtros procesuose.

Aktyvesnis jaunimo švietimas ir motyvavimas darnios elgsenos keliaujant atžvilgiu. Šiame procese švietimo institucijos, šeima ir jaunimo organizacijos vaidina esminį vaidmenį. Įvairūs projektai, konkursai, stovyklos, mokymai, informacijos kanalai socialinėje medijoje ir tinklaveika yra pagrindiniai mechanizmai didinant darniojo turizmo koncepto suvokimą, motyvuojant jaunimą darnios elgsenos kryptimi tiek kasdieninėje veikloje, tiek keliaujant. Jaunimo iniciatyvos ir sudarytos galimybės dalyvauti įgyvendinant darnaus turizmo tikslus gali reikšmingai prisidėti prie siekiamų tikslų. Darnaus turizmo sąvoka galėtų būti plačiau naudojama turistinėse vietovėse, televizijoje, radijuje, reklamuojančiuose projektuose, masinius renginius, kuriuose skleidžiamos darnumo idėjos. Darnaus keliavimo tematika galėtų būti įtraukiama kaip privaloma į bendrojo lavinimo programos dalykus. Labai svarbu jaunimą šviesti apie darnumą nuo mažų dienų, pradedant šeimoje. Tam matomas poreikis gamtos kalbėti aiškiai, jaunimui suprantama kalba.

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimas atstatant turizmą po Covid-19 pandemijos ir įgyvendinant darniojo turizmo tikslus. Siekiant turizmo sektoriaus atsatymo po pandemijos ir transformuojančio poveikio darnumo linkme reikalingas viešojo sektoriaus, verslo ir mokslo bendradarbiavimas, glaudus ryšys siekiant bendrų tikslų. Bendradarbiavimas yra veiksmingas tuomet, kai matoma bendra nauda, todėl nuolatinės diskusijos, ieškojimas inovatyvių sprendimų ir bendro prisidėjimo kuriant turizmui pridėtinę vertę, gali reikšmingai prisidėti prie darnaus turizmo plėtros. Informantų nuomone, turėtų būti skiriama parama turizmo vietovėms, apgyvendinimo, maitinimo įstaigoms, siekiant didinti darnaus turizmo sklaidą ir paklausą. Kryptingai siekiant tikslų galėtų būti kuriamos platformos institucijoms bendrauti ir dalintis savo pasiekimais, organizuojami tarpinstituciniai susirinkimai, įgyvendinami bendri projektai ir kt.

DISKUSIJA

Išanalizavus rezultatus ir lyginant su kitų mokslininkų atliktais tyrimais galima aptarti, kokios tyrimo ateities perspektyvos ir galimybės, ką būtų galima nagrinėti plačiau ateityje.

Ankstesniuose tyrimuose, atliktuose Lietuvos tyrėjų, buvo išsiaiškintos darnaus turizmo (Dagiliūtė, Bartkutė, 2014), darnaus vystymosi ir darnumo sąvokos bendrai (Čiegis, Želeniūtė, 2008; Žičkienė, Guogis, Gudelis, 2019; Jasinskas, 2015), darnaus vystymosi dinamika (Čiegis, Dilius, Mikalauskienė, 2014). Taigi, lietuvių mokslininkų atliktuose tyrimuose daugiau orientuojamasi į darnų turizmą, vystymąsi bendrai. Šiuo magistro darbu praplėstas mokslo žinojimas apie darnaus turizmo sąvokos suvokimą jaunimo tarpe, identifikuotos galimos jaunimo dalyvavimo darnaus turizmo principų įgyvendinime stiprinimo kryptys.

Tyrimas parodė, kad jaunimo suvokimas darnaus turizmo atžvilgiu yra ribotas. Tai patvirtina ir kiti užsienio mokslininkų atlikti tyrimai (Israel Msengi, Raymod Doe ir kt, 2019; Cini, Passafaro, 2017). Kituose moksliniuose straipsniuose taip pat teigiama, kad jaunų turistų vertybės ir interesai daugiausia yra egocentriški ir kad jaunimas yra gana ambivalentiškas aplinkos atžvilgiu (Vermeersch ir kt., 2016; Litvin ir Chiam, 2014). Magistro darbo tyrimo kontekste taip pat stebimi įvairiapusiški požiūriai, nuostatos, tačiau tendencija yra vienareikšmiška ir turinti pozityvią tendenciją jaunimo darnumo ir darnaus keliavimo atžvilgiu.

Magistro darbas patvirtino kitus mokslo tyrimus (pvz., Grabara ir Bajdor, 2013), kad darnaus turizmo nuostatos ir suvokimas dažnai skiriasi pagal amžių, ypač jaunimo grupėje 16-30 m. atlikti tyrimai pasižymi skirtumais su kitomis amžiaus grupėmis. Magistro darbe taip pat labiausiai susipažinę ir labiausiai pozityvios darniojo turizmo atžvilgiu nuostatos yra 16-25 metų amžiaus grupėje. Tikėtina, kad atlikus tyrimą kitose amžiaus grupėse tiriant kelionės pasirinkimo motyvus, nuostatas ir darnaus turizmo suvokimą, rezultatai būtų skirtingi. Šis teiginys reikalauja tolimesnių mokslo tyrimų ir patvirtinimo. Vis tik, plėtojant turizmą yra itin svarbu įvertinti besikeičiančius kartų poreikius ir skirtumus bei ieškoti priemonių į juos atsižvelgti formuojant jaunimo turizmo politiką, stiprinti darnaus turizmo prioretizavimą, akcentuojant jaunimo vaidmenį darniojo turizmo plėtros procesuose.

Atlikus tyrimą buvo orientuotasi į Baltijos Jūros regiono jaunimą, tačiau ateityje tyrimą būtų galima išplėsti į skirtingų Europos šalių jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus situacijos tyrimą. Tirwati (2019), Gani, Awang ir kt. (2012), savo moksliniuose tyrimuose tiria bendruomenės ir jaunimo dalyvavimą darnaus turizmo planavime ir vystyme savo šalyse (Bali ir Malaizija). Kiekviena šalis turi savo kultūrinius skirtumus ir tradicijas, tad ir skirtingai įsitraukia ir dalyvauja darnaus turizmo planavime bei turi skirtingą suvokimą apie darnų turizmą. Skirtingų Europos šalių darnaus turizmo suvokimo ir jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo

principus analizė ir tyrimo atlikimas būtų tikslingas ateities perspektyvoje, išsiaiškinti kiek darnus turizmas yra aktualus ir žinomas kitose kultūrose ir šalyse bei kaip jos prisideda prie darnaus turizmo principų įgyvendinimo.

Magistro darbo kiekybinis tyrimas buvo atliktas Covid-19 pandemijos pradžioje, tuo metu, daugumai respondentų tikintis, kad pandemija greitai baigsis ir gyvenimas grįš į buvusią situaciją. Taigi, būtų tikslinga pakartoti tyrimą, analizuojant jaunų žmonių požiūrį į keliones praėjus daugiau laiko nuo pandemijos pradžios, analizuojant, kaip pasikeitė jaunimo nuostatos darnaus turizmo atžvilgiu, motyvacija, kokius iššūkius ir turizmo viziją jaunimas mato, kokia jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo principus situacija.

IŠVADOS

1. Išanalizavus jaunimo dalyvavimo ir darnaus turizmo sąsajas, pastebėta, kad tam, kad darnus turizmas vystytųsi būtinas bendruomenių, gyventojų dalyvavimas. Jaunosios kartos vaidmuo ir dalyvavimas siekiant darnumo keliaujant ir kasdieniniame gyvenime yra būtini, tam, kad būtų išlaikytas šalies kultūrinis identitetas ir tam, kad ateities kartoms būtų gera gyventi dar daug metų. Planuojant turizmo ir poilsio veiklos plėtrą turistinėje vietovėje, reikėtų atsižvelgti į pagrindinius darnaus vystymosi principus, parodant pagarbą aplinkai, žmonėms, ekonomikai ir turizmo priimančio regiono vietinei kultūrai. Visa tai įgyvendinti reikalingas kiekvieno žmogaus prisidėjimas ir dalyvavimas.

2. Išnagrinėjus darnaus turizmo nacionalines ir Europos strategijas, galima teigti, kad nacionaliniu ir Europiniu lygiu yra sistemingai kuriamos darnaus turizmo strategijos, kuriose yra pateikiami tikslai, uždaviniai ir galimybės juos pasiekti. Šios strategijos skatina ir motyvuoja atsakingas organizacijas, įstaigas ir ministerijas imtis atitinkamų veiksmų tikslus įgyvendinti. Pagrindinės nacionalinės darnaus turizmo strategijos ir dokumentai: „Nacionalinė darnaus vystymosi strategija“ (2011), „Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programa“ (2013), „2021 - 2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo dokumentas“ (2020), „2030-ųjų m. darnios plėtros darbotvarkė“ (2018). Pagrindiniai Europos darnaus turizmo dokumentai ir strategijos: „Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“ (2015), Europos parlamento ataskaita „dėl ES tvaraus turizmo strategijos nustatymo“ (2020), „Darnaus ir konkurencingo Europos turizmo darbotvarkė“ (2007).

3. Išanalizuotas darniojo turizmo sąvokos suvokimas jaunimo tarpe. Tyrimas atskleidė, kad jaunimas darnaus turizmo sąvoka suprantama vidutiniškai. Tik 27,2% respondentų teigė esą susipažinę su darnaus turizmo sąvoka, 18,6% respondentų teigė nežinantys, kas yra darnusis turizmas. Respondentų nuomonės raiškoje darnus turizmas pirmiausiai siejamas su aplinkosaugine dimensija, antroje vietoje – ekonomine, trečioje vietoje – socialine.

Darnaus turizmo sąvokos suvokimas pagal sociodemografinius parametrus: 1) pagal lytį darnaus turizmo sampratos suvokimas statistiškai reikšmingai nesiskiria - 27,7% moterų ir 25,3% vyrų teigia aiškiai suvokiantys šios sąvokos esmę, tačiau 5,5% daugiau vyrų nei moterų teigia, jog darnaus turizmo sąvoka jiems nėra žinoma ir suvokiama. Vis tik tyrimo rezultatai rodo, kad vyrai yra šiek tiek mažiau susipažinę su darnaus turizmo sąvoka nei moterys; 2) pagal amžių geriausiai darnaus turizmo sąvoką supranta 16–25 metų amžiaus grupės jaunuoliai. Vyresni respondentai aiškiai stokoja suvokimo darnaus turizmo klausimais, 48,6% vyresnių nei 30 metų amžiaus respondentų teigė esantys tik šiek tiek susipažinę su darnaus turizmo sąvoka, o jos nežino 21,9% vyresnio amžiaus respondentų. 3) pagal pajamas, matoma, kad geriausiai darnaus turizmo sąvoka

supranta respondentai uždirbantys didžiausias pajamas (40,8%), kai tuo tarpu, tik apie 20% respondentų, kurie uždirba mažiausiai (0-300€), teigė gerai suprantantys darnaus turizmo sąvoką.

Atskleistos jaunimo nuostatos į darnųjį turizmą. Atlikus kiekybinį turimą išryškėjo, kad respondentų nuostatos darnaus turizmo plėtros atžvilgiu labiausiai susijusios su aplinkosaugine dimensija. Išryškėjo stipri jaunimo nuostata turizmo poveikio gamtai ir natūraliai šalies aplinkai, respondentai pasisakė už aplinkos gerinimo ateities kartoms, turizmo plėtros naudą išsaugant gamtą ir gyvūnų buveines klausimais. Respondentai taip pat mato poreikį gerai koordinuotam darnaus turizmo planavimui, turizmo verslo paslaugų kokybei, kuri užtikrintų lankytojų poreikius. Žemiausiai reitinguoti teiginiai, susiję su socialine dimensija: „Mūsų šalis yra perkrauta turistais“, „Turistų skaičiai trikdo mano gyvenimo kokybę“ ir pan. Jaunimo nuostatos atskleistos ir per elgesį kasdieniniame gyvenime. Respondentai nurodė, kad stengiasi sąmoningai pirkti sezoninius produktus, taupo elektrą išjungdami elektroninius prietaisus, kai jų nenaudoja ir atsisako pirkti plastikinius maišelius.

4. Jaunimo dalyvavimas įgyvendinant darnaus turizmo principus analizuotas per įvairius turizmo aspektus (transporto, apgyvendinimo pasirinkimas, darni elgsena keliaujant ir pan. principus). Kol kas, ekologiškos transporto priemonės vis dar nėra labai populiarios keliaujant. Jaunimas keliaujant dažniausiai renkasi automobilį (25,3 %) ir lėktuvą (13,9 %), dviratį renkasi tik 5,4 % respondentų. Darnaus sertifikuoto apgyvendinimo pasirinkimas keliaujant taip pat yra auganti tendencija, tik nedidelė dalis yra bent kartą apsistoję darniai sertifikuotuose viešbučiuose. Tačiau pasirinkę tradicines apgyvendinimo vietas jaunimas vis tik orientuojasi į darnumo principų įgyvendinimą: taupo elektros energiją, stengiasi naudoti kuo mažiau vandens.

Jaunimo motyvaciją ir dalyvavimą įgyvendinant darnaus turizmo principus tikslinga skatinti pasirenkant šias priemones ir būdus: darnumą skatinantys renginiai, projektai, savanorystė organizacijose, paskaitos, mokymai, diskusijos. Informacija turėtų būti skleidžiama pasitelkiant nuomonės formuotojų įtaką, televiziją, vaizdo medžiagą bei kitais prieinamais kanalais. Išryškėjo labai didelis švietimo įstaigų įsitraukimo į edukaciją apie darnųjį turizmą poreikis. Edukuoti apie darnųjį turizmą turėtų pradėti darželiai, mokyklos, aukštojo mokymo įstaigos, jaunimo organizacijos, darnusis turizmas galėtų būti įtrauktas į mokymosi programas.

5. Remiantis atliktais kiekybiniu ir kokybiniu tyrimais suformuotos galimos jaunimo dalyvavimo plėtojant darnųjį turizmą tobulinimo kryptys.

- Turizmo politikos kaita darniojo turizmo jaunimo tarpe atžvilgiu.
- Aktyvesnis jaunimo švietimas ir motyvavimas darnios elgsenos keliaujant atžvilgiu.
- Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimas atstatant turizmą po Covid-19 pandemijos ir įgyvendinant darniojo turizmo tikslus.

Hipotezė, kad jaunimo suvokimas apie darnųjį turizmą priklauso nuo sociodemografinių charakteristikų pasitvirtino: gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad labiausiai darnaus turizmo koncepto suvokimas priklauso nuo amžiaus: mokyklinio amžiaus arba studijuojantys 16-25 metų amžiaus jaunuoliai geriausiai suvokia darnaus turizmo konceptą. Taip pat, išryškėjo, kad darnaus turizmo sąvokos suvokimas priklauso nuo gaunamų pajamų: geriau darnaus turizmo sąvoką supranta respondentai uždirbantys didesnes pajamas, nei respondentai, kurie uždirba mažiau, tačiau darnaus turizmo sąvokos suvokimas nepriklauso nuo lyties.

REKOMENDACIJOS

Magistro darbo tyrimų rezultatai sudaro prielaidas pateikti šias rekomendacijas:

LR Ekonomikos ir inovacijų ministerijai.

Rekomenduojama prioretizuoti darnųjį turizmą kitų turizmo šakų kontekste bei iš to sekančius darnaus turizmo plėtros žingsnius orientuoti į jaunimo dalyvavimo įgyvendinant darnaus turizmo tikslus skatinimą. Jaunimo įtraukimas į nacionalinius darnaus turizmo projektus, jaunimo idėjų ir iniciatyvų sklaida – esminiai darnaus turizmo vystymo aspektai. Ekonomikos ir inovacijų ministerija turi išlikti tarpsektorinį ir tarpinstitucinį bendradarbiavimą bei mokslą jungiančia ir skatinančia bendrai veikti, koordinuojančia bendrus veiksmus darnaus turizmo plėtros procesuose institucija.

Jaunimo reikalų departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Skatinti jaunimo politiką, dirbti su jaunimu darnumo temomis, skatinti jaunimo dalyvavimą sprendimų priėmimuose, suteikti galimybę ugdytis ir realizuoti save, pasirinkti jaunimui priimtinausią dalyvavimo visuomenėje formą.

Turizmo informacijos centrams.

Rekomenduojama motyvuoti ir skatinti turistines vietas ir turistus keliauti darniai, suteikti jiems informaciją apie darnaus turizmo naudą, nedarnaus turizmo žalą, pateikti darnaus turizmo maršrutų, darniai sertifikuotų viešbučių sąrašą, skatinti gamtinį ir kaimo turizmą, kuris nekenkia gamtai.

Nevyriausybiniams organizacijoms.

Nevyriausybiniams jaunimo organizacijoms rekomenduojama plačiau skleisti darnaus turizmo idėjas, stengtis įtraukti jaunimą dalyvauti įgyvendinant darnumo principus, organizuojant įvairius renginius, akcijas savo miestuose, taip įtraukiant ne tik jaunimą, bet ir kitų amžiaus grupių miesto gyventojus.

Kitoms nevyriausybiniams organizacijoms - stiprinti bendradarbiavimą su verslo asociacijomis, akademinėmis bendruomenėmis ir kitomis suinteresuotomis grupėmis, siekiant darnaus vystymosi tikslų. Prisidėti prie turizmo politikos pokyčių formavimo, būti atsakingoms ar prisidėti prie darnaus turizmo politikos formavimo vietos lygiu. Įtraukti jaunimą į savo vykdomą veiklą, taip didinant darnaus turizmo sampratą suvokimą jaunimo tarpe.

Turistinėms vietovėms.

Rekomenduojama kurti savo turistinę vietovę darniai, propaguoti vandens ir elektros taupymą, rūšiavimą, skatinti klientus elgtis darniai, pirkti vietinę produkciją iš gyventojų. Bendradarbiauti su vietos bendruomene, įtraukti juos į vietos turizmo plėtrą ir sprendimų priėmimą, atsižvelgti į visų bendruomenės narių nuomonę bei skleisti darnumo idėjas ir darnaus turizmo suvokimą vietinėje bendruomenėje bei atvykstantiems turistams.

LITERATŪRA

1. Aall C., Koens K. 2019. The Discourse on Sustainable Urban Tourism: The Need for Discussing More Than Overtourism.
2. Acala A. 2013. Reconsidering sustainable development: Urbanisation, Political – Economy, and Deliberative Democracy. *Berkeley Undergraduate Journal*, 26(1).
3. Alexander John Heeren Ajay S. Singh Adam Zwickle Tomas M. Koontz Kristina M. Slagle Anna C. McCreery. 2016. Is sustainability knowledge half the battle? *International Journal of Sustainability in Higher Education*, Vol. 17 Iss 5 pp. 613 – 632
4. Ališauskas E. 2009. Turizmo strategijos Lietuvoje modeliavimo aspektai: magistro baigiamasis darbas. Kaunas: LKKA
5. Angelkova, T., et al. 2012. Sustainability and Competitiveness of Tourism, *Procedia Social and Behavioral Science*
6. Asmelash A. G., Kumar S. 2019. Assessing progress of tourism sustainability: Developing and validating sustainability indicators. *Tourism Management* 71 p. 67-83.
7. Balčiūnas, S., Juozaitienė, L., Rudytė, D., Tijūnaitienė, R. 2013. Bakalauro studijų darbų rengimo metodinės rekomendacijos. Prieiga internetu: <<http://new.su.lt/bylos/fakultetai/smf/dekanato/dokumentai/bakalauro%20studiju%20darbu%20rengimo%20metodines%20rekomendacijos.pdf>> [žiūrėta 2021-05-15]
8. Banytė L. 2016. Darnaus vystimosi politikos įgyvendinimas vietos savivaldoje: Šiaulių miesto atvejis: magistro baigiamasis darbas. Šiauliai: ŠU.
9. Barilla Center. Sustainable development needs young people. Prieiga internetu: <<https://www.barillacfn.com/en/magazine/food-and-sustainability/sustainable-development-we-need-young-people/>> [žiūrėta 2020-06-04]
10. Bartkutė Ž. 2013. Darnus turizmas Lietuvoje: situacijos ir nuostatų tyrimas: magistro baigiamasis darbas. Kaunas: VDU. Prieiga internetu: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1996184/datastreams/MAIN/content>> [žiūrėta 2020-05-29].
11. Bass S., Dalal – Clayton B., Pretty J. 1995. Participation in strategies for sustainable development. *Environmental Planning Issues* No. 7.
12. Blancas F. J., Lozano-Oyola M., Gonzalez M. 2015. A European Sustainable Tourism Labels proposal using a composite indicator. *Environmental Impact Assessment Review* 54 (2015) p. 39-54.
13. Buckley R. 2009. *Ecotourism. Principles & practices*. Wallingford. Castellani V., Sala S.,(2009): Sustainable tourism as a factor of local development.
14. Cassel, S. H.2008. Trying to be attractive: Image building and identity formation in small industrial municipalities in Sweden. *Place Branding and Public Diplomacy* 4 (2), 102-114
15. Cater, E. 1994. Ecotourism: A Sustainable Option.
16. Cini, F., Passafaro, P. 2017. Youth and ecotourism: A qualitative exploration. *Journal of Tourism and hospitality research* 19: 126–131
17. Commission of the European Communities . 2007. Agenda for a sustainable and competitive European tourism. Prieiga internetu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0621> [žiūrėta 2021-05-02]
18. Cornwall, A. 2000. Making a difference? Gender and participatory development. *IDS Discussion Paper* No. 378. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/13853/Dp378.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
19. Dagiliūtė R., Bartkutė Ž. 2014. Kas yra darnus turizmas? Žinių ir nuostatų tyrimas. Kaunas: VDU. Prieiga internetu: <https://zua.vdu.lt/wp-content/uploads/2019/02/125_Dagil.pdf> [žiūrėta 2020-05-29]
20. Dyglienė R. 2007. Darnumo aspektai turizmo plėtroje. Vilnius: VU.
21. Emanuel, R. and Adams, J.N. 2011. College students' perceptions of campus sustainability. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, Vol. 12 No. 1., pp. 79-92.

22. Escolar, S. R. 2016. Reparations for children and youth: A peacebuilding mechanism. *Handbook of Research on Transitional Justice and Peace Building in Turbulent*.
23. Eshliki, S. A., & Kaboudi, M. 2012. Community perception of tourism impacts and their participation in tourism planning: a case study of Ramsar, Iran. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 36, 333-341.
24. Europos parlamentas. 2020. Darnaus ir konkurencingo Europos turizmo darbotvarkė. Prieiga internetu: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0621:LT:HTML> [žiūrėta 2021-05-02]
25. Gani A. A., Awang K. W., Samdin Z., Mohd A. 2012. Local community participation in sustainable tourism planning of Malaysian protected areas. *Current Issues in Hospitality and Tourism Research and Innovations*. Taylor and Francis Group, London.
26. Governance for Youth, Trust and Intergenerational Justice. *Fit for All Generations?* 2020.
27. Grundey D. 2008. Managing sustainable tourism in Lithuania: Dream or reality?. *Technological and Economic Development of Economy*, 14:2, 118-129. Vilnius: VU . Prieiga internetu: <<https://journals.vgtu.lt/index.php/TEDE/article/view/6935/5981>> [žiūrėta 2020-05-29]
28. Gumus, F., Eskin, I., Veznikli, A. N., & Gumus, M. 2007. Availability of rural tourism for Gallipoli villages: The potentials and attitudes. In *International Tourism Biennial Conference* (pp. 157-169).
29. *Handbook of Research on Socio-Technical Design and Social Networking Systems* Alcatel-Lucent Bell Labs, Belgium
30. Harris, J.M. 2003. Sustainability and Sustainable Development. *Internet Encyclopaedia of Ecological Economics*
31. He P., He J., Xu F. 2018. Evolutionary analysis of sustainable tourism. *Annals of Tourism Research* 69 (2018) p. 76-89.
32. Higgins – Desbiolles F. 2018. Sustainable tourism: Sustaining tourism or something -more? *Tourism Management Perspectives* 25 (2018) 157-160.
33. Holmberg E., Johan, E. 1992, *Making Development Sustainable: Redefining Institutions, Policy, and Economics*, Washington, D.C.: Island Press.
34. International Association for Public Participation <https://www.iap2.org/>
35. Israel Msengi, Raymond Doe, Twana Wilson, Danny Fowler, Chelsey Wigginton, Sarah Olorunyomi, Isaiah Banks and Raquel Morel. 2019. Assessment of knowledge and awareness of “sustainability” initiatives among college students.
36. Jampolskienė A. 2008. Alternatyvus turizmo vystymo kryptys Lietuvoje: magistro baigiamasis darbas. Vilnius: MRU
37. JT darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. įgyvendinimo Lietuvoje ataskaita. Prieiga internetu: <http://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/ES_ir_tarptautinis_bendradarbiavimas/Darnaus%20vystymosi%20tikslai/DV%20ataskaita/ataskaita%20LT.pdf> [žiūrėta 2020-06-04]
38. Juganaru, I. D., Juganaru, M., & Anghel, A. 2008. Sustainable tourism types. *Annals of University of Craiova, Economic Sciences Series*, 2(36), 797-804.
39. Jungtinės Tautos Generalinė Asamblėja. 2015. Keiskime mūsų pasaulį. Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų. Prieiga internetu: <https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/483818/darbotvarke_DVR.pdf> [žiūrėta 2020-05-29]
40. Karas L., Ferencova M. 2012 The survey of attitudes of students of management toward travel tour prices. *Polish Journal of Management Studies*, Czestochowa
41. Komisijos komunikatas. 2007. Darnaus ir konkurencingo Europos turizmo darbotvarkė. Prieiga internetu: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0621:LT:HTML> [žiūrėta 2021-05-20]

42. Labanauskaitė D., Kiyak D., Bagočiūtė D. 2014. Managing sustainable tourism in the context of changing consumer behaviour and consumer value. Klaipėda: KU.
43. Lasuin, C., Yuen Ng, C. 2014. Factors Influencing Green Purchase Intention among University Students
44. Laurence Claeys ir Johan Criel. 2009. Future Living in a Participatory Way
45. Lee T. H. 2013. Influence analysis of community resident support for sustainable tourism development. *Tourism Management* 34 37-46.
46. Lew A. A., Hall, C.M., Williams A. M. 2004. A Companion to Tourism. Blackwell Publishing.
47. Litvin, SW., Chiam, KM. 2014. Ecotourism: A study of purchase proclivity, revisited. *Journal of Vacation Marketing* 20: 175–180.
48. Lozano, R. 2011. The state of sustainability reporting in universities. *International Journal of Sustainability in Higher Education*
49. MacNeil, D. J. 2010. The AIC Process: Generating Shared Visions for Community Development in Southeast Asia.
50. Malinauskaitė V. 2017. Regiono patrauklumo vertinimais grindžiama tarptautinio turizmo plėtros vadyba: daktaro disertacija. Vilnius: VGTU. Prieiga internetu: http://dspace.vgtu.lt/bitstream/1/3513/1/Malinauskaite_Disertacija.pdf [žiūrėta 2020-05-29]
51. Martinez J. M. G., Martin J. M. M., Fernandez J. A. S. 2019. An analysis of the stability of rural tourism as a desired condition for sustainable tourism. *Journal of Business Research* 100 p. 165-174
52. Mathew P. V., Sreejesh S. 2017. Impact of responsible tourism on destination sustainability and quality of community in tourism destinations. *Journal of Hospitality and Tourism Management* 31 (2017) p. 83-89.
53. Midgley, J. 1986. Community Participation and the State. London, UK: Methuen.
54. Moscardo, G.; Benckendorff, P. 2010. Mythbusting: Generation Y and travel. In *Tourism and Generation Y*; Benckendorff, P., Moscardo, G., Pendergast, D., Eds.; CAB International: Wallingford, UK, pp. 16–26.
55. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. 2011. Prieiga internetu: http://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/ES_ir_tarptautinis_bendradarbiavimas/Darnaus%20vystymosi%20tikslai/NDVS/NDVS.pdf [žiūrėta 2021-02-27]
56. Nguyen T. Q. T., Young T., Johnson P., Wearing S. 2019. Conceptualising networks in sustainable tourism development. *Tourism Management Perspectives* 32. (2019) 100575.
57. Niedziolka I. 2014. Sustainable tourism development. *Regional Formation and Development studies*, No. 3 (8).
58. Noreikienė R. 2012. Darnios organizacijos kūrimas. Klaipėda: KU.
59. Nunkoo, R., & Ramkissoon, H. 2011. Developing a community support model for tourism. *Annals of Tourism Research*, 38(3), 964-988.
60. Oswald, K., Apgar, J.M., Thorpe, J., Gaventa, J. 2018. Participation in economic decision-making: A primer. Brighton, UK: Institute of Development Studies.
61. Paunksnienė, Ž., Banytė, J. 2013. Kokybiniai vartotojų elgsenos tyrimai internete: metodologiniai iššūkiai. *Socialinės technologijos*. 3(2), p. 261–277. Prieiga internetu: <https://www3.mruni.eu/ojs/social-technologies/article/view/1864/1702> [žiūrėta 2021-04-25]
62. Penny de Byl and Jeffrey E. Brand. 2011. Designing Games to Motivate Student Cohorts through Targeted Game Genre Selection. *Handbook of Research on Improving Learning and Motivation through Educational Games: Multidisciplinary Approaches*. Bond University, Australia.
63. Postma A., Cavagnaro E., Spruyt E. 2017. Sustainable tourism 2040. *Journal of tourism futures* p.13-22.
64. Processual Perspectives on the Co-Production Turn in Public Sector Organizations (Aalborg University, Denmark)

65. Reisinger, Y., Mavondo, F. (2002). Determinants of youth travel markets: Perceptions of tourism destinations. *Tourism Analysis*, 7, 55–66
66. Roger Wehrli, Hannes Egli, Martin Lutzenberger ir kt. 2011. Tourists' understanding of sustainable tourism: An analysis in eight countries.
67. Roser L. 2018. Sustainable Tourism among Young Adults. Institute of: Systems Sciences, Innovation and Sustainability Research. University of Graz.
68. Shafieisabet, N., Haratifard, S. 2020. The empowerment of local tourism stakeholders and their perceived environmental effects for participation in sustainable development of tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*.
69. Shani, A., Pizam A. 2012. Community participation in tourism planning and development. *Handbook of tourism and quality-of-life research*, 547-564
70. Shirk L. J., Ballard H. L., Wilderman C. C. 2012. Public Participation in Scientific Research: a Framework for Deliberate Design. *Ecology and Society* 17(2): 29.
71. Sirimonbhorn Thipsingh. 2015. Creating a Network of Youth in Sustainable Tourism Development in the Greater Mekong Sub-region Case study: Nakhon Phanom, Thailand and Khammouan, Laos PDR. World Conference on Technology, Innovation and Entrepreneurship.
72. Søren Frimann, Lone Hersted. 2021. Knowledge Building and Learning in the Public Sector Through Co-Creation and 'Witness-Thinking'
73. Sutawa. G. K. 2012. Issues on Bali Tourism Development and Community Empowerment to Support Sustainable Tourism Development. *Procedia Economics and Finance* 4:413-422
74. Thipsingh, S. 2015. Creating a Network of Youth in Sustainable Tourism Development in the Greater Mekong Sub-region Case study: Nakhon Phanom, Thailand and Khammouan, Laos PDR.
75. Tiago F., Gil A., Stemberger S., Borges-Tiago T. 2020. Digital sustainability communication in tourism. *Journal of Innovation and Knowledge*.
76. Tirtawati N. M. 2019. The Challenge of Young Generation Involvement in Sustainable Tourism Development. *Journal of Advanced Management Science* Vol. 7, No. 1.
77. Tirwati N. M., Dianasari D., Saputra I. G. 2018. The Challenge of Young Generation Involvement in Sustainable Tourism Development-"Case Study of Jatiluwih Tourism Village Bali-Indonesia. *Journal of Advanced Management Science* Vol. 7, No. 1
78. UN. Young people key to new sustainability agenda. Prieiga internetu: <<https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2016/02/un-official-young-people-key-to-new-sustainability-agenda/>> [žiūrėta 2020-06-05]
79. UN. Youth. Prieiga internetu: <<https://www.un.org/en/sections/issues-depth/youth-0/index.html>> [žiūrėta 2020-06-06]
80. UNEP, UNWTO. 2005. Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers. p.11-12 Prieiga internetu: <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/8741/-Making%20Tourism%20More%20Sustainable_%20A%20Guide%20for%20Policy%20Makers-2005445.pdf?sequence=3&isAllowed=y> [žiūrėta 2021-04-12]
81. UNEP, WTO. 2005. Making tourism more sustainable. Prieiga internetu: <<https://www.unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284408214>> [žiūrėta 2020-05-29]
82. UNWTO. Sustainable development. Prieiga internetu: <<https://www.unwto.org/sustainable-development>> [žiūrėta 2020-06-01]
83. Valstybinė lietuvių kalbos komisija 2003 metų veiklos ATASKAITA. 2004. Prieiga internetu: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.230366?jfwid=xqazkj8pu>> [žiūrėta 2021-05-20]
84. Vermeersch, L., Sanders, D., Wilson, G. 2016. Generation Y: Indigenous tourism interests and environmental values. *Journal of Ecotourism* 15: 184–198.
85. VĮ "Baltijos turizmo institutas", VĮ "Kultur". 2009. Darnaus ir atsakingo turizmo gairės. Projekto Nr. LLp-LdV-PLM-2009-LT-0236.

86. Wanner A., Seier G., Probstl-Haider U. 2020. Policies related to sustainable tourism – An assessment and comparison of European policies, frameworks and plans. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism* 29 (2020) 100275.
87. World Bank. 1997. *Participation Sourcebook*.
88. Wu L., Zhang J., Fujiwara A. 2012. Tourism participation and expenditure behaviour: Analysis using a scobit baset discrete – continuous choice model. *Annals of Tourism Research*, Vol. 40.
89. Zamil. A. M. 2011. Customer Relationship Management: a strategy to sustain the organization's name and products in the customers' minds. *European journal of social sciences*. Volume 22, Number 3.

PRIEDAI

1 priedas. Rektoriaus įsakymas dėl darbo grupės sudarymo.

KLAIPĖDOS UNIVERSITETO REKTORIUS

**ĮSAKYMAS
DĖL PROJEKTO DARBO GRUPĖS SUDARYMO**

2020 m. rugsėjo 8 d. Nr. P - 17
Klaipėda

Atsižvelgdamas į 2020 m. rugsėjo 7 d. Dianos Šaparnienės teikimą, projekto finansuojamo Baltijos jūros valstybių Tarybos „Jaunimo tinklaveikla vystant turizmą Baltijos jūros regione“ (*YOUTH NETWORKING FOR SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT IN THE BALTIC SEA REGION – STENetY*) veiklų įgyvendinimui,

s u d a r a u projekto darbo grupę:

Projekto vadovė - Diana Šaparnienė.

Nariai: Rasa Rupulevičienė,
Jurgita Raišutienė,
Jurgita Maračkinaitytė,
Simona Mikalajūnaitė.

Projekto įgyvendinimo laikotarpis 2020 m. rugsėjo 1 d. – 2021 m. gegužės 31 d.

Rektorius

Artūras Razbadauskas

Sociodemografinės charakteristikos

1. Lytis

- Moteris
- Vyras

2. Amžius

- 16-25
- 25-30
- ≥ 30

3. Gyvenamoji vieta

- Lietuva
- Latvija
- Estija
- Rusija
- Kita.....

4. Išsilavinimas

- Vidurinis ar žemiau
- Kolegija
- Aukštasis
- Kita.....

5. Profesija

- Dirbantis
- Studentas
- Kita.....

6. Studijų ar darbo sfera

- Su turizmu susijęs darbas
- Su turizmu susiję studijos
- Su turizmu nesusijęs darbas ar studijos
- Nesimokantis arba bedarbis

7. Mėnesinės pajamos (vidutiniškai)

- 0-300€
- 300-600€
- 600-900€
- Daugiau nei 900€

DARNAUS TURIZMO SAVOKA

8. Ar jūs manote, kad suprantate darnaus turizmo sąvoką?

- Suprantu
- Šiek tiek
- Nesuprantu

9. Kuris elementas, Jūsų nuomone, labiausiai siejamas su darniuoju turizmu? Įvertinkite skalėje nuo 1 - susijęs, 3 – mažiausiai susijęs.

- Ekonomika
- Socialinis
- Aplinkosauga
- Kita

10. Nurodykite savo sutikimo lygį pateikdami šiuos klausimus. Šie klausimai padės suprasti darnaus turizmo supratimą.

	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Neturiu nuomonės</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Klausimas	1	2	3	4	5
1. Ar manote, kad gamtos išteklių apsauga ir turizmas gali būti suderinami?	☐	☐	☐	☐	☐
2. Ar manote, kad vietos paveldo ir turizmo apsauga gali būti suderinama?	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ar manote, kad gerai valdomos pramogos gamtoje yra labai svarbios norint pritraukti turizmą, ypač po „Covid-19“ situacijos?	☐	☐	☐	☐	☐
4. Ar manote, kad bendruomenei būtų naudinga plėtoti darnų turizmą?	☐	☐	☐	☐	☐
5. Ar manote, kad jūsų šalyje reikalinga aktyvesnė darnaus turizmo politika?	☐	☐	☐	☐	☐

11. Nurodykite savo sutikimo lygį su šiais teiginiais. Šie teiginiai padės nustatyti žinias apie turizmo pramonę ir gebėjimą suprasti darnaus turizmo bei dalyvavimo jame klausimus.

	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Neturiu nuomonės</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Teiginys	1	2	3	4	5
1. Mano gyvenimo kokybė pablogėjo dėl turizmo mūsų šalyje	☐	☐	☐	☐	☐
2. Turistai mūsų šalyje sutrikdo mano gyvenimo kokybę	☐	☐	☐	☐	☐
3. Mūsų šalis yra perpildyta dėl turizmo	☐	☐	☐	☐	☐
4. Turizmo plėtra mūsų šalyje saugo laukinius gyvūnus ir natūralias buveines	☐	☐	☐	☐	☐
5. Mūsų šalies gamtos įvairovę vertina ir saugo turizmo pramonė	☐	☐	☐	☐	☐
6. Natūralią mūsų šalies aplinką dabar ir ateityje saugo / saugos turizmo pramonė	☐	☐	☐	☐	☐
7. Turizmo plėtra mūsų bendruomenėje skatina teigiamą aplinkos kultūrą	☐	☐	☐	☐	☐

8. Turizmas mūsų šalyje gerina aplinką ateities kartoms	☐	☐	☐	☐	☐
9. Turizmas naudingas ne tik mūsų bendruomenės turizmo pramonei, bet ir verslui	☐	☐	☐	☐	☐
10. Turizmas sukuria naujas mūsų vietinių produktų rinkas	☐	☐	☐	☐	☐
11. Turizmas yra naudingas mūsų bendruomenės ekonomikai	☐	☐	☐	☐	☐
12. Planuodami turizmo plėtrą turime atsižvelgti į ilgalaikę perspektyvą	☐	☐	☐	☐	☐
13. Norint sėkmingai valdyti turizmą, reikia išankstinio planavimo	☐	☐	☐	☐	☐
14. Planuodami turizmą negalime būti trumparegiai	☐	☐	☐	☐	☐
15. Turizmo plėtrai reikia gerai koordinuoto planavimo	☐	☐	☐	☐	☐
16. Turizmo industrija turėtų prisidėti prie šalies ekonominio augimo	☐	☐	☐	☐	☐
17. Turizmo pramonė turėtų bandyti pirkti savo prekes ir paslaugas iš vietos verslininkų	☐	☐	☐	☐	☐
18. Šalies gyventojai turėtų gauti nemažą dalį turizmo ekonominės naudos	☐	☐	☐	☐	☐
19. Turizmo pramonė turėtų užtikrinti lankytojams kokybišką turizmo patirtį	☐	☐	☐	☐	☐
20. Turizmo įmonės turėtų stebėti lankytojų pasitenkinimą	☐	☐	☐	☐	☐
21. Šalies patrauklumas yra pagrindinis lankytojų ekologinio „patrauklumo“ elementas	☐	☐	☐	☐	☐
22. Visiškas dalyvavimas priimant sprendimus dėl turizmo yra būtinas sėkmingam turizmo vystymui	☐	☐	☐	☐	☐
23. Turizmo sprendimus turėtų priimti visi vienodai, nepriklausomai nuo asmens kilmės	☐	☐	☐	☐	☐

12. Kokie pagrindiniai darnaus turizmo iššūkiai šiais laikais? Sunumeruokite nuo 1 iki 11, kai 1 – labai svarbu, 11 – mažiausiai svarbu.

- Klimato kaita.....
- Atliekos (ypač po Covid-19), tarša, ne atsinaujinančių ar menkai atsinaujinančių resursų naudojimas.....
- Įtaka biologinei įvairovei, jautriai gamtos daliai ir kultūriniais paminklams.....
- Per didelis žmonių kiek.....
- Apribotas patekimas prie žemės ar kitų išteklių.....
- Lainias, sezoninis, nesaugus ar darbas pilnu etatu.....
- Įmlumas globaliems procesams.....
- Žemos kokybės vietinis turizmas.....
- Silpnos vyriausybės struktūros ir netikslinga viešojo-privataus sektoriaus koordinacija.....
- Lankytinų vietų pritaikymas neįgaliesiems turistams.....

- Turizmo pajamų nutekėjimas į kitas šalis.....

13. Kaip manote, kurios jūsų šalies teritorijos / teritorija yra darniausios (parašykite atsakymą)

.....

DARNUS KELIAVIMAS

14. Vidutinis kėlionių skaičius per metus prieš Covid-19.

- Gyvenamojoje šalyje _____
- Europoje (neskaitan gyvenamosios šalies) _____
- Už Eurpos ribų _____

15. Vidutinis kėlionių skaičius per metus per ir po Covid-19.

- Gyvenamojoje šalyje _____
- Europoje (neskaitan gyvenamosios šalies) _____
- Už Eurpos ribų _____

16. Pasirinkite veiksnius, turinčius įtaką renkantis kėlionę (1 –svarbiausia, 10 – mažiausiai svarbu):

- Geras oras/klimatas
- Kaina
- Prieinamumas
- Kraštovaizdis
- Vietinė kultūra
- Maistas
- Vietinės pramogos
- Atostogų trukmė
- Saugumas....
- Pajamos

17. Koku būdu jūs teikiate pirmenybę keliauti?

- Darnaus turizmo
- Tradicinio/masinio turizmo

18. Kurią turizmo rūšį mėgstate labiausiai? (prašau, pažymėti , gali būti keli pasirinkimai)

- Kultūrinis turizmas
- Ekologinis/Gamtos turizmas
- Kulinarinis turizmas
- Medicinos turizmas
- Sveikatingumo/SPA Turizmas
- Verslo turizmas
- Aktyvus/Sporto turizmas
- Šeimos turizmas
- Kita

1. Transportas, kurį daugiausiai naudojote nuvykti į savo atostogų vietą prieš Covid-19.

	<i>Niekada</i>	<i>Kartais</i>	<i>Beveik visada</i>
Teiginys	1	2	3
1. Lėktuvas	☐	☐	☐
2. Traukinys	☐	☐	☐
3. Autobusas	☐	☐	☐
4. Privatus nuomojamas automobilis	☐	☐	☐
5. Motorizuota dviratė transporto priemonė	☐	☐	☐
6. Dviratis	☐	☐	☐
7. Elektrinė transporto priemonė	☐	☐	☐
8. Kita			

2. Transportas, kurį daugiausiai naudojote nuvykti į savo atostogų vietą Covid-19 metu ir po jo.

	<i>Niekada</i>	<i>Kartais</i>	<i>Beveik visada</i>
Teiginys	1	2	3
1. Lėktuvas	☐	☐	☐
2. Traukinys	☐	☐	☐
3. Autobusas	☐	☐	☐
4. Privatus nuomojamas automobilis	☐	☐	☐
5. Motorizuota dviratė transporto priemonė	☐	☐	☐
6. Dviratis	☐	☐	☐
7. Elektrinė transporto priemonė	☐	☐	☐
8. Kita			

Ar jūs kadanors esate apsistojęs žaliai sertifikuotame viešbutyje?

- Taip
- Ne

3. Koks jūsų elgesys susijęs su apgyvendimu atostogų vietoje?

	<i>Niekada</i>	<i>Beveik niekada</i>	<i>Kartais</i>	<i>Beveik visada</i>	<i>Visada</i>
Teiginys	1	2	3	4	5
1. Sąmoningai renkuosi apgyvendinimą, kuris sertifikuotas kaip darnus	☐	☐	☐	☐	☐
2. Atostogų metu, apgyvendinimo vietoje, aš sąmoningai naudoju kuo mažiau vandens	☐	☐	☐	☐	☐
3. Atostogų metu, apgyvendimo vietoje, aš sąmoningai naudoju kuo mažiau elektros energijos	☐	☐	☐	☐	☐

4. Please, evaluate the following factors in order of importance for development of sustainable tourism.

	<i>Visiškai nesvarbu</i>	<i>Nelabai svarbu</i>	<i>Nežinau</i>	<i>Svarbu</i>	<i>Labai svarbu</i>
Teiginys	1	2	3	4	5
1. Lankau vietovę trumpiau	☐	☐	☐	☐	☐
2. Lankytojų skaičiaus kontrolė siekiant apsaugoti saugomą vietovę	☐	☐	☐	☐	☐
3. Gerai suplanuota atliekų tvarkymo sistema	☐	☐	☐	☐	☐
4. Saugus patekimas prie turistinių objektų	☐	☐	☐	☐	☐
5. Taisyklės vietovėje siekiant apsaugoti natūralų kraštovaizdį	☐	☐	☐	☐	☐

KIEK AŠ ESU DARNUS?

5. Pirkimas ir energijos taupymas. Įvertinkite šiuos teiginius pagal dažnumą.

	<i>Niekada</i>	<i>Retai</i>	<i>Kartais</i>	<i>Dažnai</i>	<i>Visada</i>
Teiginys	1	2	3	4	5
1. Aš sąmoningai atsisakau pirkti plastikinius maišelius apsipirkinėjant	☐	☐	☐	☐	☐
2. Aš sąmoningai perku bio produktus	☐	☐	☐	☐	☐
3. Aš sąmoningai perku sezoninius produktus	☐	☐	☐	☐	☐
4. Aš sąmoningai perku kūno priežiūros produktus, kurie yra pažymėti kaip draugiški aplinkai	☐	☐	☐	☐	☐
5. Aš sąmoningai renkuosi perdirbtus: kopijavimo popierių, tualetinį popierių ar popierinius rankšluosčius	☐	☐	☐	☐	☐
6. Aš sąmoningai apsipirkinėju natūralaus maisto parduotuvėse	☐	☐	☐	☐	☐
7. Perkant rūbus, aš sąmoningai renkuosi tuos, kurie yra draugiški aplinkai (pvz.: natūralios medvilnės)	☐	☐	☐	☐	☐
8. Perkant drabužius, aš sąmoningai renkuosi tuos, kurie yra patvirtinti kaip „Fair-wear“ arba „Fair-Trade“	☐	☐	☐	☐	☐
9. Jei įmanoma, apsipirkinėju dėvėtų rūbų parduotuvėse	☐	☐	☐	☐	☐
10. Jei įmanoma, perku panaudotus elektroninius prietaisus	☐	☐	☐	☐	☐
11. Aš remontuoju ar atiduodu taisyti savo elektroninius įrenginius vietoje to, kad pirkčiau naujus	☐	☐	☐	☐	☐

12. Aš sąmoningai greitai nusiprausiu po dušu, tam, kad naudočiau mažiau vandens	☐	☐	☐	☐	☐
13. Aš sąmoningai išjungi savo elektroninius įrenginius, jei jų nenaudoju ilgesnį laiką	☐	☐	☐	☐	☐
14. Aš sąmoningai nustatau žemiausią šildytuvo temperatūrą, kai man jo nebereikia	☐	☐	☐	☐	☐
15. Man rūpi mano darbo ir studijų darnumas	☐	☐	☐	☐	☐
16. Aš sąmoningai atsisakau ilgų kelionių (lieku savo regione)	☐	☐	☐	☐	☐
17. Aš sąmoningai atsisakau kelionių lėktuvu	☐	☐	☐	☐	☐
18. Aš sąmoningai atsisakau kelionių automobiliu	☐	☐	☐	☐	☐
19. Aš savanoriškai sumoku CO2 kompensaciją skrendant lėktuvu	☐	☐	☐	☐	☐

6. Kaip dažnai naudojate pateiktą transportą nuvykti į darbą, mokyklą ar universitetą?

Iš pateiktų variantų, pasirinkite pagal naudojimo dažnumą.

	<i>Niekada</i>	<i>Retai</i>	<i>1-2 dienas per savaitę</i>	<i>3-5 dienas per savaitę</i>	<i>Kasdien</i>
Teiginys	1	2	3	4	5
1. Automobilis	☐	☐	☐	☐	☐
2. Elektrinis automobilis	☐	☐	☐	☐	☐
2. Motociklas	☐	☐	☐	☐	☐
3. Viešasis transportas	☐	☐	☐	☐	☐
4. Dviratis	☐	☐	☐	☐	☐
5. Elektrinis dviratis	☐	☐	☐	☐	☐
5. Pėsčiomis	☐	☐	☐	☐	☐

JAUNIMO DALYVAVIMAS ĮGYVENDINANT DARNAUS TURIZMO PRINCIPUS PUSIAU STRUKTURUOTO INTERVIU GAIRĖS

Interviu tikslas – atskleisti jaunimo dalyvavimą įgyvendinant darnaus turizmo principus.

Juo siekiama atsakyti į šiuos probleminius klausimus:

1. Išsiaiškinti kokios priemonės galėtų skatinti ir motyvuoti jaunimą aktyviau dalyvauti įgyvendinant darniojo turizmo principus.

2. Su kokiomis problemomis susiduriama turizmo politikoje, nustatyti žingsnius, kokia turizmo politika galėtų būti formuojama ir įgyvendinama ir kas turėtų prisiimti rolę motyvuoti, įtraukti jaunimą dalyvauti įgyvendinant darnaus turizmo principus.

	Interviu data	Laikas	Trukmė	Informanto vardas	Informanto pavardė	Pareigos	Institucija	Darbinė patirtis metais
1								
2								
3								
4								
5								

INTERVIU KLAUSIMAI:

Tyrimo sritis	Klausimai
Turizmo politika įgyvendinant darnaus turizmo principus jaunimo tarpe	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tyrimas parodė, kad jaunimas nėra pakankamai susipažinęs su darnaus turizmo sąvoka, kaip manote, ar šiuo metu esama pakankamai informacijos apie darnųjį turizmą ir ji yra pasiekama ir suprantama jaunimui? 2. Tyrimas atskleidė, kad yra matomas aktyvesnės informacijos sklaidos ir jaunimo įtraukimo įgyvendinant darnaus turizmo tikslus poreikis. Kaip manote, kas turėtų pasikeisti turizmo politikoje / kokie žingsniai turėtų būti daromi ir kas galėtų būti už tai atsakingas vietos ar nacionaliniu lygiu?
Jaunimo motyvavimas ir skatinimas įgyvendinant darnaus turizmo principus	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kaip manote, kokiais būdais jaunimas galėtų įsitraukti į darniojo turizmo plėtrą ir darniojo turizmo principų įgyvendinimą? 2. Tyrimas parodė, kad jaunimas nėra aktyvus įgyvendinant darnaus turizmo principus, keliaujant bei kasdieniniame gyvenime stokojama darnumo. Kaip jūsų manymu būtų galima tai pakeisti ir išspręsti šią problemą? 3. Kaip manote, kokiais būdais būtų galima motyvuoti ir skatinti jaunimą vadovautis darnumo principais kasdieniniame gyvenime ir keliaujant? Kas galėtų / turėtų prisiimti rolę edukuoti, motyvuoti jaunimą ir jį įtraukti į darnaus turizmo principų įgyvendinimą. 4. Kaip manote, ką reikėtų daryti norint sustiprinti jaunimo sąmoningumą darniojo turizmo principų įgyvendinime?

4 priedas Darnaus turizmo sampratos analizė pagal amžių

Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?: * Age Crosstabulation

			Age			Total
			16-25	25-30	>= 30	
Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	Very familiar	Count % within Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	98 42,6%	46 20,0%	86 37,4%	230 100,0%
	Somewhat familiar	Count % within Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	236 51,5%	80 17,5%	142 31,0%	458 100,0%
	Unfamiliar	Count % within Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	62 40,0%	29 18,7%	64 41,3%	155 100,0%
Total		Count % within Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	396 47,0%	155 18,4%	292 34,6%	843 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,335 ^a	4	,053
Likelihood Ratio	9,319	4	,054
Linear-by-Linear Association	,074	1	,785
N of Valid Cases	843		

5 priedas. Darnaus turizmo sampratos analizė pagal lytį

Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?: * Gender Crosstabulation					
			Gender		Total
			Female	Male	
Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	Very familiar	Count	183	45	228
		% within Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	80,3%	19,7%	100,0%
	Somewhat familiar	Count	361	92	453
		% within Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	79,7%	20,3%	100,0%
	Unfamiliar	Count	116	41	157
		% within Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	73,9%	26,1%	100,0%
Total		Count	660	178	838
		% within Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	78,8%	21,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,773 ^a	2	,250
Likelihood Ratio	2,670	2	,263
Linear-by-Linear Association	1,934	1	,164
N of Valid Cases	838		

6 priedas. Darnaus turizmo sampratós analizė pagal gaunamas pajamas

Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?: * Monthly income Crosstabulation

			Monthly income				Total
			0-300€	300-600€	600-900€	More than 900 €	
Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	Very familiar	Count	54	61	55	58	228
		% within Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	23,7%	26,8%	24,1%	25,4%	100,0%
	Somewhat familiar	Count	179	131	93	55	458
		% within Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	39,1%	28,6%	20,3%	12,0%	100,0%
	Unfamiliar	Count	55	34	37	29	155
		% within Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	35,5%	21,9%	23,9%	18,7%	100,0%
Total		Count	288	226	185	142	841
		% within Do you believe you understand the concept of sustainable tourism?:	34,2%	26,9%	22,0%	16,9%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,489 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	30,715	6	,000
Linear-by-Linear Association	8,360	1	,004
N of Valid Cases	841		